AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 16 • OCAK 2006 • 5.000.000 TL. (KDV DAHİL) 5 YTL. (KDV DAHİL)

ISSN 1300-4158

2006/01

insancıl

- Şiirde Ritim
- Şair Niels Hav
- Yugoslavya'nın Yıkıntıları Üzerinde
- Nalan Çelik'in *Felluce'de Bir Çocuk Kadın* adlı şiirinin irdelenmesi
- Hep Yolda

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Plazalarda Kölece Yaşam

— İroniymiş

— Bir Dergi, AKKÖY

— Güven Sorunu

— "Ateşten Fragmanlar"

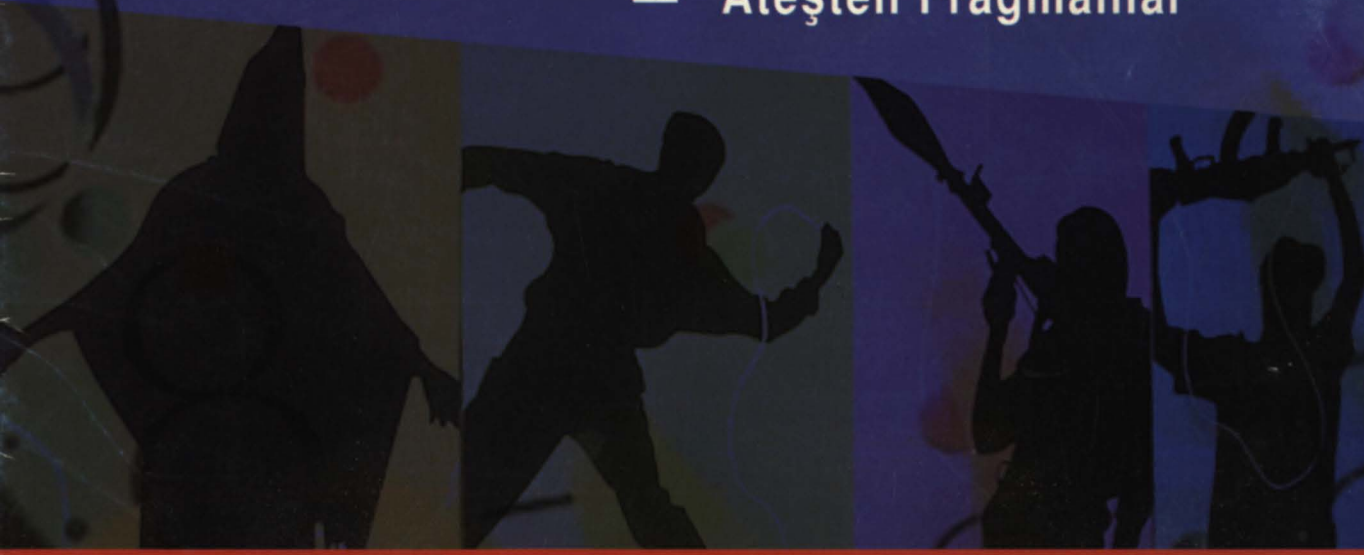

YENİ YILDA ESENLİKLER DİLERİZ

2006/01 Sayı: 184 **İNSANCIL** Aylık Kültür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı ILICAK Matbaası

Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr Sevgi İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Belgeç (0212) 249 80 19
E-mail: insancildergisi@hotmail.com **www.insancil.com**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 60.000.000 TL. - 60 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Mustafa TABAK	ŞİİRDE RİTİM	1
Niels HAV	ÇEVİRİ ŞİİRLLER	4
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	6
Cathrin SCHÜTZ	YUGOSLAVYA'NIN YIKINTILARI ÜZERİNDE...	10
ŞİİR ATÖLYESİ	NALAN ÇELİK'İN *FELLUCE'DE BİR ÇOCUK KADIN* ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	14
H. Tuğrul ATASOY	KAPALI EVRENLER	18
İrfan SEZER	SÖZLERİ OKUYABİLMEK (ŞİİR)	19
Bünyamin DURALI	GİZ'DEN VE GÜZ'DEN GEÇEN GÜMRAH ŞİİRLER	20
Sati MERDAN	İÇİMİZE DÜŞEN AYDINLIK	24
İlke BEREKETLİ	DÜĞÜMÜ GÖREMEYEN EŞEK (ŞİİR)	27
Hasan AKARSU	"YAŞAM ÇAVLANINDA" ŞİİRLER	28
Ismet Kemal KARADAYI	İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - V	29
Nursen URAL	TUĞLA İŞÇİSİYİM (ŞİİR)	30
Ayten YILMAZ	DÜŞ (ŞİİR)	31
Mehmet AKKAYA	Prof. Dr. FATMAGÜL BERKTAY İLE SİYASET FELSEFESİ ÜZERİNE BİR DİZİ KONUŞMA (II)	32
Serkan KORDU	DUVARSIZ (ŞİİR)	38
Haydar DEMİR	FABRİKADA AŞK (ÖYKÜ)	39
Burcu UPRAK	GÖRMEK DAHA FAZLASINI (ŞİİR)	40
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	41
İbrahim İSPİR	AĞLAYAN YÜZ (ŞİİR)	48

İnsancıl Şiir Atölyesi katılımcılarının hazırladıkları şiirle ilgili sunumları yayımlamayı sürdürüyoruz. Bu sayıda Mustafa Tabak'ın Şiirde Ritim adlı sunumunu yayımlıyoruz.

ŞİİRDE RİTİM

Mustafa TABAK

Mustafa Tabak

1977 yılında Balıkesir, Gönen'de doğdu. İktisat yüksek lisansı yaptı. Şu an özel bir şirkette çalışmaktadır.

11 yıldır İnsancıl dergisi okuru, 5 yıldır da İnsancıl Atölyesi katılımcısıdır. 1996 yılından beri İnsancıl dergisinde şiirleri ve şiir üzerine yazıları yayımlanmaktadır. 2005 yılında İnsancıl Yayınları'ndan ***İmgelerimizi Kaybetmedik Daha*** *isimli bir şiir kitabı yayımlanmıştır.*

1. Giriş

Şiir yazmak için ilham perisini bekleyen bir kişi, Christopher Coudwell'e göre çağdaş şiirin temel özelliklerinden biri olan, şiirde ritmi şöyle tanımlayacaktır: *"Ritim, şiirin nabız atışıdır."* İnsancıl'la tanıştıktan sonra ilk öğrendiğim şey, şiirin bilinçli bir çaba gerektirdiğiydi. Bu yüzden bu bildiride şiirde ritim konusu bilince çıkarılmaya çalışılacak. Bildirinin ana bölümleri şunlardır: Şiirte ritim ve şiirde ritme eleştirel bir bakış denemesi.

2. Şiirde Ritim

2.1. Şiirde Ritmin Tanımı

Şiirde ritmin tanımı; "kelimelerin, hecelerin, dizelerin, yinelenmesi" olarak genelleştirilebilir, ama şiirde ritim şiirin yazıldığı dilin özellikleriyle yakından ilişkili olduğundan farklı dillerde yazılan şiirde ritim de farklı olacaktır; örneğin İngilizce şiirde ritim şöyle tanımlanır: "Bir şiirde vurgulu ve vurgusuz hecelerin kalıbı" (1) İngilizce şiirin ritmi vurguya dayanırken Latince ve Grekçe şiirin ritmi ünlülerin niteliğine dayanıyordu.

2.2. Şiirde Ritmin Ortaya Çıkışı

Şiir, dolayısıyla şiirde ritim, avcı-toplayıcı dönemin ritüeli olup, üretim sürecinden bağımsız olmayan, büyüden çıkıp gelişmiştir. Dans, müzik ve şiir bir tek sanat olarak başlamıştır. Bu sanatların kaynağı topluca çalışmaya koyulan insan gövdelerinin ritmik hareketleri, yani maddi üretimin ritmidir. Dil ritmi belirlemek için çıkarılan belirsiz sesler biçiminde başlayıp şiirsel ve konuşulan dile dönüştü.

Şiirin gerçekleşmesi için atılan ik adım dansın bir yana bırakılmasıydı. Böylece türkü ortaya çıktı. türküde şiir müziğin içeriği, müzik de şiirin biçimidir. Daha sonra bu ikisi de birbirinden ayrıldı. Şiir türküden aldığı biçimi kendi mantığına göre yalınlaştırarak korudu, ritim yapısı şiirin biçimi oldu.

2.3. Şiirde Ritim Çeşitleri

Temelde iki tür şiir ritmi çeşidinden söz edilebilir; bunlar ölçülü-uyaklı ritim ve özgür ritimdir.

2.3.1. Ölçülü-Uyaklı Ritim

2.3.1.1. Hece Ölçüsü

Heoe ölçüsü, hecelerin sayısına göre kurulmuş bir ölçüdür. Birinci dizede kaç hece varsa, öteki dizelerin hepsinde de o kadar hece vardır. Hece ölçüsü, Türkçenin doğal ölçüsüdür.

Hece ölçüsüne örnek olarak Orhan Veli'nin *Masal* şiiri verilebilir: *"Çocuk gönlüm kaygılardan âzâde; / Yüzlerde nur, ekinlerde bereket; / At üstünde mor kâküllü şehzade: / Unutmaya başladığım memleket. // Şakağımda annemin sıcak dizi, / Kulağımda falcı kadının sözü. / Göl başında padişahın üç kızı, / Alaylarla Kafdağına hareket."* (2)

Bu şiirde her dizede 11 hece kullanılarak bir ölçü ve ritim yaratılmıştır.

2.3.1.2. Aruz Ölçüsü

Aruz ölçüsü, hecelerin uzunluk ve kısalığına göre kurulmuş bir ölçüdür. Birinci dizede kaçıncı heceler uzun, kaçıncı heceler kısaysa, öteki dizelerde de uzun ve kısa heceler hep aynı yerlere gelir. Arap şiirinin ölçüsüdür. İslamlığın yayılmasından sonra Türk edebiyatında da kullanılmaya başlanmıştır.

Aruz ölçüsüne örnek olarak Nâzım Hikmet'in şu dizeleri verilebilir: *"Değil birkaç / değil beş on / otuz milyon / aç / bizim!//..."*(3)

Bu şiirde uzun ve kısa hecelerin, şairinin daha sonraları kıracağı, belli bir kalıpta (mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün / failün) tekrarlanmasıyla ritim oluşturulmuştur.

2.3.1.3. Uyak (Ayak ya da Kafiye)

Sözcük ve eklerin son heceleri arasındaki ses benzerliğidir; örneğin acı=yabancı'daki cı'lar, sular=çağlar'daki lar'lar, gibi... Sözcük ve eklerin birbirleriyle uyaklı olabilmeleri için bunların ses bakımından birbirlerine benzemeleri, ama anlam bakımından benzememeleri gerekir... Üç çeşidi vardır: Tam, zengin ve yarım; sözcük ve eklerin son hecelerinde, biri sesli biri sessiz harf olmak üzere, en az iki harf birbirinin aynıysa bu, tam uyak'tır... Sözcük ve eklerin son hecelerinde ikiden çok harf birbirinin aynıysa bu zengin uyaktır... Sözcük ve eklerin son hecelerinde yalnız sessiz harfler aynıysa bu, yarım uyak'tır.

Söz konusu benzerlik (ya da hece tekrarları) uyaklı ritmi doğurur.

2.3.2. Özgür Ritim

Kapitalizmin artık iyice kök saldığı, 19. yy. sonlarına gelindiğinde dünyada maddi üretimin ritmi giderek daha karmaşık bir yapıya bürünmüştü. Bu karmaşıklığı ölçülü-uyaklı şiir ve dolayısıyla ölçülü-uyaklı ritim yansıtmıyordu. Bununla ölçüsüz ritim, özgür ritim ortaya çıktı; Türkçe şiire ise 1923'te, bu biçimde şiirleri yayınlanmaya başlanan Nâzım Hikmet ile girdi.

Aslında bu ritim özgür değildir. Ölçüsüz-uyaksız oluşu onu günlük konuşmanın ritmine yakınlaşmaya zorlar. Günlük konuşmada bir konu hakkında konuşurken sürekli yinelenen (ve dolayısıyla vurgulanan) ve konuşmaya ritmini veren, anahtar sözcükler diyebileceğimiz, birtakım sözcükler vardır (örneğin bu konuşmada şiir, ritim, tekrar...). Özgür şiirse bu sözcüklerin (ya da hecelerin) yeniden düzenlenmesine dayanır, özgür ritim de bu düzenlemede açığa çıkar. Bu tür ritimde sözü kullanma ustalığı çok önemlidir.

Burada Afşar Timuçin'in şu belirlemesi anılmalıdır: *"Müzik yanı... 'her şeyden önce müzik' ilkesine uyacak biçimde ağır basan... bu şiirlerde sözcükler birer nota gibi iş görürler. Bu durumda, alışılagelen uyak düzeni kalkmış, onun yerini iç uyaklılık diyebileceğimiz bir ses düzeni almıştır. Bu iç uyaklılık düzeninde, benzer sesler veren sözcükler şiirin içine -belli bir mimari gerekliliğe göre- serpiştirilirler, hatta zaman zaman sesyansımaları... karıştırılır (makina sesi vb.)..."* (4) Ve Nâzım Hikmet'in *Makinalaşmak* adlı şiiri örnek olarak verilmelidir: *"trrrrum, / trrrrum, / trrrrum! / trak tiki tak! / Makinalaşmak / istiyorum! // Beynimden etimden iskeletimden / geliyor bu! / Her dinamoyu / altına almak için / çıldırıyorum! / Tükrüklü dilim bakır telleri / yalıyor, / damarlarımda kovalıyor / oto-direzinler lokomotifleri! // trrrrum, / trrrrum, / trak tiki tak / Makinalaşmak / istiyorum! // Mutlak buna bir çare bulacağım / ve ben ancak bahtiyar olacağım / karnıma bir türbin oturtup / kuyruğuma çift uskuru taktığım gün! // trrrrum ! / trrrrum! / trak tiki tak! / Makinalaşmak / istiyorum!"* (5)

3. Şiirde Ritme Eleştirel Bir Bakış Denemesi

Bu başlık altında sorulması gereken soru şudur: Günümüzde şiirde ritim nasıl olmalıdır?

Kapitalizm, 1970'lerde yaşadığı krizden maddi üretim sürecinde bir reform yaparak çıkabildi. Bu, fordist ya da bant üretiminin yerini postfordist ya da esnek üretimin almasıdır. Postfordist üretim eskisine oranla piyasadaki değişmelere daha duyarlıdır. Friedrich Engels'in belirttiği gibi piyasa düzeni bir denge değil, bir anarşi düzenidir; bir düzensizliktir. Bununla postfordist üretim toplumsal, kültürel ve sanatsal yaşama daha önce benzeri görülmemiş bir düzensizlik, karmaşıklık, ve sonuçta aritmi getirmiştir.

Şairin insanlığa karşı sorumluluğu vardır. Bu, şairi gerçekçi olmaya zorlar. Şair öncelikle bu dünyanın aritmik olduğunu kabul etmelidir, ama bu kabul ediş, şiirin çok önemli bir özelliği, şiirin *gelecek habercisi olması*yla sınırlanır. İnsana yaraşan dünya ritmik, 4/4'lük bir dünyadır; şair, bunu da şiirinde duyurmalıdır.

3.1. Şiirde Ritim Konusunda Olumlu ve Olumsuz Örnekler

3.1.1. Olumsuz Örnekler:

Ahmet Telli / Soluk Soluğa: Soluk soluğa yaşanmış bir yaşam, belli ki bir devrimcinin yaşamı, birbirine benzer uzunlukta dizelerle, durağan bir ritimle şiirleştirilmiştir... *"...// Hep yanıldı ve yenilgilere uğradı / ama atıldı yine de yeni serüvenlere / Vakti olmadı acıların hesabını tutmaya / durup beklemeye, geri dönmelere vakti olmadı // Yangınlarla geçti ömrü ve hep yalnızdı / -ki onlar daima birer yalnızdılar // Nerde doğmuştu ve ne zaman kopup / gitmişti o kentten anımsamıyor artık / Hangi sokaktaydı ilk sevgili ve hâlâ / sürüp gider mi ilk öpüşmenin esrikliği / Gizlice buluşmaya gelen ve ölürcesine / korkular geçiren o kız nerededir şimdi / Sensiz olursam yaşayamam diyen / o liseli kız hangi kentte kaldı / ve o sarışın / o afeti devran bekler mi hâlâ / atlas yataklara sererek yaşamanın anlamını //..."* (6)

Yılmaz Erdoğan / Yaşabilme İhtimali: Friedrich Engels ve Karl Marks'ın *Alman İdeolojisi / Feuerbach*'ına göre kapitalizmin bireyi raslantısaldır; aşkı da raslantısaldır. Bu aşkı meşrulaştırmaya çalışan şiirin ritmi de raslantıya, olasılığa dayanır. Sonuçta ortaya, mantıksız sözcük kırılmalarıyla nerede hız-

lanıp nerede yavaşladığı belli olmayan, bozuk ritimli bir şiir ortaya çıkar.

"... // soğuk ve şehirlerarası / otobüslerde vazgeçtim / çocuk olmaktan / ve beslenme çantamda / otlu peynir kokusuydu babam... // Ben seninle bir gün Veyselkarani'de haşlama / yeme ihtimalini sevdim. // İlkokulun silgi kokan, tebeşir lekeli yıllarında / (Ankara'da karbonmonoksit sonbaharlar yaşanırdı o / zaman) özlemeye başladım / herkesi... Ve bu hasret öyle / uzun sürdü ki, adam gibi hasretleri özlemeye başladım / sonra... // Bizim Kemalettin Tuğcu'larımız vardı... / Bir de camların buğusuna yazı yazma imkanı... // Yumurta kokan arkadaşlarla paylaşılan / kahverengi sıralarda, solculuk oynamaya başladık... / Ben doktor / oluyordum sen hemşire, geri kalanlar kontrgerilla... / Kırmızı boyalarla umut ikliminde harfler yazılıyordu, / pütürlü duvarlara ve Türk Dil Kurumu'na inat bir / Türkçeyle... Ağbilerimizden öğrendik, Ş harfinden / orak çekiç figürleri türetmeyi... // Ankara'ya usul usul karbonmonoksit yağıyordu / Ve kapalı mekanlarda sevişmeyi öneriyordu / haber bültenleri... / Oysa Ankara'da hiç sevişmedim ben. / Disiplin kurulunda tartışılan aşkım olmadı benim... / (Sınıfça gidilen pikniklerde kıçımıza batan platonik / dikenleri saymazsak...)/ Ankara'ya usul usul kurşun yağıyordu... Ve belli bir / saatten sonra sokağa çıkmamayı öneriyordu haber bültenleri... Oysa hiç kurşun yaram olmadı benim... / Ve hiçbir mahkeme tutanağında geçmedi adım... / Çatışmaların ortasında sevimli bir çocuk yüzüydüm / sadece... // Sana şiirler biriktiriyordum fen bilgisi defterimde ama / sen yoktun... Ben, senin beni sevebilme ihtimalini / seviyordum..." (7)

Ahmet Necdet / Zümrüt Longa: Bu şiirde şair, bugünün aritmik dünyası karşısında ölçülü-uyaklı şiir yazmakta direnmektedir; onun şiirinde betimlediği *laylaylom* bir dünyadır.

" Kedinin gözü henüz açıktı / Sabaha karşı fırtına çıktı // Yazlıkçılar uykudan uyansın diye / Yağmur gürültüyle indi siteye // Bozcaada üç beş kulaç ötesi / Taş plâkta Hafız Burhan sesi: // Tennenni tenni Tenes / Tenni tene Tenedos//..." (8)

3.1.2. Olumlu Örnekler:

Berrin Taş / Kristal Kırıldı: Kristalin kırılmasının da bir ritmi vardır; parçalanmaz, tuzbuz olur... Şair, 1 ve 2 sözcükten oluşan dizeleriyle bunu verirken günümüzün insan ilişkilerinin parçalanmışlıktan öte bir durumda olduğunu okuyana duyurabilmektedir...

"Ben şairim / aralık kapılardan / bakarım / camardında / sokağı gözlerim / insan / neye sevinir / nerde yırtılır / bahardan çalınmış / sahte yüzler / bilirim // bilirim / ışıltılı bakışların / ardındaki kükremeyi // kristal kırıldı / aramızda parıldayan / ince taşlarla / örülmüş / ışık // kırıldı kristal." (9)

Nalan Çelik / Su Damlası: Sam'lı sem'li dizelerde su damlası düşer, akar, misin'li dizelerdeyse durur... İnsan da zaman zaman düşer, yanında huzur bulacağı, sevdiği insana akar...

"Çaresiz su damlası olsam, / sıcaklığını alıp seni üşütsem, / beni affeder misin. / Buhar olsam, bulut olsam, / güneşli günlerde kaybolsam, / beni özler misin. / Yağmur olup geri dönsem, / üşüsen de beni sever misin." (10)

Burcu Uprak / Tuğlanın Şarkısı: Bu şiir, çalışma ve ritim arasındaki ilişkiyi gösteren güzel bir örnek olmasının yanında, daha güzel bir dünyayı getirecek değerin emek olduğunu vurgulamaktadır.

"Kulağını ver duvara / dinle bak / tuğlanın şarkısı bu / kulağına çalınan / çalışan ellerin / insanın şarkısı // makaranın bir ucunda / küçük bir çocuk / gözleri bulut / elinde patlak / mavi / lastik / bir top / diğer ucunda makaranın / sallanır durur / uykusuz / çapkın / delik çoraplar // makara tıkırdar / tuğlalar iner / tuğlalar çıkar / iner / çıkar / iner / çıkar / çocuk büyür // kulağını sakınma duvardan / vazgeçme dinlemekten / şarkısını tuğlanın / çalışan ellerin / insanın şarkısını." (11)

Dipnotlar

1. John McRae, *The Language of Poetry,* Routledge, London, 1998.
2. Orhan Veli, *Bütün Şiirleri,* Adam Yayınları, İstanbul, 1993.
3. Nâzım Hikmet, *835 Satır,* Adam Yayınları, İstanbul, 1994.
4. Afşar Timuçin, *Nazım Hikmet'in Şiiri,* İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1996.
5. Nâzım Hikmet, a.g.e.
6. Ahmet Telli, *Su Çürüdü,* Gibi Yayınları, Ankara, 1998.
7. Yılmaz Erdoğan, *Kayıp Kentin Yakışıklısı,* Sel Yayıncılık, İstanbul, 2005.
8. Ahmet Necdet, *Bir Can Yongasıdır Aşk,* İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998.
9. İnsancıl Dergisi, sayı: 179, Ağustos 2005.
10. Nalan Çelik, *Gelincik,* İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2005.
11. İnsancıl Dergisi, sayı: 174, Nisan 2005.

Kaynaklar

1. Christopher Caudwell, *Yanılsama ve Gerçeklik,* Çeviren Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları, İstanbul, 1988.
2. Friedrich Engels ve Karl Marks, *Alman İdeolojisi / (Feuerbach),* Çeviren: Ahmet Kardam ve Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 2004.
3. Gennabiy N. Pospelov, *Edebiyat Bilimi,* Cilt II, Çeviren: Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1985.
4. George Thompson, *Marksizm ve Şiir,* Çev.Cevap Çapan, Adam Yayınları, İstanbul, 1996.
5. Jacob Korg, *An Introduction to Poetry,* Rinehart & Company, Inc., Publishers, New York, 1959.

Niels Hav

Danimarkalı şair ve yazar Niels Hav 1949'da doğdu. Beş şiir ve üç öykü kitabı var. Son şiir kitabı *Hammadde*, 2004 yılında yayımlandı. Şiirleri ve öyküleri birçok dile çevrildi. Ozanın lirik şiirlerinden bir seçki Kanada'da İngilizce yayımlandı. Makedonya dilinde de bir şiir kitabı kısa bir süre önce yayımlandı. Niels Hav'ın kimi şiir ve öyküleri Danimarka okullarında okutulan ders kitaplarına girdi.

Niels Hav, çok yalın ve anlaşılır bir dil kullanıyor. Hem şiir hem öykülerinde gerçek ve düş dünyası arasındaki dengeyi mecazi bir dille çok iyi kuruyor. *Aptallar* ve *Yüreklendirme* şiirleri sanatçının politik yanını görünür kılıyor. Niels Hav, bütün Avrupa'yı, Amerika kıtasını, dünyanın öteki güzel yerlerini ve Türkiye'yi gezdi. Ülkemize çok tutkun olan ozanın, çok sayıda Türk arkadaşı var. Danimarka'da her yıl düzenlenen Danca-Türkçe şiir akşamlarına hem düzenleyici, hem de şair olarak katkıda bulunuyor. Türkiye'nin 17 Ağustos 1999'da geçirdiği deprem felaketine duyarlılık gösteren dünya sanatçıları listesinde Niels Hav'ın da adı bir şiiriyle yer aldı.

APTALLAR

Dolaşıp duruyor aptallar yeryüzünde,
rüzgârla açılıp kapanan
kalın kafalı bir kapı gibi. Herkes onu dinliyor,
kaçınılması zor bu sesi;
gıcırtılar içinde
olur olmaz kulak tırmalayışlar
ve akıl erdirilmesi güç konuşmaları.
Her düşünceyi bulandırmak
zaten bunların tek amacı;
tepeden tırnağa saçmalık. Kimse bir şey
anlamıyor
böylesi bir saçmalıktan.
Kulak vererek yiyoruz yemeğimizi
bu aptal kapının sesine.
Sürüyor gürültüsü gece boyunca;
uykumuza girip
karışıyor düşlerimize.
Ne zaman bitti sanılırsa, o anda
başlıyor yeniden. Yükseltiyor sesini kapı
ve sövüp sayarak konuşuyor kendi kendine.
Aptallar böyledir işte.

Türkçesi: Kemal Özer - Hüseyin Duygu

AŞK

Bu öyle büyük bir sözcük ki.
Boğazıma mı takıldı yoksa?
Sevmek, nedir sevmek
işin gerçeğine bakarsak?
Günümüzde bir çok insan
büyük aşkı bozuk parayla değiştirmekte.
Seni seviyorum,
sen telefonun fişini çekiyorsun.
Seni seviyorum, sen benim kitabımı
alıp enseme fırlatıyorsun.
Seni seviyorum, yer yerinden oynuyor.

Susamışız birbirimize bilinçsizce
tıpkı filler gibi.

Çocuksuz mutluluk olmaz,
diyordu Schumann. Clara yedi çocuk
doğurdu ona karamsarlığa panzehirdir diye.
Gene de yetmedi!
Aklını yitirdi Schumann, intiharı denedi,
ve öldü sonunda bir akıl hastanesinde.
Clara iyi piyano çalıyordu. İşte bu,
aşk dedikleri.

Türkçesi: Hüseyin Duygu – Murat Alpar

CAN DANS EDİYOR BEŞİĞİNDE

Canın yaşlı doğup
yaşadıkça gençleştiği
doğruysa eğer,
senle ben birbirimizden
hem yaşlı hem de genciz.
Böyle bir birleşme çok tehlikeli.

Açık konuşalım şimdi: Yazgımızla
birlikte yaşıyoruz her gün,
gel-gitlerle yıkanan bir deltanın
ağzında yaşayan insanlar gibi.
Ay ile sıkı ilişkisi var onların,
biz ise üzerinde yaşıyoruz ayın.

Özgürce çarpıyor yürek, can
dans ediyor beşiğinde.

Türkçesi: Hüseyin Duygu – Murat Alpar

YÜREKLENDİRME

Ne denli iç ısıtıcı değil mi sizce de,
yok olacaklarını düşünmek
birkaç onyıla kadar
şaşkın bir dönemin ardından
emeliye ayrılan devlet başkanlarının,
düşünün ki yok olacaklar
aşınıma uğramış savlarıyla
şımarık çalışanları tv ve radyoların,
beceriksiz gazeteciler ve kapitalizme yaranmaya çalışan
bütün o yalakalar, hem de sonsuza değin!
Biz yok olacağız.
Onlar yok olacaklar.
Ben yok olacağım.
Sen yok olacaksın.
Her şey yok olacak.
Yaşasın!

Türkçesi: Kemal Özer - Hüseyin Duygu

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

1 Kasım 2005

Bugün *Cumhuriyet*'te okudum. Işıl Özgentürk yazmış.. On üç yaşında bir kız çocuğundan söz ediyor. Üç aydır kapalıymış Afyon müzesi. Müze açılır açılmaz bu on üç yaşındaki çocuk koşa koşa girmiş içeri. Kucağında iki çocuk tutan kadın heykelin karşısına geçip onunla konuşmaya başlamış. Haftada bir gelip yaşamında olup bitenleri anlatıyormuş. Müze üç aydır kapalı olduğu için anlatacakları birikmiş. Bu nedenle koşa koşa gelmiş. Küçük kız bu heykelin arkadaşı olduğunu söylemiş.

Siz hiç heykelle konuştunuz mu. Kişi her zaman bu kadar somut bir nesneyle karşılaşmayabilir. Böyle durumlarda duvarlarla konuşulur. Düş arkadaşlıklar kurulur, düşteki arkadaşlara mektuplar yazılır. Küçük kızın yalnızlığı bana da bir zamanlar zihnimde yarattığım dostu anımsattı. Kendimi çok yalnız duyumsadığım günlerdeydi. Konuşacak birilerini bulmanın güçlüğü bir yana, konuşmanın yetmediği kimi durumlar da vardır insan yaşamında. Konuşmak yetmez, susmak boğar. Öyle günlerimde zihnimdeki dostuma mektuplar yazdım, ona içimi açtım. Bir insanın yerini hiçbir zaman kağıtlar, kalemler tutmaz. Yalnız bir yararı vardır, içini cansız kağıda dökmenin. Kendini görmene, kendi durumunu kavramana yarar. Taşkın davranışlar göstermenin, insana öfkeyle yaklaşmanın yararsız olduğunu öğrenirsin. Sabrı öğrenirsin. Hemen çözemeyeceğin sorunlar için çığlık atmak yerine sabretmenin erdem olduğunu da anlarsın.

Çoğunlukla insanlar yargılayıcıdır. Günlük yaşama hapsolmuş, düşleri olmayan kişilerle konuşulmaz. Daraltılmış yaşantılardan dostluk çıkmaz. Onlar kişilere kendi yaşamlarının küçük ufkundan bakarlar. Bu nedenle göremezler. Bakışları kördür. Böyle durumlarda günübirlik insanın yerini kağıt-kalem alır. Heykel alır. Gelecek düşünün yaratacağı insan alır. O insanı da aramak gerekir. Mücadele zorunludur. O insan her zaman elini uzattığında bulabileceğin yakınlıkta değildir.

7 Kasım 2005

Bayram sona erdi. *İnsancıl*'dayım. Sabah kahvemi içtim.

Dört günlük bayram tatilinde Petrus Abelardus'un *Bir Mutsuzluk Öyküsü*'nü okudum. Bir de Marilyn Yalom'un *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*'ne baktım.

Kültürde Kadın programında ortaçağdaki kadının durumu irdeleniyor. Her iki kitap da ortaçağdaki kadının konumunu gösterdiği için önemli.

Petrus Abelardus'un yaşam öyküsünde 12. yüzyıldaki düşünce ortamı görülebilir. Kilise çevresinde ve Tanrı inanışının merkez alındığı felsefe tartışmaları bir sonuca bağlanamadan sürer gider.

Heloise ile Abelardus aşkı ortaçağın egemen düşünüşüne karşı bir tehdit olarak algılanır. Ortaçağın kısır tartışmalarının arasında her ikisi de ağır bedeller ödemek zorunda kalırlar. Evlenmeleri de yetmez. Abelardus'un günaha neden olduğu düşünülen erkekliği iğdiş edilir. Heloise manastıra kapanır.

Hıristiyan öğretisine göre yalnızca zevk için cinsel ilişki kurmak kınanıyordu. Özellikle kadınların cinsel ilişkiden zevk almaktan kaçınmaları, edilgin bir alıcı olmaları beklenirdi. Cinsel ilişki bir evlilik göreviydi ve yalnızca çocuk doğurabilmek için gerekliydi. Saint Jerome ve Saint Augustine'ye göre beden günaha eğilimliydi. Evlilik ise gerekli bir günahtı. Böyle bir ortamda Abelardus aşkını savunamadı. Heloise'nin dayısı Fulbert'le konuşurken zamanının kadın hakkındaki görüşlerini doğruluyordu. *"(...) başımdan geçen olayın dünya yaratıldığından beri kadınların en büyük adamları bile hangi uçuruma ittiğini bilenlerde ve aşkın ne yaman bir şey olduğunu yeni denemiş olanlarda hiç de şaşkınlık verici olmadığını ileri sürdüm."* (Petrus Abelardus, *Bir Mutsuzluk Öyküsü*, Türkçesi: Betül Çotuksöken, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, s.29)

Abelardus, Fulbert'e Heloise ile evleneceğine söz verir. Ortaçağ düşüncesi öyle etkilidir ki Heloise de bu evliliğe direnir. Direnci Abelardus'u düşünmesinden kaynaklanır. Abelardus'un önerisine dönemin ermişlerinin, filozofların sözleriyle karşılık verir. Öyle ki Abelardus'u savunurken kendini yadsımak durumunda kalır. *"(...) Bir erkeği sevmenin uygunsuzluğu ve acısı nelere mal olacaktı, hatta doğanın tüm dünya için yarattığı böyle bir insan, bir kadına kul köle olmuş ve şerefsiz bir boyunduruğa girmişti. Bu birliği, benim için bir yük ve utançmış gibi değerlendirerek reddetti. Aynı zamanda bana evliliğin aşağılıklarını ve güçlüklerini gösterdi."* (a.g.e., s.30)

Heloise, Abelardus için sorun olmayı reddeder. Onurlu davranır. Abelardus'u ikna edemeyince ev-

lilik gerçekleşir. Abelardus'un evliliği gizlemek istemesi Fulbert'i kızdırır. Abelardus hadım edilerek cezalandırılmaktan kurtulamaz.

15 Kasım 2005

Bu akşam *Şiir Atölyesi*'nin konuğu Kemal Özer. Neruda'yı anlatacak. Yalnızca şiirleriyle değil yaşam öyküsüyle içiçe dinleyeceğiz Neruda'yı.

Abelardus ve Heloise'ye ilişkin söyleyeceklerim henüz bitmemişti. Kimbilir hangi nedenle yazımı sonuçlandıramadım. *İnsancıl*'ın yoğun işleri arasında yarım kaldı. Kaldığım yerden devam ediyorum.

Abelardus aşkı değil, filozof ve öğretmen olarak sürdürdüğü eski yaşamını seçti.

Aşk hangi çağda olursa olsun yerleşik görüşlere göre her zaman bir tehlike olarak algılanmıştır. Abelardus kendi kariyerini önemsediği için aşk birincil sorunu olamazdı. Marilyn Yalom Abelardus ile Heloise'nin ilişkileri hakkında şunları söylüyor. *"(...) Abelard ve Heloise'in karı koca olarak birlikte yaşamalarını engelleyen şey ne idi. Aslında dışarıdan gelen herhangi bir engel yoktu. Heloise ve Abelard kiliside evlendikleri için kelimenin tam anlamıyla yasal karı kocaydılar. Abelard'ın hadım edilmiş olması bile evliliklerine bir engel değildi, çünkü kilise yalnızca evlilik birliği gerçekleşmediğinde evliliği iptal ediyordu; ayrıca erbezleri bulunmayan erkekler de cinsel ilişki kurabiliyordu. (...)"* (Marilyn Yalom, *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*, Türkçesi: Zeynep Yelçe, Neşenur Domaniç, Çitlembik Yayınları, Aralık 2002, s.63)

Onların birlikte yaşamalarının tek engeli, din adamlarını evlenmekten alıkoyan düşünce biçimini içselleştirmiş olmalarıydı.

Zaman zaman kendime soruyorum. Benim de içinde yaşadığım bu çağ, insanı kendi benliğinden uzaklaştıran köhnemiş yargılarıyla toplumsal yaşam üzerindeki etkisini daha ne kadar sürdürecek. Bir kadın olarak baktığımda bazen kendimi Antikçağ'da, bazen Ortaçağ'da yaşıyor buluyorum. Türkiye'de türban takmak için çırpınan kadınları gördükçe, erkek siyasetin kadını avuçları arasında ufaladığını anlıyorum. Kendimi horlanan, ezilen bütün kadınlarla birlikte duyumsuyorum.

Afganistan'da bir kadın şair öldürülmüş. Nadia Anjuman, kocasından yediği dayağın ardından ölmüş. Yirmi beş yaşındaymış. Altı aylık bir kız bebeği varmış. Herat'ta kadın şairler arasında tanınıyormuş. (*Hürriyet*, 8 Kasım 2005)

Türkiye'de her gün gazete sayfalarında okuduğumuz haberlerden biri. insan cahillikten kurtulmadıkça, insanın bilinci yükseltilmedikçe daha çok töre cinayetleri, bıçaklamalar, tecavüz yanıbaşımızda varlığını sürdürecek. Köhnemiş zihniyet değişmedikçe hırpalanmaya karşı direnmek zorundayız.

Bayram tatilinde bir belgeselde hayvanların yaşamını izledim. Ayıbalıkları ve penguenler ilgimi çekti. Erkek ayıbalığı, dişi ayıbalığı ile çiftleşmek istediğinde on tonluk gövdesiyle üstüne abanıyordu. Dişi ayıbalığı böyle bir durumdayken yanındaki yavrusunun ezilmemesi için büyük çaba harcadı. Neyse sonunda yavru kaçtı da, kurtuldu.

O uzaktan gördüğümüzde bize sevimli gelen penguenlerden ikisi kavgaya tutuştu. Uzun süre birbirlerine kafa atarak, yüzlerini gözlerini yaralayarak kavga ettiler. Sonunda kavga birinin ötekini öldürmesiyle son buldu. Kazanan dişiyi de kazandı.

Doğanın acımasız yaşamıyla, kültürleşememiş erkek arasında bağlantılar kurarken yakaladım kendimi. Kültürleşememiş erkek, kadın gördümü tecavüz eder. Seviyorum diye hırpalar. Kıskanırsa döver. Ayrılmak isterse öldürür. Olmadık eziyetlerle cehenneme çevirir yaşamını. Onlar dış görünüşleriyle insana benzerler. İki ayakları, elleri, kolları, gözleri vardır. Neylersiniz tüm bu fiziksel özellikler insanileşmeye yetmez. Şair kadınlar da olmayan ülkeler düşlerler. Düşlerindeki aşk vahşet ortamında yaşanması olanaksız olandır. Edith Södergran şiirinde *Varolmayan Ülke*'yi anlatmış.

"Varolmayan ülkeyi özlüyorum / her şey var olduğu gibi çünkü, isteksizim ve çok yorgunum. / Ay gümüşsü türküler söylüyor benim için / var olmayan ülke üzerine. / Bütün isteklerimizin hemen yerine geldiği ülke / bütün zincirlerimizin çözüldüğü ülke / çiğle kapla ayın altında / alınlarımızdaki yaraları sağaltacağımız ülke. // Var olmayan ülkede / yalımlar saçan tacıyla dolaşır benim sevgilim / Kimdir benim sevgilim. Gece kapkaranlık / ve yıldızlar sır vermiyor. / Kimdir benim sevgilim. Adı nedir / Gökyüzü yükseklerde, çok yükseklerde / ve bir insanoğlu dağılmak bilmeyen sislerin arasında boğuluyor. // ve hiçbir yanıt veremiyor. / Ama insanoğlu bilgelikten başka bir şey değildir / ve kollarını gökyüzünden daha yükseklere uzatır. / Ve bir yanıt gelir: sevdiğin benim ve her zaman seveceğin." (Edith Södergran, *Yürüyerek Geçtim Güneş Sistemlerinin Arasından*, İsveççeden çeviren: Erol Sever, Berfin Yayınları, Ocak, 1993)

Şairin düşlediği ülkede aşk zamana yenik düşmemelidir. Zaman, aşkı eskitmemeli, tam tersi güçlendirmelidir. Bu nedenle şair her zaman sevebileceği bir erkek düşler. Düşlediği ülkede hem kadın, hem de erkek insanlığının tadına vararak yaşayacaktır. Bu nedenle sevilen erkek yalımlar saçan tacıyla dolaşabilecektir.

Türkiye'de soluk alma ortamımıza bakarsak insansız zihniyetin izlerini görebiliriz.

Bir profesör, *"evinizde köpek beslerseniz melekler gelmez. Azrail hazretleri bile işini yapmakta zorlanır."* diyor. Ölümle köpek beslemek arasında zorlama bir bağlantı kurularak insanlar yönlendiriliyor. Bir başkası, *"bir şey içtiğinizde bir yudumda*

soluk almadan içmeyin, çünkü böyle içilmesi karaciğer hastalığına neden olur" diyerek "bilimsel" görüşlerini gururla söyleyebiliyor. *"Melaikeler (melekler) içinde resim ve heykel bulunan eve girmezler"* diyerek sanatın gereksizliğini anlatma çabası içinde olanlar da var.

Bizler bugün şiddetin kucağında yaşarken, oturdukları yerden görüş bildirenler cehaleti bir erdem değeriyle avuçlarında taşıyorlar.

Hastane avlusunda öldürülen tıp profesörünü mü anımsamalıyım.

Ya da Van'da canına kıyan genel sekreter yardımcısı ve onun ardından hastaneye kaldırılan rektörü mü.

Şemdinli'de örtbas edilmeye çalışılan olayları mı.

Malatya'daki yurtta küçücük çocukların cehaletin kucağında insansızlığa terk edilme öykülerini mi.

Dayak yiyen, tecavüze uğrayan, öldürülen kadınları tek tek saymıyorum.

Kap-kaç olaylarında yerlerde sürüklenerek ölenleri de saymıyorum.

Şairler böyle bir dünyada düş ülkeler kurmasınlar da ne yapsınlar.

Ben hangi çağda yaşadığımı unuttum. Yoksa çok daha gerilere, barbarlık dönemine mi gittik.

21 Kasım 2005

Mozart'ın Requiem'ini dinliyorum. Çığlığın dinginliği günlük yaşamın kaygılarından uzaklaştırıyor beni. Derinlerde benimle birlikte yaşayan küçük bir kızın çırpınışlarını duyuyorum. Zihnimde donmuş görüntüler toplamı. Donmuş ve hep benimle birlikte yaşayacak.

Edith Södergran'ın *Varolmayan Ülke*'sini her okuduğumda titrek, belki biraz da ürkek bir sesle aynı şiiri okuyan Peluş'un hüzünlü görüntüsü yakıyor içimi. Birde onu sona götüren süreci tersine çevirebilmek için çılgınca mücadele verip başaramamanın ezikliği...

Peluş'un ardından kendini rahatlatmaya çalışmadım hiç. Bu benim kendimi küçümseyeceğim sorumsuz bir yaklaşım olurdu. Hâlâ onu sona götüren süreci neden daha önce yakalayamadığımı anlamaya çalışıyorum. Sorguluyorum kendimi. Neyi atladım. Nerde atladım. Neleri göremedim. Belki hiçbir zaman yanıtlayamayacağım bunu. İçimde yanardağlar kıyıdan kıyıya vururak dolaşıyorum. Dışım dingin.

25 Kasım 2005

İnsancıl'ın Kasım sayısında Mehmet Akkaya şiir değerlendiriyor. Mustafa Göksoy'un *Umudun Ölkesi* üzerine yazmış.

Mehmet Akkaya'nın şiire yaklaşma yöntemini estetik bulmadım. Mehmet Akkaya, *"(...) günümüzde yazılan şiirlere yakından baktığımızda bu usta şairlerin şiir kalitesine yakın şiirlerin yazılmadığını da üzülerek görmekteyiz"* diyor. Ölçütü Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Nazım Hikmet. Günümüzde yazılan şiirler bu şiirlerin kalitesine yakın yazılmıyormuş. Kendi deyimiyle bu şiirlerin kalitesine yakın bulsa sevecek yeni şiirleri.

Bu bakış açısında iki sorun var. Bir şiir kalitesinden söz etmesi. İkincisi yeni şiirlerin eskinin devamı olmalarını beklemesi.

Alınıp satılan bir malın kalitesinden söz edilebilir. Şiirde estetik ölçütler geçerlidir. Yeni şiirlerde eskinin devamını aramak tersine düşünmektir. Geriye doğru düşünmektir. Şiirde eskinin devamını arayan yeniyi göremez.

Mustafa Göksoy'un şiiri için şunları yazıyor., *"Göksoy'un şiirleri ezgisiyle açık ve yalın imgelerden oluşan dizeleriyle anlaşılır bir şiir olmakla beraber yine de olsa da olmasa da olur kabilinden mısraları barındırıyor."*

Mehmet Akkaya şiire bütünlüklü bakamıyor. Mustafa Göksoy'un şiiri için söyledikleri dize güzelliğini önemsediğini gösteriyor. Şiire bütünlüklü bakan, dize güzelliği aramaz.

Dize güzelliği *"Divan şiirinde"*, *"İkinci yeni"* şiirinde önemliydi. İnsanın şiirini yazanlarsa bütünü önemserler.

29 Kasım 2005

Aristophanes'in komedyalarını okuyorum. Aristophanes savaş-barış sorununu üç komedyasında işlemiş.

Azra Erhat, Aristophanes için *"Platon'un ideal devletinde görmek istediği rehber şairin ta kendisi"* der. Aristopanes sözün gücüne inanıyor ve komedyalarıyla barışa katkısının olacağını düşünür. Kendi çıkarları için savaş kışkırtıcılığı yapanları, savaş politikalarını eleştirir. Barışı savunmaya girişir. Üç komedya da barışı sağlamada etkili olamamış. Benim için Aristophanes'in eserlerinin güzelliği barış için sanat yoluyla savaşa girişmesidir. Barış için boş oturmayıp yaratıcılığını konuşturması ve yaptığına sonuna dek inanmasıdır.

Aristophanes, Peloponez savaşının en ateşli zamanlarında yaşamış ve yazmış bir şair. Barış üzerine yazdığı komedyalarında Atinalıları uyarmak, aydınlatmak ve çıkarlarını korumaya yönlendirmek ister. Bu yönüyle Aristophanes, toplumun sorunlarıyla içiçe yaşayan bir şairdir. Yaşadığı dönemin sorunlarına komedyalarıyla katkıda bulunmak ister.

Komedyalarında kadına bakışı ilgimi çekti. *Kömürcüler*'de savaşın nedeni olarak kadınları göste-

rir. Nedeni de Perikles'in Megara ile Atina arasındaki ticareti yasaklayan Megara kararnamesidir. Bu kararname Miletli Aspasia'nın etkisiyle alınmış yanlış bir önlemdir, der Aristophanes.

Aristophanes, Dikaipolis'e şunları söyletir: *"(...) / İyi dinleyin, aklınızda tutun bunu: / Bütün yurttaşlarımı suçluyor değilim. / Ama aramızda öyleleri var ki, / Öyle alçakları hainleri var ki, / Onlar yüzünden çıkmaza girdi / Megaralılarla alışverişimiz. / (...) Gel gör ki birtakım delikanlılar / Kumar ve şarap taşkınlığıyla / Megara'ya gidiyorlar bir koşu, / Simaitha orospusunu kaçırıyorlar. / O zaman Megaralılar azgın horozlara dönüp, / Kaçırıyorlar öç almak için / Aspasia'nın konağından iki yosmayı /. Bunun üzerine patlıyor savaş : / Birbirine düşüyor bütün Yunanlılar / Üç yosma yüzünden. (...)"*

Aristophanes bu olay yüzünden Megara kararnamesinin çıkarıldığını söylüyor. Aristophanes *Kömürcüler*'de kadınları savaşın nedeni saymışsa da *Lysistrata*'da Atinalıları kadınlar aracılığıyla barışa çağırmıştır.

Lysistrata'da kadınlar, barışı sağlayana dek kocalarıyla yatmamaya ant içerler. Atina akropolüne baskı yaparlar. Savaşı yönetmekle kullanılan devlet hazinesine el koyarlar. Böylece erkekleri barışa zorlarlar. Erkeklerin tehditlerine, yalvarmalarına aldırmadıkları için sonunda Atina ve Sparta barışmaya karar verir.

Probulos, Lysistrata'ya *"Peki siz ne yapacaksınız da bu memleketteki / Bunca kargaşalığın önüne geçeceksiniz"* diye sorar.

Lysistrata'nın yanıtında kadınların her zaman içiçe oldukları ev işlerinin ipuçları görülür. Kadınlar evin düzenini, erkeğin bakımını sağlamak zorundadırlar. Kadınlara düşen rol davranış erkekten, evden, çocuktan sorumlu olduklarını hiçbir zaman unutmamaları gerektiğidir. Lysistrata'a, kadınca bir yanıt verir. Barışı nasıl sağlayacaklarını anlatırken, *"Yünü nasıl işlersek öyle Yumak karıştı mı ne yaparız / Bir o yana çekeriz, bir bu yana çekeriz, hemen düzelir. / Savaşın da hakkından geliriz / Bırakırsanız, bir oraya elçi, bir buraya elçi / Düğümü çözeriz."*

Probulos onunla, *"(...) Ne akıl, ne akıl"* diyerek alay eder. Lysistrata, kadınların evin düzenini sürdürebilmek için kullandıkları nesneler aracılığıyla barışı nasıl sağlayacaklarını dile getirir. Lysistrata ham yünün nasıl temizlendiğini anlatırken Atina'yı da kirinden pasından arındırmayı ister.

Lysistrata, *"Şöyle: Önce ham yün ne yapılır. / Bir güzel yıkanır, sonra yalağın üstüne serilir, / Tokmaklarla dövülüp, kabası ayıklanır. / Atina'nın da tıpkı onun gibi kirini pasını, / Kötüsünü kabasını defetmeli / Mevki sahibi olacağız diye birbirine girip / Kördüğüm olanları tarakla ayırmalı / Birer birer kafalarını koparmalı / Geriye kalan iyileri toptan bir sepete doldurmalı / Azınlık, çoğunluk, yerli yabancı demeden / Hepsini bir araya koymalı. / Bu memleketten göçmüş / Başka şehirlere yerleşmiş insanları da / Öteye beriye saçılmış yün parçaları gibi toplamalı / Onların ipliğini de bizimkilere katıp / Kocaman bir yumak hazırlamalı / Sonra da bu yumakla halkın hırkasını örmeli"* der.

Lysistrata ham yünden yola çıkarak yaşadığı toplumu birliğe bütünlüğe çağırır.

30 Kasım 2005

Lysistrata'da kadına biçilen rol davranış cinselliğiyle ilgili. Aristophanes, Lysistrata'da kadına cinselliğini silah olarak kullandırmış. Barışı sağlayana dek kocalarıyla yatmamak için direnen kadınlar sonuca ulaşır. Atina ve Sparta barışır. Günümüz Türkiyesinde de kadınlar örgütlü karşı çıkışlarda aynı yöntemi kullandılar. Kendi kendime sordum. M.Ö. 5. yüzyıldan bugünlere kadının durumunda olumlu bir değişiklik olmadı mı.

Sabah gazeteleri okudum. Toplumumuz şiddet kokuyor. Liseli bir genç kızı sevgilisi öldürmüş. Bir baba evden kaçarak evlenen kızını öldürmüş. Birileri bahçedeki köpek yüzünden kavgaya tutuşmuşlar, sorunu silahla çözmüşler. Öldürmek, gözü dönerek bir insana öldürmek. Kendi türünü elini titremeden katledebilecek duruma gelmek, insanın yok etme aygıtına dönüşmesi. Bir genç televizyon programında adı geçtiği için kendini cezalandırmayı seçmiş, intihar etmiş. Eski sevgilisine tecavüz edip görüntülerini internetten dağıtan adam yakalanarak hapse konmuş.

Gazetelere bakarken içim karardı. Toplumumuzun kadınla sorunu var. Toplumun erkek yanı kadınla insani ilişki kuramıyor. Kendi koyduğu kuralları bir biçimde delen kadını cezalandırıyor. Şiddet değişik yöntemlerle karşımıza çıkıyor. Öldüresiye dövmek, tecavüz etmek ya da öldürmek. Bu cinsiyetçi şiddet kendi cinsine karşı da acımasız olabilir. Kazanmak üzere, haklı çıkmak için kurgulanmış zihniyet karşısına çıkan sorunları şiddetle çözüyor. Bu adı konmamış savaş, toplumu içerden yiyip bitiren bir özellik kazanıyor.

Günümüz kadını, kadınlığını kullanarak değil, aklını kullanarak mücadele etmeyi seçmeli. Hiç kimse senin savaşarak alabileceğin insani haklarını gönül rızasıyla vermez. Türbanı savunmak kadınların aklını kullanamadığını gösteriyor.

Şiire sığınıyorum. Edith Södergran konuşsun şimdi. *"Benimdir dünya / Nereye gidersem gideyim / güller dağıtırım herkese. / Sanatçı, sözünü dinleyen mermeri sever. / Nedir acı, sefalet / Hepsi başıma geldi. / Türküler söylüyorum. / Mutlu göğüslerden böyle çıkar acının büyük ilahisi."*

YUGOSLAVYA'NIN YIKINTILARI ÜZERİNDE; ALMAN DIŞ POLİTİKASININ MİLİTARİZMİ VE BİR DEVLETİN PARÇALANMASI

Cathrin SCHÜTZ

Cathrin Schütz, 1971 yılında doğdu, Frankfurt'taki Goethe Üniversitesi'nde siyasal bilimler eğitimi aldı. Günlük yayınlanan *Junge Welt* gazetesine katkıda bulundu. 2003 yılında 'Die NATO-Intervention in Jugoslawien. Hintergründe, Nebenwirkungen und Folgen' (NATO'nun Yugoslavya Müdahalesi. Arka Planı, Yan Etkileri ve Sonrası) adlı kitabı yazdı. Bu kitap Alman Parlamentosu milletvekillerinden Willy Wimmer'in önsözüyle yayımlandı.

Bu makale Almanca yayınlanan günlük *Neues Deutschland gazetesinin 26 Mart 2004 tarihli sayısından kısaltılarak hazırlanmıştır.*

Yeni savaşların gölgesinde, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'ne karşı yapılan saldırı, artık unutulmaya yüz tuttu. Federal Alman Cumhuriyeti'nin katıldığı bu ilk savaşın gerçekleşmemesini ümit edenler ve sorunların anlaşma ile çözülmesini isteyenler derin bir sessizlik ile karşılaşmışlardı. Bugün de savaşı üstünden geçen zamana karşın Alman kamuoyu yanıltılmaya devam ediyor. Bush'un şiddet yanlısı politikalarına karşı çıkan ve Başkanlık önseçimleri kampanyasında General Wesley Clark'ı destekleyen, ABD'li film yapımcısı ve yazar Michael Moore, diğer ülkelerde olduğu gibi Almanya'da da oldukça itibar görüyor. Moore, Yugoslavya'nın bombalanmasında NATO'nun Avrupa Başkumandanı olarak Clark'ı, solcu dinleyenlerine "savaş karşıtı aday" olarak tanıtıyor.

Bu "insancıl" müdahalenin yan etkilerinden meydana gelen "çok yönlü tahribat", Varvarin'deki sivillerin bombalanması, Niş'te Demet Bombalar (cluster bomb) ile sakat bırakılan bedenler, RTS televizyonunun ve Çin Büyükelçiliği'nin bombardımanı sırasında öldürülen emekçiler, NATO ülkelerinde –Yunanistan hariç– çok küçük tepkiler ile karşılaşmıştı. "Sol" bile düştüğü insan hakları tuzağının bir sonucu olarak –oy birliğiyle olmasa da– "Belgrad rejimi"ne karşı bu saldırıyı destekledi.

Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra katıldığı bu ilk yasadışı saldırı Almanya'nın dış politikasında köklü değişikliklere neden oldu. O günden beri (11 Eylül'den sonra değil) savaşlar artık politikanın meşru bir ayağı olarak karşımıza çıkmakta.

Savunma Bakanı Peter Struck'ın kendi Savunma Politikası Kuralları'nda belirttiği gibi: Alman Ordusu, Bundeswehr, Almanya'yı Hindikuş'a kadar uzanan bir alanda savunan bir müdahale gücüne dönüştürüldü. "Bu militarist bir mantığın hakim olması anlamına gelmemeli, ancak bugüne kadar yapılagelen; dış politikanın bir ayağının tabulaştırılmasında (askeri müdahaleler kastediliyor -çn) da son verilmeli", diyor 2001 yılında başbakan Schröder.

Bu yolda ilk adımlar dönemin iktidarı Hıristiyan Demokratlarca (CDU/CSU), 1992 yılındaki Savunma Yasaları hazırlanırken atıldı. Yugoslavya'ya karşı "insani" savaşın öncesinde, onlar halkı bunun ne demek olduğuna da yavaş yavaş hazırlıyorlardı.

"Bence savaş ve barış sorunlarının ilk olarak ahlaki değerlendirilmeleri, ulusal ilginin göz ardı edilmesi doğru değil. İleride ciddi bir tehlike öngörüyorum. Şöyle ki: hükümet, iktidardaki partiler ve ordu kumandanları 'İnsani' sorunları, birleşik Alman dış politikasının önündeki engelleri aşmak için bir araç olarak kullanabilirler." (1) Alman askeri operasyonları, Alman birliklerinin II. Dünya Savaşı sıra-

sında olağanüstü tahribatlar yaptığı bölgeleri kapsamamalı. İnsanların bu yöndeki görüşlerini savunmak (militarist görüşler -çn) için insan haklarının arkasına saklanmamaları beni memnun edecektir. diyor Joseph Fischer 1994'te. (2)

NATO'nun 1999'daki savaşından bu yana bu ilkeler geçmişte kaldı. Onun (Fischer) açıkça belirttiği gibi, kendisi artık "Yeşiller"in değil "Almanlar"ın dış politikasının yürütücüsü. (3)

Yugoslavya'ya yönelik savaş gelecekteki savaşlara da kapı aralayacak. Buna en çarpıcı kanıt NATO'nun bir taraftan Yugoslavya'yı bombalarken diğer yandan yeni stratejik oluşumuna, yani saldırgan "bölge dışı" operasyonlar politikasına geçiş yapma kararı almasıdır. Uluslararası hukuk ihlallerinin kamuoyunda tartışıldığı dönemde, Yugoslavya saldırısının insanlık halısının altına gizlenmesi gerekir, çünkü 'Teröre Karşı Savaş'ta yasallık konusu çok çok daha az hesaba katılır.

Almanya Savaşa "İstemeden" Girmedi

Almanya'nın dış politikasındaki gelişimi anlamak için, bir kimsenin bakışını askeri saldırganlığın zirve noktası olan 1999 yılındaki Yugoslavya saldırısı ile sınırlı tutmaması gerekir. Emekli General Heinz Loquai'a göre Almanya bu kutsal güce "istemeden" girmedi, aksine 1998 baharından sonra askeri çözümü savunan ilk ülke oldu.

Yugoslavya, Alman dış politikasının esaretten kurtuluşu için yaşamsal önemdedir, bu politika değişimi ise 1991 yılına kadar gider.

Slovenya ve Hırvatistan'ın 1991 yılında tanınmaları, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin uluslararası platformda ilk kez yoğun bir şekilde gözükmesiydi. Kohl/Genscher hükümeti, yapılan uyarıları dinlemedi ve diplomatik görüşmelerle çözümü reddederek; Yugoslavya'nın kanlı bir iç savaşın içine düşmesine öncülük ettiler. Tüm barış girişimleri ve güç kullanılmasını engelleme çabaları hiçe sayıldı. "İki artı Dört" olarak adlandırılan toplantılardan sadece bir yıl önce Federal Almanya Cumhuriyeti, Hitler'e Karşı II. Dünya Savaşı'nda kurulan koalisyonun devletlerinden birinin iç işlerine karışmış oldu. ("İki artı Dört" toplantıları iki Almanya'nın birleşmesi sırasında, Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB'nin katıldığı barış konferansı toplantılarıdır -çn). Ardından, Almanya, birleşik ve güçlü bir şekilde, uluslararası platforma adım attı; II.Dünya Savaşı'ndan bugüne ilk kez, bir yüzyıl içinde iki kez öfkeyi üzerine topladığı Balkanlar'da, büyük güç politikasının peşine düştü. (5)

1941 yılında bir başka "Bağımsız Hırvatistan Devleti" vardı. Bu devlet faşist Ustaşa önderliğinde Hitler ve Mussolini koalisyonunca ve Roma Katolik Kilisesi'nin desteğiyle kurulmuştu. Yarım yüzyıl sonra, bağımsız Hırvatistan, tekrardan, Almanya ve Vatikan'ın etkisiyle canlandı. Hırvatistan Franjo Tudjman'ın partisince yönetiliyordu. Bu parti Ustaşa'nın ve onun faşist lideri Ante Pavelic'in yönetimi altında, 20. yüzyıl başında gerçekleştirilen, yüzbinlerce Sırp'ın ölümüyle sonuçlanan korkunç soykırımını yeniden değerlendirdi. (6) Ustaşa'nın II. Dünya Savaşı'nda işlediği suçlar, bugüne kadar savaşın en az bilinen suçları olarak kaldılar. Sırplardan sağ kalanlar ve onların torunları tarihteki bu olayları, Almanya'nın Hırvatistan'ı tanıma siyasetini ve Hırvatistan sorununun medyada hiç tartışılmamasını asla unutmadılar.

Kurt Kopruner, 1990'ların sonunda Yugoslavya'ya çok sayıda seyahat yapmış bir işadamı; bu trajedinin ve ülkenin bölünmesinin görgü tanığı olarak şu sonuca varmış: "Eğer sorun Yugoslavya'nın parçalanması sorunuysa, bu kansız ve yüzbinlerce ölüm olmadan gerçekleşemezdi." (7) O bu düşünceye, II.Dünya Savaşı sırasındaki Balkanları anlatan tarih kitaplarından edindiği düşüncelerin yardımıyla vardı. İlk kez bu kitaplardan, savaştaki Ustaşa'nın, Müslümanların ve Arnavut SS birliklerinin katliamlarını öğrendi.

Tudjman, 1990 yılındaki ilk çok partili seçim sonucunda Hırvatistan başkanı oldu ve ülkesinin Almanya'nın yardımlarıyla, 1991 yılında, bağımsızlığını ilan etmesine öncülük etti. Tudjman daha 1989 yılında, Ustaşa'nın Jasenoviç ölüm kampında Sırplara karşı gerçekleştirdiği soykırımın önemsenmemesi gerektiğini söylemişti. Tudjman'ın idaresinde Ustaşa'nın düşünce ve sembolleri tekrardan yerleştirilmeye başlandı. Yeni anayasa, ülkede yaşayan Sırpların yaşam hakları ile ilgili tek bir söz bile söylemiyordu. Sırplara karşı terör, "sistematik ve yukarıdan kontrollü" bir şekilde başladı. Büyük kitleler işlerinden kovuldular ve "Sırpların yaşadığı evlerin önüne, ülkeyi terk etmeleri yönünde mesajlar bırakıldı." (8) Tudjman'ın yasadışı bir şekilde ilan ettiği referandum sonucunda Hırvatistan Sırpları Yugoslavya içinde kalma yönünde oy kullandılar.

Almanya'nın tanıması ve savaşın çıkmasından aylar önce 2 Mayıs 1991'de "Dalmatçyalı Kristalgecesi" olarak adlandırılan olay meydana geldi. (9) (Dalmatçya Hırvatistan'ın Adriyatik kıyısındaki bir kenti -çn) Yerel polisin desteklediği 2000 Hırvat, Zadar'da, Sırplara ait 116 mağaza ve evi tahrip etti. Bu eylem saatler boyunca devam etti. 16 Ekim 1991, "Uzun Bıçaklar Gecesi"nde, yüzden fazla Sırp işkence gördü ve öldürüldü. (10) Batı medyası sessiz kaldı. Sadece *New York Times* muhabiri 1993 yılında şunları bildirdi: "Zagrep'deki İnsan Hakları bürosuna göre; Hırvat hükümeti, binlerce muhalifini, evlerini terk etmeye zorladı. Eylemler çoğunlukla doğrudan Sırpları hedef aldı. Başkan Tudjman'ın politikalarına muhalif Hırvatlarda saldırıya maruz kaldılar. 1991 başından beri Hırvat güçleri onbinlerce Sırpın ve bazı Hırvatların evlerini

yıktı... Aileler tamamen öldürüldü. Sonuçta 280.000 Hırvatistan Sırpı ülkeden kaçmak zorunda kaldı." Susan Woodward'e göre Hırvat hükümeti 1993'ten beri kontrolü altındaki bütün Sırpları ülkeden kovdu. (11) Birileri şu soruyu sormalı: "Komünist Tito'nun kurduğu Hırvatistan'ın üçte birini oluşturan Sırpların karşılaştığı durum demokrasi ile bağdaşır mı?" diyor *New York Times* ve Nisan 1997'de şunları ekliyor: "Batı Hırvat faşizmine yaşam hakkı verecek kadar hasta mı?"

Hırvatların ne kadarının Tudjman'ın politikalarını, kan dökületeceğini öngörerek, gerçekten desteklediklerı belirsizliğini koruyor. Bağımsızlık için yapılan referandum bu anlamda ölçü alınamaz çünkü o Batılıların kutlamalarında belirttiği gibi "Hırvatların temiz bir dileği ve çoğunluğun beklediği bir karardı." Ayrıca oy kullananlar doğru seçimi yapmaları bahanesiyle baskı altında tutuldular. (12)

Sırbistan'ın Yanlış Bilinen Yayılmacı Görünümü

Almanya'nın Hırvatistan'ı tanıması sadece politik güç kullanımı bağlamında değil, aynı zamanda yasallık açısından da incelenmeli. Uluslararası hukuk uzmanlarının büyük bölümü, Slovenya'nın birlikten ayrılmasının; "halkın kendi kaderini tayin etmesi" olarak değerlendirilebileceğini söylerken, Hırvatistan ve Bosna'nın bağımsızlıkları bu bağlamda yasadışı olarak değerlendiriliyor. Çünkü bölgede büyük bir Sırp nüfus yüzyıllardan beri yaşamakta. (13)

Slobodan Miloseviç birçok kez bu soruna işaret etti. O "kendi kaderini tayin" ilkesine karşı çıkmadı, sadece bu ilkenin tüm halklar için uygulanmasını istedi. "Onun belirttiği duruma göre altı yüzbinden fazla Sırp Hırvatistan'da yaşıyor. Özellikle Krajina ve Slavonya gibi bölgelerde, nüfus çoğunluğu açık bir şekilde Sırplarda. Kendi kaderini tayin hakkı onlar için de uygulanmalı. Şu nokta gözden kaçırılmamalı ki Yugoslavya Cumhuriyeti'nin eski sınırları sadece yönetimsel sınırlardı." (14)

Sırbistan, yeni sınırları görüşmek istedi ve işlerin kontrolden çıkmasına neden olacak bir oldubittiye karşı, (-ki böyle bir oldubitti Almanya'nın tanımasının ardından gerçekleşti) tüm partileri uyardı. Sırpların tarihi topraklarını bırakmaları düşünülemezdi. Onlara "Slovenya'ya güle güle demişlerdi. Krajina olmadan Hırvatistan'ın da gitmesini izin verirlerdi. Ancak Belgrad; Krajina Sırpları'nın talebi doğrultusunda, Krajina'nın anavatana katılmasını istedi. Fakat Hırvatistan ve daha sonra Bosna, bu girişimlere karşı çıktılar." (15)

Avrupa ABD Birlikleri, eski Kumandan Vekili Charles Boyd, 1995 yılında "bu savaşın en yaygın görüntüsünün Sırp yayılmacılığı" olduğu yolundaki Dış Politika görüşüne karşı çıktı. Ona göre: "Zagrep'in işgal altındaki bölgeler dediği yerler, gerçekte üç yüzyıldan daha uzun bir süreden beri Sırpların elinde olan bölgeler. Bu durum, büyük oranda Bosna'daki Sırp bölgeleri için de geçerli. Batı medyasının sık sık Bosna'nın yüzde 70'inin Sırp isyancıların işgali altında olduğunu söylemesi de bu nedenle."

Miloseviç yönetimi II. Dünya Savaşı'ndaki suçların tekrarlanmaması için uyarıda bulundu ve Sırplar için "kendi kaderini tayin hakkı" çağrısı yaptı. "Hırvatlar bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde, Sırpları kendi ülkelerine vermedi ve bu 600.000 insan için hiçbir garantide bulunmadı. Bu nedenle Sırpların endişelerinin boşa olmadığı anlaşılabilir. Her şeyden önce Ustaşa'nın II. Dünya Savaşı sırasındaki alçaklığı akıllara gelebilir," diyor Lord Carrington (dönemin NATO Genel Sekreteri -çn). Ancak ne zaman Krajina ve Slavonya sorunlarında bir uzlaşma ortamı doğdu, "Avrupa kamuoyu 1991 sonunda Slovenya ve Hırvatistan'ı tanıdı. Hırvatistan ve Slovenya istediklerini aldılar, böylelikle bir barış konferansı isteklerinden tamamen vazgeçtiler. Hans Dietrich Genscher (dönemin Almanya Dışişleri Bakanı -çn) Slovenya ve Hırvatistan'ın uluslararası kamuoyunca tanınmasını istedi. Ancak diğer ülkeler bu talebi kabul etmediler." (16)

Ancak Sırpların korkuları dikkate alınmadı ve onların girişimleri "Büyük Sırbistan" hayali olarak yorumlandı. (17)

Kısa bir süre sonra yabancı devletler soruna dahil olmaya başladılar. Hırvatistan'da Alman askeri eğitmenleri görev yapmaya başladılar. Bundeswehr hava kontrol görevini üstlendi ve Bosna'daki Acil Müdahale Gücü'ne katıldı. Alman gizli servisi Hırvatistan ve Slovenya'ya yasadışı askeri malzeme taşıdılar. (18) ABD, Sırplara karşı Hırvatları ve Bosnalı müslümanları destekledi. "Sonuçta NATO güçleri Hırvat milliyetçiliğini destekledi ve 1995 yılında; ABD komandolarının eğittiği ve 'Uluslararası kamuoyu'nun yasadışı bir biçimde silahlandırdığı Tudjman'ın ordusu, Krajina Sırplarına karşı 1941 yılında Nazilerin başlattığı etnik temizliği tamamladılar." (19) Ünlü askeri magazin dergisi Jane's Defence Weekly'e göre, Fırtına Operasyonu olarak adlandırılan bu operasyonu, Hırvat Ante Gotovina ve Kosova Arnavutu ve daha sonradan KLA (Kosova Kurtuluş Ordusu) lideri olan Agim Ceku planladı. Yine aynı dergiye göre bu operasyon Yugoslavya'nın yıkılması sırasındaki en vahşi etnik temizlikti.

Bosna sorununda, bu kez tanınma için baskı yapan ABD oldu. Çatışmalar yine Sırp saldırganlığı ile ilişkilendirildi. Ancak eski ABD bakanlarından Henry Kissinger sorunu üç taraflı bir iç savaş olarak nitelendirdi. Ona göre bu egemen bir devlete karşı yapılmış bir işgal değil. "Hırvatistan ve Sırbistan Bosna'daki soydaşlarını desteklediler. Bosna trajedisinde yapılan en büyük sorumsuzluk, Müslü-

man egemenliğindeki Bosna devletinin uluslararası tanınmasıdır. Almanya'nın erken doğan Slovenya ve Hırvatistan devletlerini körlemesine tanımasının ardından Bosna'nın da uluslararası kamuoyunca tanınması eski Yugoslavya cumhuriyetlerinin bağımsız birer devlete dönüşmesine neden oldu." (20)

2001 yılında Arnavut isyancılar, Kosova dışında eylemlerini yoğunlaştırdı ve ardından NATO'nun 2001 yılındaki Makedonya operasyonu geldi. Bu operasyon Almanya'da yoğun olarak tartışıldı. "Alman ordusu Bundeswehr'in konuşlandırılmasına karşı duymak aynı zamanda Alman dış politikasındaki değişime de karşı durmak anlamına gelmesi bakımdan önemlidir. Bu değişiklik geleceğin Avrupasındaki politikalar ve ABD'nin konumlanışı bakımından da önemlidir," diyor Yeşiller Partisi'nden Knut Mertens. (21) Ancak 30 Ağustos 2001'de Alman Parlamentosu "Zorunlu Hasat" adı verilen operasyonu onayladı. Bu karar barışgücü için birlikler oluşturulmasını değil; NATO ve Bundeswehr'in karşılıklı olarak bir askeri müdahale gücü oluşturması kararını içeriyordu. (22)

Sosyaldemokrat milletvekili Gernot Erler Alman askerlerinin geçici bir görevi olduğunu söyleyerek operasyonu olumladı ve 27 Eylül 2001'de parlamento "Kurnaz Tilki" adı verilen operasyonu onayladı. Büyük oranda, Alman halkından gizlenen bu operasyonda 11 Eylül'ün gölgesinde, Almanya Makedonya'daki NATO mandasının liderliğini üstlendi.

Kosova'daki Şiddetin Sorumlusu Kim?

1999'daki NATO saldırısından sonra Alman birlikleri KFOR (BM kontrolündeki Kosova Barış Gücü) komutası altında Kosova'da konuşlandı. NATO ve BM'nin yanıbaşında; organize suçların yanısıra aynı zamanda planlı uzun erimli bir kampanya ile savaş kışkırtıcılığı yapıldı ve bütün Kosova'dan Arnavut olmayan halk temizlendi.

Resmi bildirilerde KLA'nın silahsızlandırılması ve Kosova'nın tekrardan çoklu bir etnik yapıya kavuşturulması istense de; NATO saldırısından sonra ortaya çıkan Almanya ve ABD destekli Kosova Kurtuluş Ordusu terörü durmadı. Birçok cinayet ve vahşi saldırının sorumlusu olan; KLA'yı koruyan KPC'den (Kosova Koruma Kuvvetleri -çn) Almanya ve ABD hariç birçok ülke desteklerini çekti. (23) 1999'da ABD başkanının emri ile KLA, terörist saldırılar için eğitilmeye başladılar. Bunda amaç Başkan Miloseviç'in seçimleri kazanması durumunda yeni krizler çıkartabilmekti.(24)

Bu şiddet ve tehcir eylemlerine, dış güçler ister direk arka çıkmış, isterse eylemleri desteklemiş olsunlar, sorumlulukta payları vardır. Her zaman "bir etnik temizlik" amacı güden Arnavut savaşçıların terörist şiddetlerinden 1998 yılında her iki taraf da sorumlu tutuldu. Gerçeklerin absürd bir şekilde çarpıtılmasıyla, 1998 yılında, BM Güvenlik Konseyi "Kosova'daki tüm gruplara şiddeti durdurun çağrısı" yaptı.

Sonuçta 1999 yılına gelindiğinde, Kosova'nın çok etnik gruplu yapısının tekrardan sağlanması; sadece, NATO'nun "insani müdahaleler" yaptığını düşünenlerin inandığı bir peri-masalı olarak kaldı.

* Bu yazıyı Almancadan İngilizceye Sebastian Bahlo ve Gregory Elich, Türkçeye Alper Yavuz çevirmiştir.

Dipnotlar

1. Die Woche, 30.12.1994.
2. Fischer'in alıntıları için: Horst-Eberhard Richter, "IPPNW zum Jugoslawienkrieg", www.nato-tribunal.de.
3. Bkz. Stern, 24.03.1999.
4. Bkz. Heinz Loquai, "Weichenstellungen für einen Krieg" Nomos, Baden-Baden 2003, s.44-45.
5. Ralph Hartmann, "Die ehrlichen Makler", Dietz, Berlin 1999, s.13.
6. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Paveliç, Roma üzerinden Arjantin'e kaçtı ve Madrid'de bir Alman hastanesinde 1954 yılında öldü. Paveliç Papa XII. Pius'ça kutsanmıştı. Öte yandan bugüne kadar Hırvatların yaptığı Sırp soykırımı, ne yeterince kınandı ne de bu konunun üzerinde ciddi bir çalışma yapıldı. Washington'da açılan Büyük Felaket Müzesi'nin açılışına Sırplar değil Hırvatlar çağrıldı ve tarih bir kez daha çarpıtıldı. Bu ve bununla ilgili bilgiler için Diana Johnstone'un çalışmasına bkz. "Fool's Crusade, Yugoslavia, NATO and Westren Delusions", Monthly Review Press, New York 2002.
7. Kurt Köpruner, "Reisen in das Land der Kriege", Espresso, Berlin 2001, s.27
8. Malte Olschewski, "Von den Karawanken bis zum Kosovo. Die geheime Geschichte der Kriege In Jugoslawien" Braumüller, Vienna 2000, s.34.
9. Köpruner, s.44, Olschewski, s.34.
10. Bkz. Olschewski, s.38.
11. Öte yandan Krajina ve Hırvatistan'ın Tudjman kontrolü olmayan diğer bölgelerinde yaşayanlar ABD destekli Fırtına Operasyonu'yla sürüldüler.
12. Bkz. Köpruner, s.51-53.
13. Bkz. Olschewski, s.14.
14. Köpruner, s.31.
15. Olschewski, s.14.
16. Profil, 01.12.1993.
17. Bugüne kadar Slobodan Miloseviç'in bir Büyük Sırbistan kurmak istediği suçlamasına hiçbir kanıt getirilemedi. Ralph Hartmann, Miloseviç'in Kosovo Politikası Konuşması'ndan içeriği çarpıtarak yapılan alıntıların ancak onu "saldırgan" ve "milliyetçi" bir çizgide gösterebileceğini söylüyor.
18. Bkz. Olschewski, s.78-80.
19. ABD'nin Fırtına Operasyonu'nunu desteklediği ilk kez ABD kongresinin 28.02.2002 tarihli oturumunda dile getirildi.
20. Washington Post, 17.05.1993.
21. Knut Mertens, "Neues NATO-Protektorat oder ehrliche Friedenspolitik?", "Zeit-Fragen", 20.08.2001, p1
22. Bkz. Tobias Pflüger, "Krieg und zwar richtig", "junge Welt", 23.08.2001.
23. Bkz. Interview with Member of Congress Dennis Kucinich by Cathrin Schütz, "Wird Sanktionspolitik bald beendet?", "Junge Welt", 0710.2000.
24. Bkz. Dennis Kucinich, "What I learnt from the War", "The Progressive, Ağustos 1999.

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Nalan Çelik'in *Felluce'de Bir Çocuk Kadın* Adlı Şiirinin İrdelenmesi

Bu ayın şiirini Ayten YILMAZ seçmiştir.

Felluce'de Bir Çocuk Kadın

Gözyaşına gerek yok.
Gözyaşı rahatlamak
Gözyaşı bağışlanmak
Gözyaşı kurtulmak için.
Bunları biliyor.
Yürüyor Felluce'de
Kara çarşaflı
Bir çocuk kadın
Daha on beşinde.

İşgal mi?
Çıkar mı?
Petrol mü?
Erkek mi?
İnsan mı?
Ya da hepsi mi?
Bilmiyor...
Belinin derinliklerinde
Yabancı bir sızı

Bacaklarının arasından
Birkaç damla kan
Ağır ağır
İniyor topuklarına.

Anlamıyor bakıyor
Sis, duman, çığlık
Yerde yatan
Kıpırtısız, taşlaşmış yüzler
Tanıdıklar, kardeşler, amcalar.
Izgaralar kan emiyor
Oluk oluk
Ağır ağır
Tarihin başlangıcına.

Gözyaşı yok
Birkaç damla kan
Oluk oluk kan
Birleşiyor
Yürüyor.

Meryem ORUÇ

Elimde Nalan Çelik'in şiir kitabı *Gelincik*.(1) Kitabın kapağından fışkıran gelincikler. Gelincikli kadın kapısını şiirle aralarken gülümsüyor. Kitap gelinciğin bozkırda başlayıp, şehirde devam eden mücadelesinden kesitler sunuyor.

Felluce'de Bir Çocuk Kadın şiiri *Gelincik*'in kent yaşamından. Şiiri dergide ilk gördüğümde okudum da okudum. Bu şiir beni Felluce'ye, Afganistan'a... şiddetin yaşandığı her yere götürüyor.

Şiirde Felluceli bir çocuk kadının gördükleri ve yaşadıkları karşısında takındığı tavırla, insanlık mücadelesine girmesi anlatılır.

Şiirde cinsiyet önemlidir. Cinsiyet, cinsel organdaki görünür farklılığa göre belirlenir. Bu farka göre de kimliğimizin sadece rengi belirlenmiyor. *"Paket program"* haline getiriliyoruz. Bu durum toplumsal cinsiyetle oluyor. Toplumsal cinsiyette biyolojik farklılık göz önünde bulundurulur. Toplum ihtiyacına göre doğacak olan bebeği *"paket"* halinde yükler. Birey bu *"paket"*le cinsiyetine uygun şeyleri öğrenmek, benimsemek zorundadır. Bu *"paket"*le toplumun güçlüsü kendini merkeze koyar. Gereksinimine göre toplumu şekillendirir. Hemcinsini yanına çağırıp ağzına bal çalar, karşı cinsi oyuncağı yapar ve bunu yasallaştırır. Bu nasıl mı oluyor? *"... kadın, erkek neye karar verirse, odur... Erkek için kadın*

tepeden tırnağa cinselliktir, erkek için öyle olduğuna göre de, bu onun mutlak değeridir. O, kendine göre değil, erkeğe göre belirlenip, ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısındaki özsel olmayan varlıktır. Erkek öznedir, mutlak varlıktır, kadınsa öteki cinstir." (2)

Dilde de cinsiyet vardır. Egemen dille kendini çok güzel yasallaştırır, saklar. *"Irak'ta savaş var"* diyoruz. Savaş, güçleri birbirine denk tarafların dövüşmesidir. *"Horozlar dövüşür." "Erkekler kavga eder yani dövüşür."* Erkek kadını döver. Ona saldırır, yani tecavüz eder. ABD, Irak'a, Afganistan'a *"saldırdı", "girdi"*. Irak halkına nasıl tecavüz ettiğini bize göstermek için, evimize televizyonla *"girdi."*

İnsan neyi kapatır? Malını. Neden? Birilerinin onu yağmalamaması, almaması için. Kadın, genelde erkeğin, özelde toplumun malı değil mi? Pakistanlı Muhtaran May'ı Köy İhtiyar Meclisi toplu tecavüzle cezalandırmış.(3)

Bizdeki durumu biliyorsunuz. Konuşmayalım. Örnek vermeye devam edelim.

Usame filmini izlemişsinizdir. Filmde Afganistan'da burka giymeye zorlanan kadının düşürülmüşlüğü anlatılır. Başını açan kadını yola getirecek erkek yoksa kadın idam edilecektir. *Kaplumbağalar da Uçar* filmi Irak'ta tecavüzle hamile kalan, doğurduğu, büyüttüğü çocuğu nasıl öldüreceğini, intihar edeceğini planlayıp duran bir çocuk kadının dramını anlatır. Her iki filmdeki kadınlar açlıkla, kapatılmayla, tecavüzle yani bir çeşit şiddetle terbiye ediliyor. Bu terbiyiye kimin, neden gerek duyduğu anlatılmaz. Olanın fotoğrafını çekip bize gösterir o kadar.

Bizdeki duruma şöyle uzaktan bakalım. Doğu'da otuz bin insanın öldürüldüğü, *"düşük yoğunluklu savaşta"* kadın yok mu? Öldürülen bazı kadın ve erkeklerin kulakları kesiliyor, gözleri oyuluyor... Kadına uygulanan şiddet de *"düşük yoğunluklu"* olduğu için konuya yaklaşmayalım.

Buş (Bush) Afganistan'a kadınlara, Irak'a halka özgürlük götürmek için *"girdiğini"* söyledi. Şiirde ızgara ABD'dir, kapitalist sistemdir. Elindeki güçle birini, bir yeri etkisizleştirip istediğini başkasına yapan, yaptıran herkestir.

Savaşın, işgalin, baskının olduğu her yerde şiddet yok mu? Biraz birbirimizin gözüne bakıp konuşsak nasıl olur? Konuşsak... şiddet bizden çok mu uzak? Tamam biz şiddete uğruyoruz. Bir de şiddet uygulayanlar var hani televizyonda, basında... çokkötü olanlar, uzaktakiler, yabancılar. Ya biz kime, nasıl, neden şiddet uyguluyoruz. Kime, nasıl, neden tavır almıyoruz? Bakın ne güzel de söylüyorum. Dünyadaki her şey beni ilgilendirir. Ama konu *"ben"* oldu mu iş değişir. Artık suya sabuna dokunmanın, yere sağlam basmanın zamanı gelmedi mi? Neden kendimdeki tutarsızlıkları yontmaktan başlamıyorum ki? Hem güzel konuşan ve çirkin eyleyen birinin güzelliği ondan bundan toplama olmuyor mu? Ne bulmuşsa toplamış, kendini başkasına göre kurgulamış.

Şiir, birilerinin değil, kendi saatini kurarak ayağa kalkan kadının destanıdır. (4)

Dipnotlar

1. Nalan Çelik, *Gelincik*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2005.
2. Simone de Beauvoir, *Kadın "İkinci Cins"*, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, 1. Kitap, İstanbul, 1993, s.17
3. Ülkede Özgür Gündem, 18.9.2005.
4. Bu yazı *İnsancıl* yayınlarından çıkan Berrin Taş'ın *Cehennem Şiirleri* ve bu şiirlerle ilgili Cengiz Gündoğdu'nun aynı kitaptaki yazıları okunduktan sonr ayazıldı.

Deniz SARAÇ

Savaş...

Platon, *Devlet* adlı eserinde savaşın aşırı mal edinme hırsından doğduğunu söyler.

Yüzyılımızda bu hırs en üst noktaya ulaşmıştır. O kadar ki, artık tüm değerler pazara çıkmıştır.

Yapılan her üretim, maddi olsun, düşünsel olsun kullanım değeri için değil, değişim değeri içindir. Değişim değeri olmayan her şey önemsizleşmiş, insan metaya dönüştürülmüştür. Pazarlanabilen bir mal.

Erdem, sevgi, inanç, bilgi, vicdan vb. her şeyin pazarlandığı bir sistemdir kapitalizm. İnsanlığın böylesi bir dönemden geçtiği, yaşadığımız bu çağda, savaş elbette geçmiş çağlardakinden daha vahşi, daha acımasızdır. Vahşet ve acımasızlık; gerçekliği dille örtüp, insanı kandırmakla başlar.

Emperyalist güçlerin bir yanda özgürlük, insan hakları söylemleri, bir yanda ise türüne uyguladığı soykırım... işte kapitalizm.

Çağımızın emperyalist gücü ABD'nin "özgürlük" dil örtüsüyle işgal ettiği Irak'ta yarattığı vahşet, kapitalizmin doğasına son derece uygundur.

Kuşkusuz değerleri olan ve onları pazara sürmeyen her birey buna olanakları ölçüsünde karşı duracaktır.

Şairimiz Nalan Çelik, insani çizgideki sanatçı duyarlılığıyla, bizlere ve gelecek kuşaklara yaşanan bu vahşeti şiiriyle belgelemiştir.

Çocuk... diyor şairimiz. Savunmasız, dünyaya saf bakan çocuk... Geleceğimiz çocuk...

Çocuk kadın diyor Nalan Çelik... Dişiliğe de vurgu yapıyor...

Dişi olmak... 5 yaşında... 15 yaşında... 25, 35, 45 yaşında... dişi olmak... hangi yaşta olursan ol, bedel istiyor.

Çocuk kadın, ama o daha on beşinde öğrenmek zorunda bırakılmış gözyaşının insanlık dışı bir dünyada bir anlam ifade etmediğini... *"Gözyaşına*

gerek yok. " diyor Nalan Çelik, *"Gözyaşı rahatlamak / Gözyaşı bağışlanmak / Gözyaşı kurtulmak için"* O çocuk kadın bunları bilerek yürüyor Felluce'de... dünyanın herhangi bir yerinde... ve gözyaşı dökmüyor...

Yaşadığı olaylarının nedenini bilmiyor, neden öldürür insan insanı: *"İşgal mi? / Çıkar mı? / Petrol mü / Erkek mi / İnsan mı?/ Ya da hepsi mi?"* Çünkü o daha çocuk... çıkar kavgalarından uzak. İnsanların çıkarlar için neler yapabileceğini henüz bilmiyor ve anlayamıyor. Bildiği tek şey, *"Belinin derinliklerinde / Yabancı bir sızı "*. Yaşadığı tek gerçeklik; *"Bacaklarından arasından / Bir kaç damla kan / Ağır ağır / İniyor topuklarından. / Anlamıyor bakıyor / Sis, duman, çığlık / Yerde yatan / Kıpırtısız, taşlaşmış yüzler / Tanıdıklar, kardeşler, amcalar "*

Yaşadığı gerçekliği çözemediğinde insan, her şey anlamsızlığa gömülür... acı yok olur... ağlamak... üzülmek... tepki yok olur... anlamsızlığın olduğu yerde, insanın ölümü başlar... ölür insan...

Kapitalizm, insana ait her şeyi anlamsızlaştırmaya çalışıyor... öldürüyor insanı...

Evet, insana, insanlığa yapılan her saldırı, bizi geriye... tarihin başlangıcına götürür... şairimizin de dediği gibi; *"Izgaralar kan emiyor / Oluk oluk / Ağır ağır / Tarihin başlangıcına"*

Ama bu akıtılan kanlar, bu akan kanlar hiç de boşuna değildir... Çekilen bunca acı... akan bunca kan hiç de boşuna değildir. Damla, damla çoğalarak, oluk oluk birleşip yürür...

" ... / birkaç damla kan / Oluk oluk kan / Birleşiyor / Yürüyor"

Evet, İnsan savaşlarla kendini yok eden tek türdür...

Evet, insanlık en barbar dönemini yaşıyor...

Ama Felluce'deki çocuk kadın yürüyor... insan yürüyor... her şeye karşın...

Tarihi, türdeşine saygılı, praksise inanan, yürüyen insan yazmıştır. Damla, damla... oluk oluk akan kanlarında birleşerek aydınlığa yürüyen insan...

Fatma KORCAN

Şair günümüzde yaşanan vahşetin Felluce'den görüntülerini yansıtır sözcüklerle.

Yakın plan görüntüde bir kadın vardır, daha on beşinde kara çarşaflı. Buradaki kara çarşaf kadının yaşadığı toplumun değerlerini yansıtır. Kadın din baskısı altında çarşaf ile örtünmüştür.

Görüntüdeki kadının gözlerinde yaş yoktur. Gerek yoktur ağlamasına. Ağlayan, dövünen, bağışlanmak isteyen kişi birey olamamıştır, kuldur. Şair bunları bilir. O nedenle ayaktadır kadın, yürümektedir.

Şiirdeki umut işte bu noktada hissedilir. Gerek yoktur gözyaşına.

Kara çarşaflı çocuk kadın işgalin nedenlerini bilmemektedir. Tek bildiği belinin derinliklerindeki sızı, topuklarına inen kandır. Savaşın kadınlar üzerindeki yıkımı ve tecavüz çarpıcı bir şekilde yansıtılmaktadır. Şair işgalin nedenlerini soru şeklinde vurgular.

Görüntü açısı genişleyerek etraftaki sis, duman ve çığlıkları kapsar. Kadının tüm tanıdıkları ölmüştür. *"Kıpırtısız, taşlaşmış yüzler"* dizesi aynı zamanda yaşanılan vahşete karşı insanlığın duyarsızlığını da simgelemektedir. İnsanlar nedensiz öldürülmekte, tarih yağmalanmaktadır. *"Izgaralar kan emiyor / oluk oluk* dizeleri sistemi ve sistemin ezici, yok edici yanını vurgular.

Son dizelerde her şeye rağmen şair umutla seslenir insanlığa borcunu anımsatırcasına.

Ergün ÖZÜTEMİZ

Her şey sözcüklerle başladı. Düşmanlık önce sözcüklerle kuruldu. *"Irak'ta kitle imha silahları var."* Bir cümleyle insan bilinci kuşatılmaya çalışıldı.

Emperyalist ABD... Hiroşima ve Nagazaki'de atom bombalarıyla, Vietnam'da napolm bombalarıyla yüz binlerce insanı katleden... dünyadaki bütün insanları birkaç kez yok edebilecek kadar kitle imha silahı üreten emperyalist ABD, 20 Mart 2002'de Irak'a saldırdı. Bu arada "demokratik" AB, işgal öncesinde ve sonrasında ABD'yi destekleyerek, demokrasi ve insan hakları söyleminde ne kadar "içten" olduğunu bütün dünyaya gösterdi. Ekonomi alanında ise Dünya Bankası ve IMF politikalarını destekleyen, AB'yı savunanların, kimleri savunduklarını iyice düşünmesi gerekiyor.

Irak işgalinden bir kesit. Felluce. Felluce'de zehirli gazlarla, tanklarla, bombalarla onlarca insan katledildi. Kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden onlarca insan...

2005 yılının Ağustos ayında Irak'ta bugüne değin yüz bin insanın katledildiği söyleniyor.

Her şey sözcüklerle başlamıştı... Sözcükler nasıl olur da yüz bin insanı katledebilir? Bu olası mı? Sözcükler yalnızca insan katletmeye mi yarar? Sözcükler insana, gerçekliği mutlaklaştırmamak gerektiğini, gerçekliğin değiştirilebileceğini, değiştirilmesi gerektiğini anlatabilir mi?

Bu düşüncelerle, Nalan Çelik'in *Felluce'de Bir Çocuk Kadın* adlı şiirini yeniden okuyorum.

Evet, diyorum. Sözcükler gerçekliğin değiştirilebileceğini, değiştirilmesi gerektiğini anlatabilir insana.

Şiirde tecavüze uğramış, on beşinde bir çocuk kadın karşıma çıkar. Ağlamasına, gözyaşı dökmesine gerek kalmamıştır. Çünkü bunun hiçbir yararı olmayacaktır. Bir inanç simgesi olarak giydiği ya da başkalarının giymesini emrettiği kara çarşaf... ülke-

si işgal edilirken, kendisine tecavüz edilirken... hiçbir şey yapamamıştır.

Ama bu çocuk kadın yürür. Her şey bitmiş değildir. O ülkesinin neden işgal edildiğini, neden tecavüze uğradığını bilmeyebilir. Ama yürür... Yürümeyi bitmemişliğin, tükenmemişliğin bir çağrışımı olarak yorumluyorum. Yürürken duyumsayabildiği, yalnızca bacaklarının arasından topuğuna akan kandır. Anlamadan çevresine bakar. Yürür... Tanıdıklarının cansız bedenleri yerde yatıyordur. Izgaraların kan emdiğini görür. Bunu da bir çağrışım, bir imge olarak yorumluyorum. Şair burada "savaş nedir?" sorusuna yanıt verir. Savaş, bütün insani değerleri yerle bir eder. İnsanı geriye, tarihin başlangıcına götürür.

Peki bu durum mutlaklığı mı içerir? Hayır! Şair burada da tavrını koyar. Bunu kan imgesiyle yapar. Şair, kanı, son bölümde diğer örneklerden farklı bir biçimde kullanır. Kan, bu bölümde dünyayı değiştirecek, insanca yaşanılacak bir dünyayı kuracak insanları temsil eder. Buysa, ancak birleşerek, birlikte yürüyerek olacaktır.

Ayten YILMAZ

Nalan Çelik'in *Felluce'de Bir Çocuk Kadın* şiirini okurken düşünüyorum: Tarih Sümer'de başlar. Mezopotamya'nın sıcak topraklarını, Dicle'yle Fırat'ın ana şefkatiyle sardığı, serinlikli bereketini taşıdığı kolları arasında Sümer'i düşünüyorum. Kanallar açılır bahçelere, tarlalara. Kol kol verimini taşır sular. Ekilen tohum bolluk içinde uzanır göğe. Taşıyamaz dilmun ağaçları bal gibi hurmalarını. Akıl almaz bir uygarlık yükselir bu topraklarda. Taşkınlardan korunmak için yüksek yerlere yapılan tapınaklar, saz damlı tuğla konaklarda yaşayan krallar, çiftçiler, çömlekçi çarklarında harikalar yaratan çömlekçiler, Afganistan'a kadar genişleyen ticaret, ekilebilen her yere uzanan su kanalları ve insanlığın ilk yazısı, ilk edebiyatı. Bu edebiyatın içinden bir şiirde, bir erkek annesine dizdiği naif övgülerle ideal bir kadını; ışıltılı bir kişi, kutsanmış bir tanrıça, bir dağ maralı, ışıl ışıl parıldayan sabah yıldızı, ilk tohum için su, bir bolluk bahçesi, sevinç dolu bir sunu, büyük bir eğlence için hazırlanmış bir halay yeri, bir bolluk şarkısı ve bir sevgili. sevinci sömdürülemez seven bir yürek diye anlatırken, burada hem bolluk, bereket getiren doğa ile kadının özdeşleştirilerek yüceltilmesini hem de yükselen uygarlığın toplumsal yaşamda nasıl bir bolluk yarattığını görürüz.

Bu bir düş mü, bir masal mı, bu bugünkü ateş, kan ve gözyaşının aktığı topraklar mı, insanlık nereye geldi.

5000 yıl önce suyun verdiği bereketle yükselen uygarlık insanlığa, insanlık ışığı katarken, bugün çıkan petrolle yürekleri ziftlediler, doymak bilmez çıkarlarıyla ziftin karanlığına boğdular Sümer medeniyetinin yükseldiği masal gibi ülkeyi.

Bugün; burası Felluce ya da Babil, ya da Necef... Dünyanın başında bulunan cellatların vahşi, kanlı elleri nereye uzansa orası kan gölü. Alevli, kavurucu bir kasırgayla insanların bedenlerini, yüreklerini yakıyorlar, yuvaları dağıtıp, ocakları söndürüyorlar, milim milim bölüyorlar öyle ki babayı oğula, kardeşi kardeşi kırdıracak kadar parçalıyorlar. Gözyaşı akmıyor bu topraklarda, gözyaşı nedir ki?

Felluce, ya da Babil, ya da Necef'de yürüyor kara çarşaflı, on beşinde çocuk kadın. On beşinde kara çarşaf giyen çocuğun bedeni bir geleneğin egemenliği altındadır. İğrenç salyalarıyla, korkunç elleriyle çocuk bedenine tecavüz eden bu vahşi adamlar korkunç kahkahlarıyla gülüyor, alay ediyorlar gelenekleriyle. Aynı topraklarda 5000 yıl öncesinin yüceltilen kadını, bugün, bir işgalin aşağılık isteklerinin malzemesi olmuş ve yıkabilecekleri ne varsa yıkıyorlar insanlığa dair çocuk bedeninde.

Bu yıkıma karşın bir karşı duruştur doğrulmak. Topuklara inen kanla beraber artık çocuk değildir, genç kız olamadan kadınlaşmıştır. Hiç Irak'taki çocuk fotoğraflarında bir şeye dikkatle baktınız mı? Çocukların bakışları, gülüşleri bile çocukça değildir. Büyümüştür onlar. Bombalanmış evleri, ocakları, yerlerde kanlar içinde yatan babalarını, abilerini, amcalarını göre göre büyümüştür gözleri. Kadınlara tecavüz ediyorlar, erkekleri öldürüyorlar, evlerini yıkıyorlar, çocuklar büyüyor, büyüyor ve fotoğraf karelerinde kocaman olmuş gözleriyle soruyorlar dünyaya, "Kimse yok mu?"

Görüntüler durmuyor, her gün gazete sayfalarında, televizyon kanallarında. Bir işgalin çığlıkları yükseliyor dünyaya. Bir çocuk görüntüsü daha. Bir taksi dur emrine uymadığı için taranıyor işgalciler eliyle. Kurşunlar, kendisi ve dört kardeşinin gözleri önünde, anne ve babaya isabet ediyor. Öldürülen anne ve babasının kanı sıçrıyor çocuğun bedenine, yüzüne. Eli silahlı bir işgalcinin karanlık gölgesinin altında çöken çocuk gözyaşı değil, bir haykırma, haykırıyor ölü uykusundaki dünyaya. Akşam yemeği, sabah kahvaltısı gibi sunulan televizyon görüntülerini tıpkı taşlaşan cesetler gibi taşlaşmış yüzlerimizle, yüreklerimizle izliyoruz. Bu görüntülere bakıp da eğer çayımızı içmeyerek canımız sıkkın dışarıya çıkmadıysak, eğer kahvemizi bırakıp onlar için artık bir lüks olan gözyaşını dökmediysek, eğer içimizde çocuğa, kadına, insana dair bir ateş yanmadıysa insanlık bu aşamaya nasıl, neden geldi diye sormaya hiç gerek yok.

Taşlaşsa da yüzlerimiz, yüreklerimiz, korkunç kanlı ellerini uzatsa da vahşet tarih yürüyecek, insanlık yürüyecek, kan kına olmayacak vahşetin ellerine. Dicle'yle Fırat'ın bugün kan akan gözyaşları birçok taşı, toprağı, tortuyu sürükleyecek, durulacak güzel günlere. Ama insanlık, ataları olan bizlerden belki de tarihteki barbarlıklardan hiç utanmadığı kadar utanacak...

KAPALI EVRENLER

H. Tuğrul ATASOY

Baloma terimi Trobriand adalarında kullanılan ve çocukları getirip anne karnına bırakan ruh anlamına gelen bir sözcük. Trobriand yerlileri üreme fizyolojisinde babanın (yani erkeğin) yeri olmadığına; erkeğin üreme fizyolojisindeki tek rolünün kadın ile cinsel ilişkide bulunarak balomanın çocuğun ruhunu getirip bırakabilmesi için dölyolunun mekanik olarak açık ve uygun kalmasını sağlamak olduğuna inanıyorlar. Trobriandlıların inanışına göre cinsel ilişkide bulunan kadın özellikle suyun yükseldiği dönemlerde denizde yıkanırken baloma gelerek dölyolundan içeri girip kadının içine (dölyatağına) çocuğun ruhunu bırakıyormuş. Bu yerlilerde evlilik öncesi cinsel ilişki yasak ya da tabu olmadığından henüz evlenmemiş bir kızın hamile kalması yukarıdaki baloma inancı ile bir çelişki oluşturmuyormuş. Yine her kadının hamile kalmaması da baloma inancını bir şekilde doğruluyormuş, çünkü düzenli bir cinsel hayatı olan ve sık sık denizde yıkanan her kadının içine bir balomanın girip onun içine bir çocuk ruhu bırakması gerekmiyormuş. Doğal olarak bu toplumda doğan çocuk açısından kanbağı ve akrabalık ilişkileri tamamen anne üzerinden yürüyormuş. Yani antropologların üreme fizyolojisinde babanın da rolü olduğunu kanıtlamaya yönelik tüm soru ve açıklamaları yerliler tarafından kendi gözlem ve açıklamalarıyla rahatlıkla yanıtlanıp kendilerince çürütülebiliyormuş. (1) Bu yerliler kendi küçük dar biyososyokültürel çevreleri içinde yaşarken eldeki gözlem ve verilerle, onlara yeten ve gerekmedikçe değiştirmek ihtiyacı duymayacakları kendi küçük evrenlerinde olanı biteni açıklayabilen kapalı bir kozmoloji oluşturmuşlar. İlk anda bu durum ve toplum yapısı bize garip gelebilir, ancak 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da bile Aristo'dan kalma bir yaklaşımla çocuğun oluşumunda tek başına erkek sperminin gerekli ve yeterli olduğuna inanıldığını ve de dişi yumurtanın ancak ilk kez 1822'de keşfedildiğini unutmamak gerekli sanırım.

Kapalı kozmolojilerde bireylerin olayları açıklayan kavramlar ya da mitler konusunda seçenekleri bulunmaz. Birey olayı açıklayan kavram ya da düşüncesinin yanlış olabileceğini düşünmez bile. İnanılan açıklayıcı sistem ile ters düşen örnekler, inanca karşıt tüm durumlar ne kadar sık tekrarlanırsa tekrarlansın olayın açıklanış mantığına ya da inanca karşı bir kanıt oluşturmaz. Bazı konularda bilgisizlik kabul edilmez, o konu yok ya da önemsiz sayılır. Kapalı sistemde rastlantıya ya da önceden kestirilemeyen olasılığa yer yoktur. Bu kapalı kozmoloji o toplumu sınırlayan fiziksel, coğrafi ve de kültürel şartların değişmesi ve o toplumun diğer toplumlarla ilişkiye girmesi ile değişime uğrayabilir ancak. Antropolojik gözlemler bu küçük toplumların başka toplumlarla ilişkiye girdiklerinde ya da fiziksel çevreleri değiştiğinde kendi düşünce yapılarını hatta mitlerini değiştirebildiklerini, ileriye ve daha doğruya doğru adım atabildiklerini yeni bilgi ve şartlara uyum sağlayabildiklerini gösteren örnekler sunmaktadır bizlere. Zaten devamlı ilerleyen bilimsel düşünce de tek bir kültür ya da toplum yapısının içinde doğup gelişmemiştir.

Nöroloji uzmanlık eğitimim döneminde bir hastam vardı. Dahili hastalıkları yüzünden iki kez beyninde damar tıkanıklığı olan bu hastamın beyin arka lobunun hem sağ hem de sol kesimleri tamamen zedelemişti. Beyin arka lobunda görme ile beyin kabuğu -korteks- alanları vardır. Bu nedenle bu hastam görme yeteneğini tamamen yitirmişti. Bu görme alanının komşuluğunda ise görmenin yardımcı beyin kabuğu alanları bulunur. Bu alanlar ise görme işlevinin bilinçli olarak algılanması ve diğer beyin alanları ile görme alanının işlevsel bağlantısının sağlanması görevlerini yerine getirirler. Benim hastamda da zedelenen alanlar her iki beyin yarıküresinde de beyin arka lobunun komşu olduğu alanları da içine aldığı için hastam kör olduğunun bilincinde değildi. Ne yaparsanız yapın, ne söylerseniz söyleyin hastama kör olduğunu kabul ettiremiyordunuz (Tıp yazınında bu hastalığa Anton Sendromu adı verilir). Örneğin bir elmayı yüzüne yaklaştırıp elimde tuttuğum şeyin ne olduğunu soruyordum, hastam kalem olduğunu söylüyordu. Elimde tuttuğum şeyin bir kalem olmadığını elma olduğunu söylediğimdeyse ya gördüğünü, ama yanlış söylediğini ya da ışığın yetersiz olduğunu söylüyordu. Bu durum en çok kendisi kalkıp bir yere gitmek istediğinde bir sorun çıkarıyordu. Devamlı bir şeylere çarpıyor ya da takılıp düşüyordu, ama her seferinde bir bahane bulup kaldığı yerden sanki görebiliyormuş gibi yürümeye devam ediyordu.

Benzer şekilde beyinin sağ -baskın olmayan- yarıküresinin yan üst lobu ve bu lobun önündeki hareket merkezi -ki bu merkez bedenin sol yarısı-

SÖZLERİ OKUYABİLMEK

Yürek sıkışmadan kafesinde
Dişler kanatmadan dudaklarımızı
keşke akabilse gözyaşlarımız
keşke akabilse gözyaşlarımız
duygular düğümlenmeden
boğamızda
kim bilir kaç kere
kaç yerde tökezlendi
gözyaşlarımız
kaç kere sel oldu
göz pınarlarına
göz kapaklarımız
okuyabilmek gülüm
gözleri okuyabilmek
boğazda düğümlenen duyguları
çözmek gözlerde
gamzede biriken gözyaşlarının
acısını dindirmek
yürekte
ve silmek kederi
ve aşkı okuyabilmek gözlerde
aşkı okuyabilmek
sevinci yakalamak
coşkuyu yakalamak gözlerde

İrfan SEZER

nın hareketlerini kontrol eder, sol yarıküredeki merkez ise sağ beden yarısının hareketlerini kontrol eder- zedelenirse hastanın sol beden yarısı felç olur. Ancak sağ yan-üst beyin lobu beden bütünlüğünün algılanmasından sorumlu merkez olduğu için, bu alanın da zedelendiği durumlarda hasta sol beden yarısındaki felci kabul etmez hatta bazı ağır vakalarda sol yarısının başka bir canlı olduğunu bile iddia eder ve sol beden yarısını yanında istemez.

Sorun bırakın kendini yenilemeyi, daha doğruya doğru evrilmeyi ya da savunduğunu sandığı inanç sisteminin akılcı ve de insancıl pratiğini hayata geçirmeyi, giderek gerileyen kendi gerçeğini bile görmeyip içine kapanan bir kapalı kozmoloji sorunu işte. Gönlü nursuz olanın gözü bir şey görmez. Hacı Bektaş Veli'nin dediği gibi, *"Göze nur gönülden gelir."*

Dipnotlar

1. Bronislaw Malinowski, *Büyü, Bilim ve Din*, Çeviren Saadet Özkal, Kabalcı Yayınları, s.213-230, 1. baskı, İstanbul, 1990.

GİZ'DEN VE GÜZ'DEN GEÇEN GÜMRAH ŞİİRLER

Bünyamin DURALİ

Hasan Mırsal'ı, liseli bir öğrenci olduğu yıllardan beri tanıyorum. Kırklareli'nin, ıssızlıktan çatladı-çatlayacak sandığımız o küçük kasabası Pınarhisar'ında; o zamanlar (1980'ler) orta yaşlarını sürdüren iki kültür-sanat insanı; şair Alâaddin Soykan ve tam anlamıyla harcanmış bir yetenek olan, ressam ve resim öğretmeni Haşmet Cihan'la; onların ışığından feyz almaya çabalayan biz gençler: M. Raif Ersoy, Hasan Mırsal, Hüseyin Düz, ben... ve bugün bambaşka alanlara savrulmuş, bambaşka hayatların sürüklediği; şiir, resim, felsefe, heykel, siyaset meraklısı birçok insan; ne dostluklarımız, ne sohbetlerimiz olmuştur. Aradan kaç on yıl geçmiş; o hüzünkâr (gene de "güzelim") yılların yasını tutmayayım hadi...

Hasan'ın, zihince / duyguca parlak, bir o kadar da ilkeli bir genç insan olduğu; insanlarla birebir ilişkilerinden, ülke ve dünya problemlerine duyduğu yakın ilgiden belli oluyordu.

Matematik ve fizik zekası, ileri düzeyde işlemesine karşın; bile-isteye edebiyat kolunu seçti lisede. Birincilikle mezun olduktan sonra ise, tıp okudu. Bugün, donanımlı ve saygın bir ruh hekimidir.

Hasan'la (hekim olduktan sonraki görüşmelerimiz sayılıdır gerçi), onca yıl şiir üstüne konuşmuşluğumuz olmuştur da; şiir yazdığını sezdirecek, imâ ettirecek bir davranışına hiç tanık olmadım. Düzyazılar yazdığını biliyorum ama. Yıllar sonra (2000'lerin başıdır artık), *Çıkın*'da 2-3 şiirine rastlayınca, hem şaşırmış, hem de sevinmiştim. Derken, *Külden Kalan* (1) adlı şiir kitabını çıkardığında, şaşırmaktan / sevinmekten öte duygular yaşadım. Doğrusu, pek ümitvar değildim, kitabı okuyuncaya değin. Çünkü; ilkgençliğinin kültürel / sanatsal eğilimlerinden, doğrultusunu, esas olarak, bilimsel disiplinlere yönelttiğini düşünüyordum. N'olacak, birçok bilim insanının yaptığı gibi; şiiri amatörce bir uğraşı, gelip geçici bir hobi olarak gören bir heveslinin, işte ancak esin perisi dürttüğünde karaladığı acemice şeylerdir, diye düşünmüştüm. Yanıldığımı erken anladım. Destursuz bağa girenlerin yüzünü kızartacak kertede damıtılmış şiirlerle çıkagelmiş bizim Hasan Mırsal, meğerse. Hem de, "ben şairim!" diye heyheylenen, iktidar yanaşması, şişik egolu nice şairi yaya bırakacak derecede. İddia ediyorum: Hasan Mırsal'ın şiir(ler)i, günümüz şiir baronlarının güdümlediği / pompaladığı hegemonik-idol imzaların ezici çoğunluğunun pabucunu dama atar; bu omurgasız şiir süvarilerine nal toplatır.

"öfke gizdir zamana harmanlanmış / büyütür ateşin sönmeyen suyunu" (Öfke, s.11)

diyebilme yeteneği, öyle ortalama bir şairin tutturabileceği bir düzey midir? Ceyhun Atuf Kansu: *"Kendimizden çıkmaktır şiir, kendimizi ele vermektir, ele verdikçe kendimizi, giz bölüşür başkalarının oluruz."* (2) diyordu. Hasan Mırsal, Kansu'nun düz yazıyla dillendirdiğini, şiirsel bir serinkanlılıkla koyuyor ortaya. Estetik'in tepelerine tırmanarak hem de. *Öfke*'yi, ben'indeki giz'den taşırıp, zamana harmanlamakla kalmıyor; ateşin sönmeyen suyunu büyüttüğünü de imliyor. Bütün bunları, karşıtlıkla somutlayarak imgeleştiriyor: ateşin sönmeyen suyunu büyütmek; müthiş bir tezat, olağanüstü bir gerilim bindiriyor şiire.

"tutsak düşerim lotusum / orta yerindeki üzülmüş maviye / çıngırakların ölüm fısıltısı olduğu yerdeyim / sağanakları dinmeyen mevsimin ayında, Eylül." (*Ömrüme Adanmış*, s.13)

12 Eylül faşizmi, olanca vahşetiyle çöreklendiğinde ülkenin ve halkın üstüne; Hasan Mırsal, 15'indeydi. Çocuk sayılırdı daha. Çocuk sayılırdı, ama faşizm bu, çocuk mocuk dinler mi? Hele, o çocuk, çocukluğuna bakmadan, insan'a / doğa'ya / dünya'ya dair sorular sormaya kalkışırsa bir de? Tomurcuğu çatlamadan, çiçeğe durmadan bitirmek istediler Hasan'ın işini; dönemin şer güçleri, karanlık odaları. Gelin görün ki, Hasan, o zindan karası zamanlardan ışık iplikleri eğire eğire çıkmasını, bilincine / duyarlığına yaslanarak onurla çıkmasını becerdi; ve karanlığın karakoncoloslarının planlarını bozguna uğrattı. Bana kalırsa, Hasan'ın şiirinin kaynağında, o günlerde demlendirdiği acıların çok payı var. Olmasaydı, *"çıngırakların ölüm fısıltısı olduğu yerdeyim / sağanakları dinmeyen mevsimin ayında, Eylül"* dizelerindeki kekre tadı, mümkünü yok yakalayamazdı.

"sor sisteki buğuya beni / gözündeki yaşa / yaşlı tepenin tılsımlı koynuna da." (*Renklere Veda*, s.15)

Memet Fuat, bir şaire: *"Enis Batur, senin gibi 'Şiir bir şey anlatmaz'cılardan değil, 'Şiir başka hiçbir dille anlatılamayacak olanı anlatır'cılardan..."* (3) diye sesleniyordu. M. Fuat'ın Enis Batur için dediklerini; ben, Hasan Mırsal için diyeceğim. Adına neoliberal mi, postmodern mi dersiniz artık, bu çağlarda 'anlaşılmaz' olmayı, bir matahmış, bir erdemmiş gibi göstermeye ve bunu dayatmaya savaşan sürüsüne bereket şair bozuntusuna inat; Hasan Mırsal, şiirini "başka bir dil"in içinden "kurarak" ulaştırıyor bize.

Doğa gerçekliğini insanal gerçeklikle sarmaştırarak kimileyin; yukarıda olduğu gibi. Kimileyin de:

"Yazıldığı son sayfadan soldu tarih / küle kanlandı söz / soğudu kül / alev aldı suskunluk" (*Küldeki İm*, s.17)

dörtlüsündeki gibi, tarihsele göndermelerle yüklü bir acıyı işaretleyerek.

Hasan Mırsal, Sivas'ta, din tüccarlarının kışkırtısına kapılan baldırıçıplak faşistlerin yaktığı, kültür-sanat evrenimizin anıtsal değerlerinden Asım Bezirci'yle Behçet Aysan'a adadığı *Soğurmak ve Soğumak* (s.25) adlı şiiriyle, kısacık, ama çok dokunaklı bir şiir yazmış. Bütünlüğü bozulur çekincesiyle, o şiirden bir kesit alamadım.

"iyisi mi duvar dibinde vurun beni / tutkunun en sıcak yeri sözde / gelmezsem yuhalayın gençliğimi..." (*Geri Alıyorum İntiharı*, s.26)

"kurşunluyorum seni ve korsan duygularımı / hüzün sıvalı dehlizlerinden fışkırıyor yalnızlığım // boynumda bir hüküm yazılı; küfrediyorum" (*Güz Baharları*, s.31)

"anlamam; kuzeyden akmayışını zamanın / meltemlerin öksüz kalışını anlamam" (*Takvimler ve İsimler*, s.41)

"susmalıyız, öğrenmek için konuşmayı / unutmalı; sargı bezi niçin var? Ömrüm niçin? // ayak tabanları niçin var, / yürek dolusu şaşkınlıklar / ve biz niçin var!" (*Solgun Ayna Görüntüleri*, s.45)

ve bunlar gibi nice çok katmanlı şiire imza atmış bir şairden, ne kadar umutlu olsak, azdır kanımca. Hasan Mırsal, vasat, ucuzun ucuzu laf ebeliklerine katiyen yüz vermiyor, bir. İyi şiir yazmak için, ilkin güdümlü (angaje) olmak gerektiği hafifliğine asla kapılmıyor, iki. Yürürlükteki kitle kültürünün sırtını sıvazlamayı, bayağı / yoz davranışlara yamanmayı aklının ucuna getirmiyor, üç. Seçkinci (elitist, züppe) akımlardan ısrarla uzak duruyor, dört. Şiirini, bilmecemsi / bulmacamsı sözcüklerle, çapraşık öğelerle kurgulamıyor, beş. Dil'i, çağırışım olanakları ve tarihsel yükleriyle kuşanarak, dil ırkçılığını peşinen reddediyor, altı.

Böyleyken, Hasan Mırsal'ın şiiri, Mehmet H. Doğan'ın ve Veysel Çolak'ın şiir yıllıklarında yer al(a)mıyor! Şimdi, yüksek sesle ve büyük harflerle söylüyorum bu antologlara: Hasan Mırsal'ın şiirini dışarıda bırakarak, bir Türk(iye) şiirinden söz açamazsınız. Açarsanız, Türk(iye) Şiir Tarihi'ni yazacak olanlar, günü gelince sizi yargılayacaklardır; bir kenara yazın bunu. Yargılamakla da kalmayıp, hakiki şiirseverlerin vicdanında mahkum edeceklerdir. Hem de, şu şifreli / kodlamalı şiir(imsi)leri insanlara şiir diye yutturma gayretkeşliğinde / gafletinde bulunduğunuz için, mahkumiyetinizin müebbetinde karar kılacaklardı. İşte seçtikleriniz:

Veysel Çolak'ın 2004 Şiir Yıllığı'ndan:

"yeni bir koltuğun döşemelerini sökerim / karartmak için odayı; lambanın ağzının / etrafında dolaştırdım parmağımı; suyunu / çekti dil defalarca: geldiniz ama ben seni bekledim" (Efe Murat, *Yeni Bir Koltuğun Döşemelerini Sökerim*, Kitap-lık dergisinden.)

"o zaman masal takardım öcülerin rengine / ışıkla yontmama gerek kalmazdı ödümdeki volkanı" (Özkan Satılmış, *Öcü Rengi*, Dize dergisinden)

"ben ilk şiirimi bir kediden duydum / gözleri açıktı, kolları yanda / bağrışıma kalktı, dudak oynatışıma / seslerim onda kaldı" (Cem Kurtuluş, *Kedi Şiir Dedikleri*, Adam Sanat dergisinden)

"İs ten geliyorduk, bulama maya / Biri bulsa ağ almıyorduk" (Mehmet Öztek, *Ağ'a Mektup*, Heves dergisinden)

"Fısıldıyorum her şeyi / istekli etine." (Kadir Aydemir, *Gece Ödevi*, Adam Sanat dergisinden)

Mehmet H. Doğan'ın 2002 Şiir Yıllığı'ndan:

"arasına kırmızı ip gerilmiş bekliyordum sonra sizi / plastik bebekler biriktiren çok resimli bir yazıydınız o zamanlar" (Bilal Kolbüken, *Kadavra İçin Yazılan*, Kül dergisinden)

"Buz gibi ortalık / saçaklardan sarkıyor soğuk / Ne güzel bir şeymiş / şu yalnızlık" (Süreyya Berfe, *Kış ve Dolunay Şiirleri*, Adam Sanat dergisinden)

"Zamanın atındayım; Kimi eşkin, / kimi adeta... / Dizginler mi kimin elinde? / Zamanın yılkısı, / gem tanır mı?" (İhsan Üren, *Zamanın Yılkısı*, Akatalpa dergisinden)

Mehmet H. Doğan'ın 2004 Şiir Yıllığı'ndan:

"--yu yoksa her yer tükenmez bir kalem töreni olur / adam oluruz bu uykuyu da düzeltirsek / sonsuz bir konfet yağmurunda asude / burnuna bakarız ayakkabılarımızın durur" (Enis Aşkın, *Aşkın Boşu Sonu*, Yasakmeyve dergisinden)

"Solucan soluk bir candır / asfalt bir yolda, aykırı bir yaşamdan, / balık kavağa çıkmış kadar zordur, bir bakıma," (Nazmi Ağıl, *Solucan*, Adam Sanat dergisinden)

Allahaşkına, bu "seçkin / seçilmiş" şiirlerden hangisinde, Irak halkının soykırıma uğratılmasından, binlerce tonluk bombalar altında kıyım kıyım

kıyılmasından, tek sözcük olsun bir iz var? Vazgeçtim Irak'tan, bizim halkımızın yaşamak zorunda bırakıldığı yoksulluktan, yoksunluktan, ezilmişlikten bir izlenim var mı?

Sahiden ne diyor bu adamlar? Bir şey demiyorlarsa, ne demiyorlar? Şiir, var olan dillerden başka bir (bir üst-dil, bir kurgusal-dil) kullanır, tamam; tamam da, bunların dili'nin "üst"lüğü / "kurgusal"lığı nerede? Bir bilen varsa, beri gelsin!

M. H: Doğan ve V. Çolak, madem ki şiir adına söz almışlardır; şiir eleştirmenliği gibi ciddi bir uğraşıya ömürlerini adamışlardır; H. Mırsal'dan haberdar olmakla da yükümlüdürler. "Gözümüzden kaçmış, az yayınlıyor zaten" filan gibi gerekçelerin ardına sığınmaya yeltenecek olurlarsa; bu onların kusurudur. Değerli maden, toprak altında saklı dururken, onun farkında olmamak nasıl yerbilimcinin kusuruysa. Bu antologlar, Alâaddin Soykan, Adem Akıncıoğlu, Hüseyin Düz, Y. Aydın Ayçiçek, Funda Aytüre, Nur Saka, İdil Alatlı, Seval Esaslı vd. gibi sessiz, ama derinden akan şiir ırmaklarını da görmek, bilmek zorundadırlar... Yok, "Biz şiir oligarşisinin surlarında gedik açtırmayız!" diyeceklerse, kendilerinin bileceği iştir. Utançları baki kalır.

En ipe sapa gelmez, dokuzuncu sınıf şiir müsveddelerine övgüler düzen, şehrayinler tertipleyen nevzuhur eleştirmenlere de bir çift sözümüz var:

Türkiye'de Hasan Mırsal diye bir şair ve onun *Külden Kalan* adlı bir şiir kitabı var. Yayımlanalı, dört yılı geçmiş. Üç maymunu oynamaya daha ne kadar devam? Ve şiirbazlık, kaç dört yıl daha? Sizin, üstüne yazdıklarınızın, ille *Varlık*'tan, *Adam Sanat*'tan, *Kitap-lık*'tan, *Cumhuriyet*'in ve *Radikal*'in kitap eklerinden icazetli mi olması gerekiyor? Lanetlenmiş bir yazar, bir keresinde şöyle yakınıyordu, memleket ahvalinden: *"Bu toprakların insanları on asır boyunca üç çeşit peynir bilirdi, ama bin çeşit şeyhe inanırdı."* (4) Şeyhi mürid uçururmuş. Uçurtmayın şeyhleri! Yazık, yazıktan da öte ayıp oluyor. Az biraz "edep yahu!" Edebiyat adına, n'olur!...

Neyse, gene Hasan Mırsal'ın şiirine dönelim en iyisi: *"çıplak ulu ay ışığı düştü içimize / yürüdük alnımızda az sonra düşmenin onuru / kırmızıyı sevdik en çok yeminli / titreyen yıldızlı gök altında"* (*Güz Biletleri*, s.48)

Veya şu dizeler örneğin: *"Katil! / mayıs seferine kurşunun / yüreğin oynaklarına vursun / yağmura kırmızı kısrak bir konçerto çal / ölürsün ve ölür mayıs..."* (*Mayıs Ölümü*, s.56)

Bizim Mayıslarımız çok sancılıdır, bilirsiniz; Sancılı da ne, düpedüz kanlıdır. 1 Mayıs 1977'de emeğin ve devrimin namusuna sıkılan kurşunların yarası hâlâ kapan(a)madı. Ve başka Mayıslar... Hasan Mırsal, o acılara çentik atıyor bu dizelerde. Ama, bangır bangır bağırarak, ilkellere özgü bir üstünü-başını yırtma biçemiyle değil; şiirin haysiyetine yaraşır bir usullukla: a-nım-sa-ta-rak! Dahası: sez-di-re-rek! Şiirin olanaklarını kötüye kullanmaksızın! Özcesi: ne ukalalık ediyor, başöğretmenliğe soyunup ders veriyor, ne de elitist indirgemeciliğin girdaplarına dalıyor! Edasıyla, tınısıyla, tartımıyla "iyi şiir nasıl olur?"un yanıtını veriyor bir bakıma, kibarca...

"Teri soğumuş hançeriyim aşkımın / ihaneti, yalnızlığı, gümüş sesi / rengimin uslu çocuğuyum / erken bir hasat dellenir alnımda / ve intihar kıyılarım, uslu aşklarım" (*Uslu Aşklar*, s.57)

"akran olur giz avına çıkarız / ceylandır hiçbir avcının vuramadığı / tam tavında ölür hüzün" (*Tavında Ölür Hüzün*, s.60)

Dikkatle bakınca, Mırsal, uyaklardan yararlanmıyor pek. Buna karşın, nasıl oluyor da akıcı olabiliyor? İç uyakla mı? Sesli uyumlarıyla mı? Görebildiğimce, hiçbiriyle değil. Gizli-gizemli bir akıcılık var, Mırsal şiirinde. Anahtarı kendinde saklı bir akıcılık sanki. Acaba şu denebilir mi: H. Mırsal, şiiri, bütünselliği içinde, kuşatıcı öğelerini biribirine dolaştırarak kavrıyor. Bu ona özgü özel bir teknik; mantıksal dizgeye yaslanarak açıklanabilecek bir şey değil. Has şairin, has şiiri kovalarken yaşadığı maceranın binbir boyutundan biri; belki de en önemlisi: bu ele-avuca sığmaz, dil'e yansımaz boyutudur. Şiirselliğin mistisize hâli! Bir tür kelam fışkırmasıl Vahye benzer bir söyle(n)me serüveni, trans aşaması!... Diyelim, *Şehir Ortası Gün* adlı şiirini şöyle sonluyor, *"dağlara taş çıkartan çifte kavrulmuşluğu hangi iklim soğutur."* (s.67). Bu şiir, Cumartesi Anneleri'ne adanmıştır. Demem o ki, son derece dünyevi (seküler) ve toplumsal içerikli bir şiir. Ama, başından sonuna değin, "yalvaçsı bir dil"le örülmüş. Doğrusu, Muhammed peygamberin Hira Dağı'na yürüyüşünü çağrıştıran bir ses egemen tümüyle. En başarılı bulduğum şiirlerden biri bu.

"Çekildik öpülmemiş koylarına yalnızlığın / sürüklenir renklerin barışı ve kavgamız / ki atomun doğuşundan beridir vurulur hep sözümüz" (*Söz de Vurulur*, s73)

H. Mırsal, insanlığın evrensel acısına tarihsel atıflarda bulunuyor, *"ki atomun doğuşundan beridir vurulur hep sözümüz"*. Toplumun ve onun beğenilerinin enikonu yozlaştırıldığı, bi yozlaş(tırıl)manın kokuşma noktasına dayan(dırıl)dığı çağımızda; kaçınılmaz biçimde şiir ve şair imgesi de "değer düşmesi" yaşadı, yaşıyor. Şebnem Kısaparmak, İkbal Kaynar, İclâl Aydın, Yılmaz Erdoğan, Ahmet Selçuk İlkan, Yusuf Hayaloğlu, İbrahim Sadri vd. gibi kitlelerce şair diye kucaklanıyor bunların sulu gözlerle okudukları vıcık vıcık manzumeler şiir sanılıyor. Ee, bunları bağrına basan ümmetim ve milletim, H.

Mırsal'ın insanın yarasına dokunan "yazılan" şiirini, hilkat garibesi olarak algılamaz mı şimdi, bunca "okunan / görünen" bir kültür(süzlük) ortamının tam göbeğinde? Çünkü H. Mırsal şiiri, bir çırpıda kavranamaz; emek / yorum ister, dönüp-dolaşıp düşünülsün ister üstünde. Şişirilmiş duygusallıkların yedeğinde peydahlanmış, zengin kafiyeli sakillikler, orada "armut piş ağzıma düş" kolaycılığıyla beklerken; kim göze alaak onca güçlüğü? Tarih bileceksin, toplumbilim / felsefe / ruhbilim bileceksin, azbuz da olsa; yetmez, ülke ve dünya gündemini izleyeceksin. Ohoo, ölme eşeğim ölme! Örnekse *Ayaklarım Tuz Ekili* (s.72) adlı şiir, dipten doruğa büyüleci bir şiir. Ne ki, kültürel birikimlere burun kıvıran kişilere hiçbir şey hissettir(e)mez elbette. Kurbağanın dünyası, içinde bulunduğu kuyunun ağzı kadar ne de olsa; H. Mırsal'ın suçu yok bunda; O, kurbağalara değil, insan(lar)a sesleniyor.

"terkedilmişliklere büyüdüğüm yerde tanıdım seni / havadaki suda denizde ve özleminde karıncanın" (*Külden Kalan*, s.79), *"yeni bir sayfa aç öptüğüm yerlerine / kırıldığı yerken irkilir zaman"* (*Çıkrık Aşkları*, s.80)

Yukarıdaki iki alıntıdan kalkarak, H. Mırsal'ın pek öyle özgün (ayrıksı) bir şair olduğunu söyleyemeyiz şüphesiz. Bu "hava"da şiir sesi pek çok şairimizde var. Ancak bu kusur değil. H. Mırsal, bu söyleyişte insanın dramını vurguluyor, tipik olanın altını çiziyor ki, başlıbaşına bir başarıdır. Diyeceğim; özgünlük adına çetrefilli, dolambaçlı yordamlara yaslanmak, şair kişinin işi olmamalıdır. Başkasından "farklılık" adına, başvurulmaması gereken bir yoldur. H. Mırsal, bunun da üstesinden "bilinçle" geliyor.

"uyumun yeniden bozuluşunda tüten / çatlayan gürgenin gövdesinde göverebilirim artık" (*Bu Külü Sen de*, s.82)

Özellikle ikinci dizedeki -g- harfinin art arda üç kez tekrarlanmasıyla yakalanan şiirsellikte yoğunlaşırsak, H. Mırsal'ın şiirde katettiği yol daha iyi anlaşılır. İyi şairler, iyi bilirler bunu. Örneğin, Cahit Sıtkı Tarancı'nın *"Bir büyük boşlukta bozuldu büyü"* dizesindeki -b- harfinin tekrarlarının yarattığı aliterasyonda olduğu gibi.

Hasan Mırsal, kitabını (ve son şiirini) şu iki dizeyle noktalıyor:

"Neyi anlatsam hep eksik / Eksiği anlatıyorum bugün" (*Bağımlı ve Grup*, s.83)

Öyledir: şair, "tamamlanmamış"a döndürür yüzünü ve hep "oradan" ünlenir evrensele. Yazgısından kaç(a)maz yani. Yazgısına yapışık yaşamakla yükümlüdür. H. Mırsal da, bunca güzelim şiiriyle, yazgısını paylaşmıştır bizimle.

Bitirirken, H. Mırsal'ın şiirine, estetik yönüne değil, etik yönüne eleştirim olacak. Bu kitabıyla H. Mırsal iki ödül kazanmış! (Yeni Binyıl Şiir Ödülü, Başaran Şiir Ödülü). Ödül seçici kurulları, Şairleri Baltalama Komitesi (Ş.B.K.) gibi çalışmıyorlar mı? Tüm işlevleri: şairi / şiiri berhava etmek sanki! Nesnel olmadıkları defalarca kanıtlandığı halde, pıtrak gibi ödül dağıtıyorlar. Sözgelişi: Ertan Yılmaz'a (henüz 18 yaşında) 2004'te tam beş ödül verilmiş. Bu "şiirdençocuk" kalkar da, "bu yıl on ödül isterim!" diye tutturursa, kimler, nasıl susturacak onu? Tersine ise: şiirimizin uçbeylerinden Ece Ayhan ödülsüz ölmedi mi? Ve de öyle öldü diye, toprak kabul etmedi mi Etik'çi Ece'yi?

Bir de şu: seçici kurullar, şairler (edebiyatın / sanatın tüm alanlarında) arasında yarışı / rekabeti körükleyerek, şiiri metalaştırıyor, burjuva estetiğini perçinleştiriyor. Dolayısıyla, şiir ve elbette şair, "şey"leşerek ("nesne"leşerek), meta estetiğinin bir "dolgu malzemesi" oluyor. Ödüller süreğenleş(tiril)iyor, kapitalizmin star sistemine taze kan pompalanıyor böylelikle. Bu konuda, Cengiz Gündoğdu*, benim bildiğim en az 20 yıldır cansiperane yazıyor. Gelgelelim, edebiyat derebeyliğinin müstahkem mevkilerini işgal etmiş sosyalfaşist ağalar, C. Gündoğdu'nun bu haklı serzenişlerine kulak vermek bir yana; tam bir "kötülük dayanışması" sergileyerek, adamın ve dergisi *İnsancıl*'ın adını bile anmıyorlar. Bir de, anımsadığım kadarıyla, Akif Kurtuluş'un ve Kemal Gündüzalp'in ödüllere karşı birer yazısını okumuştum, bir aralık. Nedir, her ikisinin de bazı mahfillerden ödül almaları, bu noktada ilkeli ve içten olmadıklarının da kanıtıdır. Etikle estetik demek ki her halükarda örtüşmüyor! Özelde şiirimiz, genelde edebiyatımız / sanatımız, plaketlerle ve Marks'ın "evrensel pezevenk" dediği paranın parıltısıyla bukağılanmıştır.

Sevgider Hasan Mırsal; son son, benden sana dostça bir uyarı: Cemal Süreya'nın adını duymamış yüksek kamu bürokratlarının elinden ödül almaktan utanmayanların yağladığı bu çarkların dişlilerine kaptırma kendini, yalvarırım!

Hem, sana bir sır vereyim mi: Sana ödül vermek "lütfunda bulunanlar"ın çoğundan daha sağlam, daha rafine bir şiirin var senin. Niye haksızlık ediyorsun gül gibi şiirine? Şiirlerin, yarın bir gün senden davacı olursa, avukatın ben olmam en azından, ona göre!...

Her şeye rağmen, Hasan Mırsal'ın şiirini tanımak, insanı şereflendirir...

* "Tek kişilik isyancı" Cengiz Gündoğdu'ya sevgi ve selamlarımla.

Dipnotlar

1. Hasan Mırsal, *Külden Kalan*, Nisan 2001, yayınevi adı belirtilmemiş.
2. Türk Dili Dergisi, Ocak 1978.
3. Yaşlı Bir Şaire Mektuplar, Cumhuriyet, 7.12.1996.
4. Nihat Genç, *Memleket Hikayeleri'ndeki Şeyh Mansuryan Efendi* adlı yazısı, LeMan Yayınları, s.159.2000.

İÇİMİZE DÜŞEN AYDINLIK

Sati MERDAN

Yaşadığımız dünyayı renksiz düşünebilir misiniz? Bir yaz günü gelip geçen bir yağmurun ardından çıkan gökkuşağı ne güzeldir! Kimi kez, şafak sökerken binbir renk uzanır dağ başlarına, yamaçlara, ovalara... Ruhunuza dokunur renklerin musikisi.

Güneş aydınlığın rengidir. Yeşil doğanın... Mavi dinginliğin... Beyaz saflığın...

Güneş ışınlarını pompalarken yeryüzüne hiç aklımıza gelmez gezegenlerin ve yıldızların kaynağının o olduğu. Ya da çarşaf gibi uzanan bir denize baktığımızda içinde çeşit çeşit canlıların yaşadığını, gün görmemiş incilerin olduğunu düşünmeyiz.

Doğayı gözlemlerken bu büyülü atmosferden çok değişik anlamlar çıkartabiliriz. Renklerin dili öznel olduğundan bir genelleme yapılamaz. Fakat doğaya baktığımızda doğadaki renklerin kozası ile kendimiz arasında bir bağ oluşturabiliriz. Nedir o bağ? Doğadaki diyalektik hareketlilikten kendimizi gerçekleştirmek adına bir pay çıkartabiliriz.

Dolayısıyla, yaşamın rengini biz çizeriz. Yaşam kimileyin ağır gelir. Kimileyin hafif. Kimileyin gri. Gri belirsizliğin rengidir. Biz o belirsizlik içinde rotamızı şaşırırız bazen. Kendi öznel sorunlarımızı nesnel gibi zannederiz. İstediğimiz okulu bitirir, iş bulamayız. İşe yaramaz biri gibi duyumsarız kendimizi. Ya da iş bulur, hayat pahalılığından dolayı geçinemeyiz. Veyahut işimiz vardır, maaşımız iyidir. Ama iş yerimizde arkadaşlık ilişkilerinde yoksunluk yaşarız. Bir an gelir, iç dünyamız ile dış dünyamız sarmallaşarak birbirine geçer. Yaşama bütünsel bakamayız. Yaşam karşısında korku duymaya başlarız. Sevilmeme korkusu, başarısız olma korkusu, sosyal çevreden itilmişlik korkusu, yalnız kalma korkusu içinde koca bir ömür tüketiriz.

Peki bu sorunları sadece siz mi yaşıyorsunuz? Yoksa bu sorunlar bütün dünyada mı var? Sorun ne? Yoksa biz yaşamı matlaşan renkleriyle mi görüyoruz?

İşte bu soruların yanıtlarını Servet Çolak'ın *Renkler* (1) adlı öykü kitabını okuduğunuzda bulabiliyorsunuz.

Servet Çolak yaşamınızı örten grilikleri gün yüzüne çıkartıyor. Renklerin gizemi yırtılıyor ufuklarınızda. Gerçeklikler yaşamın bağrından koparak bir kartopu gibi avuçlarınıza düşüveriyor.

Kabus adlı öyküde, öykü karakterimiz bir sabah iç sıkıntısıyla uyanır. Son günlerde kendi deyimiyle "yaşam ağrısı" çekmektedir. Siyasi partilere, kahvelere, kafelere, İngilizce kursuna, çevreyi koruma derneklerine, kanserle mücadele etkinliklerine vs. vs. katılır. Ama mutsuzdur. Şöyle der, *"Her şeyin içinde olmaya çalışıyor; ama sanki hiçbir şey olamıyordum. Sayısız sosyal ortama giriyor, sayısız insanla tanışıyor, ama yine de bir tek dost, hatta tek bir tek arkadaş edinemiyordum. Bana soruldu mu birçok arkadaşım olduğunu söylüyordum. Ama doğrusu hiç arkadaşım yoktu. Her neyse, yataktan çıkıp pencereye doğru yürüdüğümde, beni kurtaracak kişinin belki de o sabah göreceğim kişi olabileceğini düşündüm. İnsanın mutluluğunu başka birine bağlaması doğru muydu?"* (s.8) Görüşeceği kişi, çocukluk arkadaşı Zehra'dır. Zehra'yla cezaevleri ile ilgili bir toplantıda karşılaşır. Zehra psikologdur. Sultanahmet'te görüşmek üzere sözleşirler. Zehra'yı gördüğünde şöyle düşünür: *"İnsanlık coşkun bir ırmakmışçasına gözlerinden akıyor. Yüzünde parlak yıldızların ışıltıları dalgalanıyor."* (s.10) Gülhane Parkı'ndaki hayvanat bahçesine doğru yürürler. Düşünür: *"Zavallı hayvanlar ne suç işlediler de daracık kafeslere kapatıldılar. Kartalların, şahinlerin başları öne eğik, öylece hareketsiz duruyorlar."* (s.11) Bu arada Zehra hayvanların da depresyonda olduğunu söyler. *Yöneticilerimiz tutarlı bu konuda. İnsana yaptıklarını hayvanlara da yapıyorlar."* der. Beyinleşme oranını anlatır. Şöyle der: *" Beyin ağırlığı beden ağırlığına oranlanarak bulunuyor. Şu gördüğün Rhesus maymununki, iki buçuk. Bu da şu demek. Bunlardan her biri elli dört maymunla sosyal ilişki kurabilir."* (s.11) Bu arada hayvanat bahçesini geride bırakırlar. Sarayburnu'nda bir çaybahçesine otururlar. Zehra beyinleşme oranını ABD başkanıyla bir kabusta konuştuğunu söyler. Zehra'nın kabusu nereden bindiği belli olmayan bir uçak yolculuğu ile başlar. Şöyle der: *"New York'a yaklaştığımızı Özgürlük Heykeli'ni görünce anladım. Ama kadından mavi denize şıp şıp kan damlıyordu. Kanıyordu.* (s.13) Uçak, Washington'a doğru manevra yapar. Beyaz Saray'a uçarlar. Başkan, *"Özgürlükler Ülkesi'ne hoş geldiniz"* diyerek karşılar. Öykünün ilerleyen bölümlerinde Zehra'nın neden Beyaz Saray'a çağrıldığı konusunda Başkan: *"Siz stratejik bir ülkede yaşıyorsu-*

nuz. Balkanlar, Ortadoğu önemli. Ama daha önemlisi Kafkaslar, Orta Asya. Buraya yönelik stratejik harekatımızda size Psikolojik Harekat'ın sorumluluğunu vermeyi düşünüyoruz" der. (s.16) Öykü, "Teksas'ta Bir Toplantı, "İstanbul'da Bir Görüşme", "Çin Gezisi" bölümleriyle devam eder.

Yazar, bu öyküde somutta kalmayarak soyutlama gücüyle nesnel gerçekliği yakalıyor. Örneğin, Özgürlük Heykeli'nin kanıyor olması nedensiz değildir. Heykele tecavüz edilmiştir. Başkan, Zehra'ya özgürlük piçinin dünyaya gelmeden heykele düşük yaptırıldığını söyler. Sözkonusu olan, soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmak için yetiştirilen Usame Bin Ladin ve 11 Eylül saldırısıdır. Çolak, bu öyküde soyutlama yaparak gerçeklikleri okurla buluşturuyor. Öykünün kimi yerlerinde öyle güzel ironi yapıyor ki, kendi kendizine gülümsemeden duramıyorsunuz. Zehra, Başkan'ın odasını şöyle anlatır: *"Başkanın dikdörtgen biçimli ofisine geldik. Meğer burası önceki başkanın zamanında Oral Ofis'te denilen Oval Ofis'miş. Burada ahlaksız işler döndü diye yeni başkan duvarları kırdırıp dikdörtgen biçiminde yeniden yaptırmış. Adını da Tetra Ofis diye değiştirmiş. Yerleri çamaşır suyuyla sildiriyormuş her gün. Sonra da tütsü yaktırıyormuş. Duvardaki çarmıha gerili İsa portresi bunların tanığı olmalıydı."* (s.13) Bu öyküyü okurken, ABD'nin dünyayı egemenliği altına alırken küreselleşmenin siyasi, ekonomik, teknolojik ve kültürel etkilerini bir kere daha düşünüyorsunuz. Dünya küçülüyor mu? Evet, bilişim-iletişim teknolojileri geliştiğinden Pakistan'da olan bir depremden haberimiz oluyor belki... Peki Güneydoğu Asya'daki ekonomik bir kriz yaşamımızı etkilemiyor mu? Avrupa Birliği, Nato, Birleşmiş Milletler, IMF, Dünya Bankası, vs. vs. ne iş yaparlar. Aralarındaki bağ ne? Özgür müyüz? Yoksa demokrasi ve insan hakları da içi boşaltılan kavramlar mı? Küreselleşme insanı köleleştirirken bireyi de yalnızlaştırmıyor mu? Öykü *"Zehra güldü. Gözlerine baktım. Kendimi gördüm. Eminim, benim gözlerimde de o vardı."* diye biter. (s.26)

Çolak, dünyayı kendi öznelinden geçirerek gerçek dünyayı okura yansıtıyor. O dünyada renkler öyle net ki... Medyada ve basında küreselleşme bütünleşme olarak sunulurken bir kavram kargaşası yaratılıyor. *Kabus* adlı öyküyü okuduğunuzda küreselleşmenin bütünleşme mi, sürüleşme mi olduğuna siz karar veriyorsunuz.

Sena adlı öyküde yirmi bir yaşında, bir Arap güzeliyle karşılaşıyoruz. Sena, Bağdat'ın güneyindeki bir mahallede yaşar. Bağdat'a bombalar yağmaya başlayınca arkadaşı Leyla gibi o da kadın gönüllüler ordusuna katılmaya karar verir. Bu kararına babası karşı çıkar. Şöyle anlatılır: *"Evet, ülkenin savunulması gerekiyordu. Ama Sena'ya ne oluyordu? Erkekler dururken ona ne gerek vardı? Ona mı kalmıştı ülkeyi savunmak?"* (s.64) Fakat Bağdat'ın yüzü grileştikçe Sena'nın bu kararını onaylamak zorunda kalır babası. Sena intihar gerillasına katıldığını söylemez ailesine. Zaten asıl adı da Sena değildir. İsrail'le savaşta kahramanlık gösteren bir kadının adını kendine kod adı seçmiştir. Sena bir sabah sarsıntıyla uyanır. Şöyle anlatılır: *"Kabus mu görmüştü yine, yoksa bir patlama mıydı bu? Uzaklaşan uçakların sesi kayboldu. Önce kısa bir sessizlik çöktü kente. Ardından çığlıklar, bağrışlar duyuldu. Gönüllüler ordusuna katıldığından beri yanından ayırmadığı Kalaşnikof marka tüfeğini kaptı. Dışarı fırladı."* (s.61) Hastanenin doğumevi bombalanmıştır. Sena doğumevine doğru koşarken karakterimiz şöyle anlatılır: *"Amerikan bombalarından ölen insanları, özellikle çocukları gördükçe gözleri bulanıyor, yıldızsız geceymişçesine kararıyor, sonra tuzlu suyla yıkanıyor, en sonunda da iki çelik ışıltıyla aydınlanıyordu."* (s.61) Hastanede Sena'nın yeni doğum yapan yengesi de vardır. Bombaların arasında doğan yeğenine kendi adını vermiştir. Hastaneye varır. Hastane cayır cayır yanmaktadır. Ertesi sabah Doktor Hasan, Irak televizyonunda bir intihar saldırısı haberini izler. Görüntülerden tanır Sena'yı.

Bu öyküyü okuduğunuzda bebelerin tenine düşen bombaların açtığı çukurları içinizin ta derinliklerinde duyumsuyorsunuz. Irak'a kitle imha silahı bulmak ve Irak halkını Saddam'dan kurtarmak bahanesiyle Irak'a giren ABD'nin ve ikiyüzlü Avrupa'nın değişmeyen yüzünü düşünüyorsunuz. Irak'a barış ve güvenlik, yeni doğmuş bebelerin üstüne bombalar yağdırılarak mı gelecek diye bir soru takılıyor aklınıza. İşte o zaman öykü de adı geçen Cemal Abdülnasır'ın sözlerini anımsıyorsunuz: *"Kuvvetle alınan kuvvetle geri alınır. En büyük kuvvet insandır."* (s.64) İçinize bir aydınlık düşüveriyor sonra. Sena, elinde kırmızı karanfillerle gülümsüyor size ufkun yalağından.

Kriz adlı öyküde Volkan adlı karakterimiz işsizdir. Belediyede görevliyken yeni gelen belediye başkanı kadrolaşma hareketi başlatır. On yedi arkadaşı ile beraber işten atılır. O sabah kalktığında hastalandığını duyumsar. Kuzeni Doktor Cahit'i arar. Böylece biz de karakterimizle birlikte bir kış günü kliniğe doğru yolculuğa çıkarız. Klinik pek tanıdık gelir bizlere. Bekleme odasındaki masada oturan, danışma, santral görevlisi gibi işleri de yapan Hemşire Aycan'ı aslında hepimiz biliyoruz. Tansiyon ölçer, iğne yapar, serum takar, kan alır, vs. vs. Her iş elinden gelir. İşini sıkıcı bulur. Klinik soğuktur. Ekonomik kriz birçok işletme gibi bu kliniği de vurmuştur. Karakterimiz bir represantla görüşme yapan kuzeni Cahit'i odasında beklemeye

başlar. Biz bu aşamada hem teker teker doktorları tanırız hem de onların dünyasına bir yolculuğa çıkarız. Bu yüzler hiç yabancı gelmez bize. Kimi çalıştığı iş yerinden çıkıp, belirli bir ücret karşılığında kliniğe bir saatliğine uğrar. Ama kooperatif taksitlerine para yetmediği üçüncü bir iş daha arar. Kimi represantların getirdiği kitap, kalem, saat, hesap makineleri, bilgisayar parçaları vs. vs. armağanları alıp, istedikleri ilaçları yazmaktan yanadır. Kimi iki arada bir derede kalmıştır. Doktor Cahit ise, represantların verdiği armağanlara şiddetle karşı çıkar. Şöyle der: *"İnsan hak ettiğini alamazsa, hak etmediğini almak zorunda kalır. İlaç şirketlerinden çıkan bir şey yok aslında. Bu giderleri ilaç fiyatlarına ekliyorlar."* (s.40) Öykü boyunca sağlık sektöründeki çürümüşlük tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilir. Burjuvazinin insan sağlığını metalaştırması düşündürücüdür. Doktorlar, Hipokrat yeminin yaparken bilimin ve insanlığın mı emrinde olacaktır yoksa çok uluslu şirketlerin mi? Temel kriter, toplum sağlığına katkı yapmak mıdır ya da ilaç firmalarının kârını artırmak mı? Öykünün sonlarına doğru Volkan şöyle der: *"Ayağa kalktım. Hiçbir şey söylemeyen başkalarını düşündüm. Onların ne zaman ayağa kalkacaklarını merak ettim. Belki bir gün..."* (s.45) Sermaye krizden çıkmak için kârını azamileştirmeye çalışırken, insan kendi hapishanesinde uyuyor mu diye fısıldar kulaklarımıza Volkan.

Görülmemiştir adlı öyküde bir adamın F tipi cezaevindeki arkadaşına yazdığı mektuptan aralarındaki dostluğu, yaşamı sorgulamasını, sorgularken yaşadığı çelişkileri okuruz. *"Gece yarısına doğru yazıyorum sana. Gökyüzünde ne ay görünüyor, ne de bir tek yıldız. Bulutlar kaplamış gökyüzünü. Kenti siyah bir perdeyle örtmüş. Sokak ışıkları vuruyor bulutlara. Bu tür aydınlatmaya "ışık kirlenmesi" deniyor. Evet, sonunda ışığı da kirlettik. Ya da ışıkla kirlettik. Demek ki ışık da kirlenebiliyor."* (s.47) Arkadaşının mektubundaki iki paragrafla birkaç satır karalanmıştır. Şöyle der: *"Ama her sayfadaki 'görülmüştür' damgası belli ki, net görülsün diye taze mürekkeple basılmış. Şunu düşündüm.. Mürekkep, insana karşı da kullanabiliyor demek ki."* (s.47) Karakterimiz arkadaşına beş adet bilimsel kitap gönderir. Fakat cezaevinde üç kitap uygulaması olduğundan diğer iki kitap ulaşmaz arkadaşına. Bu konuyla ilgili şöyle der: *"Yine de Einstein'ın İzafiyet Teorisi kitabını vermelerine sevindim. O kitapta Einstein, Descartes'ın "Uzayda boşluk yoktur" düşüncesine hak verir. Ben bunun duygularımızda, ilişkilerimizde de geçerli olduğunu düşünüyorum. Elimi uzattım mı dokunabiliyorum sana. Boşluk yok seninle aramda."* (s.47) Pencereyi açar, birlikte diktikleri çam ağacını görür. Önceki gün çocukların ağaç dibinde oyun oynarken kavgaya tutuşmalarını anımsar. Şöyle der: *"Bak, bunları yazınca solcularımızın kavgalarını anımsadım. Keşke çocuklukları bu kadar olsa. Hiç büyümedi sol sanki. Hep saf, hep çocuk..."* (s.48) Bu arada Abide-i Hürriyet Meydanı'nda Filistin İntifası'na destek veren ve ABD'nin Irak işgalini protesto eden bir miting ve katılımcılar aklına gelir. Şunları söyler: *"İddia ediyorum, dünyanın en saf solcuları Türkiyemizde. Kimi kelimeler var. Duygusal solcularımız, bunları duydu mu dayanamazlar. Kıpır kıpır olur yürekleri. Titreme sarar bedenlerini. Ayakları alır götürür onları. Oraya nasıl geldiklerine bile şaşarlar kimi zaman."* (s.48) Bu konuyla ilgili şöyle der: *"Neden kelimelerin peşinden gidiyoruz? Dilin bu gücü nereden geliyor? 'Özgürlük' diye bir varlık var mıdır? Yoksa yaşanılan çağa, topluma göre mi anlam kazanır bu kavram? Gelecekte ulaşılması gereken bir yer, ya da toplumsal bir durum mudur?"* (s.49) Öykünün devamında karakterimizin F tipi cezaevlerini sorgulaması, kendisiyle ve kız arkadaşı Zeynep'le yaşadığı çatışmalar anlatılır. Zeynep'ten altı ay önce ayrılmıştır. Bilinci geriye gider ve başlar anlatmaya. Zeynep, stilist olarak çalıştığı tekstil atölyesinden bir reklam firmasına geçer. İş değiştirmesiyle beraber Zeynep'te değişmeye başlar. Şöyle anlatır: *Maaşını alır almaz kuzeniyle İstiklal Caddesi'ne gitti. Kalın, yüksek topuklu bir çift ayakkabı aldı. Artık düzgün giyinmeliymiş. Çünkü, işyerindeki kadınlar, sivri burunlu, yüksek topuklu ayakkabı giyiyorlarmış. İşte ilk ciddi tartışmamız o akşam oldu. Neden dersen, ayakkabıya maaşının dörtte birini vermişti."* (s.50) Devam eder: *"Cep telefonunu değiştirdi. Ortalama ayda bir telefonunun ya kapağını ya kılıfını yeniliyordu. İki diz üstü etek aldı... Alışverişin yetersizliğini anlaması pek uzun sürmedi. Başını keşfetti. Ne çok şey vardı burada yapılması gereken."* (s.51) Öykünün sonunda şunları der: *"Kısacası dostum, bildiğim şu: Kesinkes kaybettim onu. 'İnsan büyük. İnsandan umut kesilmez' diyeceksin. Bilemiyorum. O da kendini F tipi bir yaşama kaptırdı."* (s.54)

Değerli olmak nedir? Pahalı giysiler giymek, en son çıkan cep telefonlarıyla donaşmak, kredi kartlarıyla borçlanarak yağlarını aldırmak bizim kişiliğimizi ne derece değerli kılar? Değerli olmak için başkalarının güdümüne mi girmek gerekir? Yoksa kapitalizm, insanın benliğini parçaladıkça üretim ve tüketim birbirine paralel olarak beslendikleri için mi insan arzularının esiri oluyor? Küresel ısınma nedir? Karaları, denizleri, atmosferi kirleten kim? Bir yandan bu olguları sorguluyorsunuz. Öte yandan F tipi cezaevlerinde soyutlanan insanın yaşamla nasıl bağlarının koparıldığı gerçeği ile yüz yüze geliyorsunuz. Bu arada aydın kimdir diye soruyorsunuz kendi kendinize. Türk aydını yoksa demokrasinin piyonu olmaktan kurtulamadı mı dersiniz?

DÜĞÜMÜ GÖREMEYEN EŞEK

ip
bir ucu boynunda
diğeri bir kazıkta
sıkar boğazını eşeğin
izin vermez uzak çayırlara
derin bir soluk
bir lokma ottan fazlasına

gitmek
kaçmak ister eşek
söküp atmak esareti
tüm gücüyle uzanır
ufka doğru
uzanır, iter kendini
saatlerce, günlerce
alnında
ter damlaları

kurtulur sonunda...
düşlere doğru yorgun
ağır adım yol alır
bir ip
iki düğüm
ve peşinden sürüklenen
kazığıyla beraber

İlke BEREKETLİ

Çolak'ın kimi öykülerinde küçükburjuva insanının alışkanlıkları ve düşüncelerini kıramadıklarını görüyoruz. Tıpkı *Kar Yürüyüşü* adlı öyküdeki tarih öğretmeni Semire gibi. Kimi öykülerinde feodal düzenin etkilerini halen içinde taşıyan bir karakterle karşılaşıyoruz. Tıpkı, *Bir Tartışma* adlı öyküdeki Aydın gibi.

Sartre, *"... yazmak hem dünyanın üstündeki örtüleri kaldırmak, hem de onu okuyucunun cömertliğinin karşısına görev gibi çıkarmaktır"* der.(2) Çolak, yalın diliyle gerçeklikleri gün ışığına çıkartıyor. *Renkler* adlı öykü kitabında; emperyalizmin insanın yüzüne sıçrattığı çamurları temizlemek için emek verip, yaşama anlam yükleyen insanların öyküsü var. Öykülerindeki karakterler, kış uykusuna yatmış gibi gözükseler de, ruhlarının derinlikleri kıpır kıpır... Tıpkı doğa gibi.

Ernst Fischer şöyle der: *"... Çalışarak insan olan insan, doğalı yapaya dönüştürerek hayvanlar dünyasından kurtulan insan, bu yüzden büyücü olan, toplumsal gerçekliği yaratan insan, her zaman gökyüzünden yeryüzüne ateş getiren Prometheus, her zaman müziğiyle doğayı büyülen Orpheus olacaktır."* (3)

Ben de diyorum ki;

Bir rüzgar esiyor sabahın saçakaltında... Evrenin kurumları yuvaklanıyor bin dallı yerkürenin diplerine... Ellerim yangınlarda eriyip kanasa da... Yüreğime düşüyor alnaçındaki boncuk boncuk terlerle ışık...

Dipnotlar

1. Servet Çolak, *Renkler*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2005.
2. Jean-Paul Sartre, *Edebiyat Nedir*, s.53, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, İstanbul, 1995.
3. Ernst Fischer, *Sanatın Gerekliliği*, s.220, Payel Yayınları, İstanbul, 2003.

"YAŞAM ÇAVLANINDA" ŞİİRLER*

Hasan AKARSU

Yaşam Çavlanında ozan-yazar Güngör Gençay'ın yeni şiir kitabı. Bugüne değin onlarca şiir kitabı, seçkisi, öyküleri, anlatı yazıları yayımlanan Gençay üretkenliğini her alanda sürdürüyor. *Yaşam Çavlanında*'da son beş yılda yazdığı şiirler yer alıyor. Onun şiirlerinde toplumcu duyarlık, haklıdan, emekçiden yana bir çizgi, her zaman kendini gösteriyor.

Ozan, ölüm oruçlarında yaşamlarını yitirenleri, "özgürlüğe nöbet tutan"lar olarak değerlendiriyor. Onlar, alınlarında güneş bandını, güneş gibi taşıyanlar, onlar, "buyursun gelsin ölüm" diyenlerdir. Bu nedenle yaşam,"yaşama kök salmak" diye algılanıyor. "Güneş, mızrak gibi" inerken, insan sıcaklığını arıyor ozan ve yaşamayı yaratmak kadar büyütüyor. Gözleri görmeyene yazdığı şiirinde, kendini onun yerinde duyumsayıp, "insanla elele tutuşmuşluğunu", "bastonun ucundan gelen yürümenin sesleri"ni ne güzel anlatıyor: *"... Kadın tenini okşar gibi sever hayatı / Merhabası canlı hücrelere cömertçe / Yüreğinin titreyen kollarındadır / İnsanla elele tutuşmuşluğu / Gözleri uzak."* (s.11) Çocukluk anılarına yöneldiğinde, aklından deilcesine şeyler geçiyor, yarım sevinçler aralıyor kendine. Yeni bir sevdaya başlamak istiyor sonra: *"... Varıp anılarımın ülkesine / Toprağını yeniden karmalıyım / Erik taneleri cömertken ağaçlarda / Çocuk ellerine sevinçler tutunmuşken / Aydınlık sabahlarında içimin ve dışımın / seni yeni baştan yaratmalıyım / Yeni bir sevdaya başlamalıyım"* (s.13) Şiirlerinde çocuklara yaşamı dokutan ozan, onların ateşi Promete'den aldıklarını biliyor. İnadına şiirler yazıyor, "şiire açılan ince yollarda" yürüyor. Tarih kitaplarına kuşkuyla yaklaşıyor ve "Hangi göçün tarihini doğru yazar kitaplar?" diyerek de sorguluyor. Gözünün arkada kalmayacağını belirterek çocuklara olan umudunu yansıtıyor: *"... Rengi solgun olsa da gülücüklerin / Bakışlarım kirlenmeye yabancı / Yüreğimin bayrağı ellerinde çocukların / Gözüm arkada kalmaz."* (s.22)

Güngör Gençay, dünyada olup bitenleri, emeksermaye, savaş-barış, özgürlük-tutsaklık karşıtlığında değerlendiriyor. *Filistin Yüzlü Kız*, ölüm oruçlarındaki gençler, işçi bayramlarında ölümler, grevlerdeki işçiler, bu nedenle şiirlerinde soluk alıp veriyor. Avcılar, barış kuşlarını hedeflerken, onların kudurgan tüfeklerini kınıyor. Dostlukları da önemsiyor, *"sözleri gelinlemek en güzele"*, *"Hallerim içinde beni / Yine de sevgiyle yakalarsın / Yakalasan"* diyor. Akdeniz'e övgüleri ozanın. *"Mavi soluyuşların bir adı"* olarak görüyor Akdeniz'i, *"Barış hamalı"* olarak düşünüyor: *" Barış hamalıdır şimdi Akdeniz / Güneş taşır sırtında hiç bıkıp usanmadan / Açık deniz sularına ve yarınlara."* (s.38) Ozan, yaşamı boyunca çiçekler sunmak istiyor, bildiği tüm şiirleri, tüm sözcükleri, tüm sesleri unutuyor; ama *"Kendimi sizlere böldüm umutla / Gözeler gibi yeniden"* diyerek umut tazeliyor. Pilot, gökyüzüyle oynaşan ve *"göğe bulanmış tüm renklerin alfabesini"* kuşlar gibi bilen birisi ozana göre. Kuşlarla pilotları karşılaştırırken şiirselliği yakalıyor. *"Özgürlüğe özlemli çiçeğe"* vuran çocuğa yalvarırcasına sesleniyor; çünkü temiz bir dünya için savaşım veriyor; *"Kirlenir insana bakan yüzü dünyanın / Mevsimleri şaşırırsın / Vurma çiçeklerin başına çocuk / Çocuk n'olursun..."* (s.46)

Ozan, kömür ocaklarında çalışan işçileri unutmuyor. Göçük altında kalanların bıraktığı acıları da yüreğinde duyumsuyor: *"... Yer altı dağlarının ölüm soluğu / İşçileri saklıyor, türküsü susturulmuş... / Yetmiyor bundan sonra hayatı anlatmaya / Siyah çerçeve içindeki / Gülüşlü fotoğraflar / Zaman acılardan filiz örüyor..."* (s.56) Sevdiği ozanları, ressamları, sanatçıları da anıtlaştırıyor şiirlerinde Sözgelimi; Ressam Balaban, ozan-yazar Hasan İzzettin Dinamo, ozan-yazar Rıfat Ilgaz, Abdullah Rıza Ergüven vb. Kitabın sonuna eklenen ve 19 Ağustos 2004'te *Cumhuriyet Kitap Eki*'nde yayımlanan söyleşide, Güngör Gençay, sanat anlayışını anlatıyor. İçinde bulunduğu zamanı değerlendirmanin önemini vurgularken, toplumcu-gerçekçi dünya görüşüne sahip olduğunu belirtiyor. Sanatı, yaşamın bir yansıması olarak görürken, bugün yurdumuzda bankaların yayın piyasasına egemen olduğunu, bu tekelleşmenin yayın dünyasını olumsuz etkilediğini vb. söylüyor. Her şeye karşın yazma ve yaratma sürecinin durmadığını, her yeni yapıtın bir yenisini mayaladığını da ekliyor görüşlerine.

Güngör Gençay, *Yaşam Çavlanında* yaşadıklarının hakkını veriyor, şiirini çağlayanlardaki sular gibi salıyor evrene. Her birinde emeğin sesi, halkın coşkusu, mutlu geleceği yansıyor.

* Güngör Gençay, ***Yaşam Çavlanında***, Gerçek Sanat Yayınları, Kasım, 2005.

İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - V

İsmet Kemal KARADAYI

Sevgili dostum. Anadolu doğuşlum, Türkiyelim... Şuracıktan, çalıştığın Frankfurt'lardan soruyorsun. Hangi övünç, hangi güven?... Cumhuriyet'imizi kuran bayramlara "seyran" dediler, onu da pazarladılar... Kimler mi? Amerika "ılımcı"ları, "ılımlı" içinde "chat"lerini olmasa bile "cihat"larını saklayanlar!...

Adamın biri ötekine, "ne ılımlısı ulan!" diye bağırdı. Sesini daha yükselterek de, "biri yer biri bakar'la mı?" deyip üsteledi, sordu, sorguladı. "Adamın biri"ne karşı "öteki" yangılıydı, alevlendi: Ilıman denizlerde yüzülürdü, ama ılınmış çay bizde içilmezdi. Ilımlı su ölüydü, ölülere göreydi. "Ilımlı" yumuşaktı, belirsizdi, kişiliksizdi; ondan yeterince devini, gerektiğinde devrim çıkmaz, o silik yama ile içtenlikli -tam inaç, tam tapınma- bağdaşmazdı... İşte bu nedenle inanç ve tapınmanın rastgele oyunlarını da, onun propagandalarını da laiklik yok sayardı. İnançlar ve tapınmaların "ılımlı"sı, "radikal"i olmazdı; onlar, hiçbir softalığa, yobazlığa kaymadan, gösterisiz olarak Tanrı ile insan arasında kalmalı, herhangi bir çıkara kullanılmamalıydı...

Gerçekten, ülkemde hep görüyor, izliyoruz: Dozu artırılan sesler, sözler, toplantılar... Yasa dışı kurslar, kıyafetler, yayınlar... Kursların içinde "promosyon"lara el açan çocuklar; kıyafetler arasında türbanlar, fesler, çarşaflar, yayın alanlarında dinci propagandalar, sinsi sloganlar, safsatalı konuşma ve yazılar... Şimdi akcamlar, "internet"ler aracılığıyla sen de oralardan izliyorsun, biliyorsun, buralara gelince de görüyorsun... Üzülüyoruz... Üzülmek yeterli mi?...

Sevgili dost. Hiç mi keçilerimiz, papağanlarımız, bukelemunlarımız, aç tavuklarımız olmasın? Gerçeklerin kaçınılmazlıkları içindelerse ve acımasızlıklara, haksız yıkımlara uğratılmamışlarsa, ileriye yönelik değil, ama günümüzde onlara diyecek sözüm oldukça azalıyor. Yeter ki fırın yıkanlarımız, hortumlularımız, baş kesenlerimiz, havlayanlarımız, baştan kokanlarımız yer ve yüz bulmasın...

Daha önce de demiştim: İnançlarındaki "rüya"ları "riya"larına taşıyan din tecimenleri, aynı zamanda baskıcı yönetimlerle birleşirlerse orada önce suçlar, sonra bozguncu eylemler, yani "anarşi", yani "terör" çiçek açar; hak hukuk kalmaz; toplumsal tüze, siyasal ve ekonomsal barış sağlanamaz... Kuşkusuz, bu tüze, bu barış, çığlığı ve gözyaşları giderilen ülkelerde tam'a ve tüm'e yakın gerçekleştirilebilecektir...

Hep, "ülkemden somut örnekler vermeni bekliyorum, güncelde beni düşündür" dersin. Biliyorum, bugün de birkaç örnek istiyorsun. Diyeyim. Ne ki kısa başlıklarla: Cumhuriyet'in ve Anayasa'nın "Devrim Yasaları" hem yeterince uygulanmıyor, hem de ona karşı olanlar, eylemler hızla çoğalıyor... İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve uluslararası anlaşmalar ya yeterince uygulanmıyor, ya da saklı tutuluyor... Kürt, Ermeni, Kıbrıs, Ege ve "sınır" tartışmaları, gerek dışardan, gerekse içerden olumsuz ve haksız derecede yapılıyor, kışkırtılıyor... AB çözümleri, "azınlık" ayrımlarını da ileri sürerek bölücü, parçalayıcı, kol kanat kırıcı davranıyor... ABD, IMF "yardım" ya da "müttefik" kandırmacaları, bu yoldaki borçlanmalar, kamplaşmalar, pazarlamalar, satmalar ve "yurtta barış, dünyada barış", "yeni dünya düzeni, memleket havası" filan denilerek halka yutturulmaya çalışılıyor; kimi kuruluşlar köreltiliyor, bilinen erk güçleri siyasallaştırılıyor... Bunları en çok da dokunulmazlık zırhına sığınanların geliştirdiği yönetimler ve "bizden"likçi kadrolar yapıyor, "herkes yerini bilsin" diye de (neyin çağırıldığı belli) bağırılıyor...

"Akıllı insan", sence de, zekasını iyiye kullanmalı, akıl almaz tutkularıyla hem kendini, hem halkını şaşkınlıklara, yanlışlıklara itmemeli değil mi? O şaşırmaları, o yanlışları düzeltmeli, hak'lar -ve doğru'lar için önce kendisini eleştirmeli, hatta cezalandırmalı değil mi?...

Heyy, yine yordum seni. Neyse ki bunu sen istedin... Seni şiirle dinlendireyim. Önce şu var: Çoğunlukla da tanıdıklar ya da adresimi bilenler gönderiyor. Okuyorum. (Hemen teşekkür eder, özet düşüncelerimi yazarım onlara...)

Şu birkaç gün içinde dört dize benzeri düştü dilime, bir tür "çakıllama": *"Kimi şiirler yazılmasa da olur du / Kimileri toplu yerde okunmasa da / Öyle şiirler de vardır ki / 'Ne iyi, ne iyi' dedirtirler insana..."*

TUĞLA İŞÇİSİYİM

Biyolojik gelişimde değil
beynimin işçiliğinde emeğim.
Harcı karılmış,
örmesi kalmaştı.
Yerleştirirken her tuğlayı,
ölçüp, biçtim.
Gereksiz fazlayı atıp,
eksik olanı tamamladım.
Bir lokmayı nasıl,
bölersen ikiye
öyle böldüm.
Fazlasını almayı da,
eksik olanı
vermeyi de düşünmedim.
Yaşamı hak bildiğim
kadar
yaşatmayı da bilirim.
Harcımı alıp örerken
her
tuğlada
bunu düşündüm.

Nursen URAL

Hani, anımsamıyor musun? Frankfurt'un ötelerinde, Bad Kreuznach'da: Berlin'de, Dresden'e, Weimar'da Goethe, Schiller, Nietzsche; bir de Seneca, Leibnitz ve Wagner, Lizst, Gutenberg vardı. Onların müzelerini, anıtlarını, yaşadıkları yerleri gezer, düşün'den, sanat'tan, şiir'den söz ederdik... Oralarda da, "şiirin ne olduğu, ne olmadığı iyi bilinmeli, okunan şiiri daha iyi anlamak için o şiirin şairini de tanımalı. Şiirin türleri, kuralları, öğretisi yanında onun bilinmez sanılan giz'ine, gizem'in ulaşılmalı. Bir ulu, bir ermiş gibi deyip söyleşmiştik...

İşte sana, İnsan'ın gizemlerini yaşam gerçekleri ve gözlemleriyle birlikte bizlere sunan genç bir şair, usta'lığa yürüyen bir şiir işçisi, Nalan Çelik... Beni bağışlasın, "dize"lerini "düz"e çevirerek ondan küçük bir alıntı gönderiyorum:

"... Kıyıda bekleyen bir kum tanesiydim. Ya seyret, merakla okyanus'u, ya dalgalar ıslatsın ara sıra. Ya da atıl, atla okyanus'a... Atladı kum tanesi. Sürüklendi, korktu. Merak etti derinlerinde ne var diye. İndi, indi. Köpekbalıkları, ahtapotlar, büyük balıkların yediği küçük balıklar! Çok korktu. Daha çok merak etti. İndi, indi. İki kolunu kendisine açmış, korkusuz dev bir istiridyeyle karşılaştı: içinde onlarca kum tanesi! Acı çekiyordu. Ama biliyordu, okyanus'a atlamış kum taneleriyle neler yapılabileceğini... Aldı beni de içine. Okşadı, sevdi. AŞK diliyle konuşuyordu. İncitmeyen bir ses tonuyla, yumuşak. Sorular sordu. Kimi zaman ağlattı bizi şiirleriyle. Arada terkeden kum taneleri oldu. Hele biri, çok acı çekti, günlerce ağladı. Acı hüzün oldu, gözyaşlarıysa şiir. Sardı sarmaladı dev istiridye. Yarattığı onlarca inci tanesiydik... Heyy, kıyıda bekleyen, birbirlerini ezen kum taneleri! Atlayın okyanus'a. Yaşam iki, üç, dört değil, çok, ama çok seçenekli..." (Nalan Çelik, *Gelincik*, İnsancıl Yayınları, 2005)

"Damla Kuş"u anımsadın... Bu tür "çok az"lara gerçekten "ermiş"ler mi rastlıyor?

Yeryuvarlığı döndükçe, değişimler, sorunlar bitmiyor. Politika ve şiir de... Şiirle kal, dost...

Basından...

Özgür Kocaeli Gazetesi, 20.11.2005

"İnsancıl 16. Yaşını Kutluyor

Aylık kültür sanat dergisi "İnsancıl" 16. yılını kutluyor.

Çizgisinden ödün vermeden 16 yılını dolduran "İnsancıl"ın Kasım 2005 sayısında; Cengiz Gündoğdu, Nalan Çelik, Mustafa Göksoy, Nursen Ural, Erzsebet Toth, Berrin Taş, Nalan Çelik, Temel Demirer, Servet Çolak, Mehmet Akkaya, Deniz Saraç, Nurşen Aydoğan, Siraç Irmak ve Kemal Bolat'ın, çok şeyler bulacağınız yazıları, şiirleri var.

Cengiz Gündoğdu, "Yıldız Güncesi" başlıklı yazısında, Ruşen Hakkı'nın Gerçek Sanat Yayınları'ndan çıkan "Balkonda Akşamüstü" adlı kitabını alıp incelemiş. Şiirlerini okumuş, yorumlar yapmış ve özetlemiş;

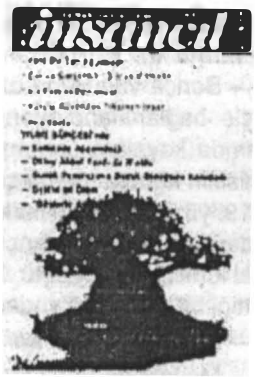

"...Ruşen Hakkı, tür bilincine ulaşmış bireysel bir insan. Şiirlerden görülüyor bu..."

Bir başka yorumunda ise; "...Ruşen Hakkı, türsel bilincin simgesi...bundan ötürü insanın simgesi. Türsel varlığın estetikte ulaştığı düzey." diyor Cengiz Gündoğdu ve Ruşen Hakkı'nın "Düşüş" adlı şiirindeki;

"Salıvermiştim kendimi / bu iş burda biter diyordum // Ne oldu biliyor musun / birden bir tomurcuğun / merhabasını duydum / canevimin bir yerinden // Var mısın, hadi yeniden." dizelerini "hayat dersleri olarak" niteliyor...

Özgür Kocaeli olarak "İnsancıl"ın 16. yaşını kutluyoruz.

İNSANCIL 16. YAŞINI KUTLUYOR

Aylık kültür sanat dergisi "İnsancıl" 16. yılını kutluyor.

Çizgisinden ödün vermeden 16 yılını dolduran İnsancıl'ın Kasım 2005 sayısında; Cengiz Gündoğdu, Nalan Çelik, Mustafa Göksoy, Nursen Ural, Erzsebet Toth, Berrin Taş, Nalan Çelik, Temel Demirer, Servet Çolak, Mehmet Akkaya, Deniz Saraç, Nurşen Aydoğan, Siraç Irmak ve Kemal Bolat'ın çok şeyler bulacağınız yazıları, şiirleri var.

Cengiz Gündoğdu Yıldız Güncesi başlıklı yazısında, Ruşen Hakkı'nın Gerçek Sanat Yayınları'ndan çıkan *Balkonda Akşamüstü* adlı kitabını alıp incelemiş. Şiirlerini okumuş, yorumlar yapmış ve özetlemiş:

"... Ruşen Hakkı, tür bilinine ulaşmış bireysel bir insan. Şiirlerden görülüyor bu...

Düş

Ellerim toprak
Toprakta yeşeren çim
Çimde kırılan
Işık tanesi, çiğ
Düşlerim.
Ellerim deniz
Uzak karalara
Rüzgarların soluğuyla
Açılır düşlerim
Beyaz yelkenlere.
Ellerim su
Dizginlenemeyen ırmaklara
Akarken düşlerim
Çocuk düşlerinin
Kağıttan gemilerini
Katar önüne.
Ellerim göğe açılan kanat
Açılır yüreğim
İnsanlığın
Özgürlük düşlerine

Ayten YILMAZ

Bir başka yorumunda ise;.

"... Ruşen Hakkı, türsel bilincin simgesi... bundan ötürü insanın simgesi. Türsel varlığın estetikte ulaştığı düzey..." diyor Cengiz Gündoğdu ve Ruşen Hakkı'nın *Düşüş* adlı şiirindeki;

"Salıvermiştim kendimi / bu iş burda biter diyordum / Ne oldu biliyor musun / birden bir tomurcuğun / merhabasını duydum / canevimin bir yerinden // Var mısın, hadi yeniden" dizelerini *"hayat dersleri olarak"* niteliyor.

Özgür Kocaeli olarak İnsancıl'ın 16. yaşını kutluyoruz.

Prof. Dr. Fatmagül Berktay ile Siyaset Felsefesi Üzerine Bir Dizi Konuşma (II)

Mehmet AKKAYA

İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 31.5.2005 tarihinde yapılan söyleşinin tam metnidir. Banda alınan söyleşi konuşma özelliği değiştirilmeden yazılmıştır.

— Demek oluyor ki din ile iktidar arasında önemli bir organik ilişki var ve bu hep önemli olmuş da. Siyasal bilimciler de bunun üzerinde çok duruyorlar. Sonuçta siz de bir siyasal bilimcisiniz günümüzde. Peki sizce bu ilişkinin bugünkü durumu nedir, nasıldır?

— Ben bugün de dini, iktidarın çok önemli bir meşrulaştırma aracı olarak görüyorum. Muazzam bir ideolojik işlevi var dinin. Fakat özellikle 19. yüzyıldan itibaren birçok ülkede Kiliselerin ya da örgütlü yerleşik dinlerin yerini seküler dinlerin aldığını da hatırlamak gerekir.Tek ve mutlak hakikat iddiasında bulunan her ideolojinin böyle bir işlevi vardır. Örneğin Pozitivizmin de bir tür seküler din olarak işlediğini ve gene bir laikçilik ideolojisinin de böyle bir işlevinin olduğunu hatırlamak lazım. Bugün artık sadece o kiliseler ya da kurulu örgütlü dinler bağlamında değil, böyle bir çerçevede düşünmek gerekiyor.

— Türkiye'ye gelirsek durum nasıl görünüyor?

— Türkiye'ye geldiğimizde bir yandan İslamcı fundamentalizm var. Tabii bu büyük oranda düzenin payandası ama öte yandan bakıyoruz seküler devlet de hiçbir zaman din dışı bir söylem, dine karşıt bir tavır ortaya koymuyor. Ama bileceğiniz üzere Türkiye'de de bir diyanet işleri devletin bir kurumu olarak var. Yani devlet, dini kendi denetimi altına almaya çalışıyor. Kendi denetimindeki bir kurum olarak tutmaya çalışıyor. Bu da tam bir tipik ulus-devlet geleneği. Yani ulus-devletlerde genelde olduğu gibi o da sonuç olarak kendi sınırları içinde, kendi denetimi içinde tutmaya çalışıyor,dini. Aynı zamanda bir de sekülarist söylem var. Ama o sekülarist söylem de sonuç olarak, dikkat ederseniz dine doğrudan saldırı yapmıyor. Yani dinin devletin denetiminde olmasını savunuyor.

— Gerek dünyada, konumuz açısından da Türkiye'de dinin söylendiği gibi demokratik sisteme zarar verme, kitleleri bu denli manipüle etme potansiyeli var mı ki?

— Bence var. Bunu özellikle modernleşme süreciyle bağlantılandırıyorum. Modernleşmenin bir anlamda kayalara çarpması, ya da modernleşme gemisinin karaya oturması diyebilirim buna. Çünkü 18.,19. yüzyıllardaki o ilerleme söylemi ve ilerlemeye duyulan müthiş inanç 20. yüzyılın sonlarında hayal kırıklığına dönüştü. Yani modernite halka vaat ettiği bir çok sözü yerine getiremedi.

— Mesela ne vaat etti de gerçekleştiremedi?

— Mesela daha özgür, daha eşitlikçi bir dünya ve sürekli ilerleme vaadi vardı. Oysa bakıyorsunuz teknoloji ilerliyor ama insanların yaşam kalitesi, etik değerler vs., aynı ölçüde gelişmiyor. Bir de üstelik burada bir çok hayal kırıklığı söz konusu - emperyalizmin sonuçlarını, kapitalizmin yol açtığı yabancılaşmanın boyutlarını vb. hatırlamak yeterli. Bu yüzden özellikle 20. yüzyılın son dönemleri bütün dünyada dinin bir yükselişine sahne oldu.Bu bir tesadüf değil. Ayrıca sadece Türkiye'ye özgü bir durum da değil. Genelde fundamantalizm salt İslam'a özgüymüş gibi görünüyor,oysa hiç de böyle değil, diğer dinlerde de fundamentalizm söz konusu.

— Yani Hıristiyanlıkta da, Yahudilikte de...

— Elbette. Yahudilik içinde fundemantalist akımlar,Ortodoks ve ultra-Ortodoks akımlar var. Protestan fundamentalizmini ve sonuçlarını ise Amerika'da hepimiz görüyoruz. Orada fundamentalist Hıristiyanlık neredeyse iktidarda denebilir. Hatta bunun neredeysesi kalmamış durumda. Jerry Falwell'ın fundamentalist ve emperyalist *Moral Majority* (Ahlaki Çoğunluk) hareketi ile Bush yönetimi arasında açık bir ilişki var.

— Yeniden dine dönüş tarihsel gelişmeye aykırı değil mi? Din, kilise olarak aristokratik sınıfa karşı farklı bir sınıf oluşturuyordu, sonraları aristokra-

siye dayanan, ondan beslenen bir sınıf haline gelen bu kesimi burjuvazi tasfiye etmedi mi? Dolayısıyla dinin dayanacağı bir sınıf bugün var mı ki?

— Farklı bir noktadan yanıtlamak isterim sorunuzu. Aydınlanma'nın düz çizgisel ilerleme mantığı geçerliliğini yitirdi. Ayrıca, bütün insanların tinsellik ihtiyacı vardır. Tinsellik, insan olmanın bir parçasıdır. Uzun süre bu biraz gözardı edildi. Bunun gözardı edilmesi, bir tür savrulma olarak yeniden kurumlaşmış dinin yükselmesine yol açtı. Sırf kurumlaşmış din de değil, işte doğu mistik dinleri, genel olarak mistisizmin yaygınlaşması, tarot fallarına, yıldız fallarına herkesin bu kadar meraklı olması, hep bir yanlış yönlenen tinsellik ihtiyacının görünümleri. Yani ben bunun çok önemli bir gerçek ihtiyaç olduğunu düşünüyorum,ama yanlış yönlenmesine elbette karşıyım. Ama bu bir gerçektir, burası ayrı. Ne var ki, bu dünyada daha iyi koşullar yaratamadığınız sürece, sömürüye ve bundan kaynaklanan insan ıstırabına son veremediğiniz sürece, bu tür yanlış yönlenmeler her zaman olacaktır. Dolayısıyla bizatihi burjuvazinin egemenliği, aynı zamanda bunları ortaya çıkarıyor. Burjuvazi 18.yüzyılda kilisenin ayrıcalıklarına karşıydı,ama dinsel ideolojiye tümden karşı değildi. Kendi amaçları için kullanabildiği sürece hiçbir problem yok demekti. Ayrıca bizatihi bugün kapitalizmin yarattığı yabancılaşma ve her türlü habis koşul, insanların dine yönelmesine yol açıyor. Çünkü bu dünya yaşanmaya değer olmadığı sürece,insan ıstırabının ve kötülüğün neden varolduğuna ilişkin bir tanrı savunusu, *teodise* de ister istemez varoluyor. Yani, Marx'ın deyişiyle "dln, kalpsiz bir dünyanın kalbi" olmaya devam ediyor...

— Modernizm vaatlerini yerine getiremedi dediniz. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik idealleri gerçekleşemedi, zulüm ve sömürü devam ediyor. Bu idealleri 19. yüzyılda Marksistler gerçekleştirmek istedi. Bugün bir çok adı solcuya çıkmış aydın, bu konuda Marksizmin de başarısız olduğunu, sosyalizmin öldüğünü söylüyorlar, siz bu anlayışların neresindesiniz? Kavramlar ölür mü?

— Sizi anlıyorum, ama kavram niçin ölsün, o ayrı. Marksizmin temellerini oluşturan özlemlere göndermeler devam ediyor, edecek.Çünkü insanların eşitlik ve özgürlük özlemleri her zamankinden daha fazla. Hala kötü bir dünyada ve toplumda yaşıyoruz. Kim ne derse desin iyi bir dünyada yaşamıyoruz, oysa böyle bir dünya mümkün. Dolayısıyla bence 19. yüzyılın o güzel umutları 21.yüzyıla kalmış durumda. Yani gerçekleşemedi,bu yüzden de hala bir umut olarak devam ediyor, Marksistlerin savunduğu idealler. Ama sorun bugün için bunları gerçekleştirmenin yöntemlnin ne olduğudur. Bence tartışma esas burada cereyan ediyor. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla iyice belirginleşen olgu, Sovyet tipi sosyalist demokrasi deneyiminin fiiliyatta demokrasi olmadığı, sosyalist de olmadığıdır. Yani sorunun bir yanı böyle. Ama varolan pratiğin böyle olması, mutlaka teorik olarak hiçbir zaman olmayacak anlamına gelmez. Bence bunlar insanlığın ihtiyaçları, özlemleri ve umutlarıdır. Dolayısıyla bunlara bir şekilde yanıt veren teoriler ve pratikler hep gündemde olacaktır. Bunun yanıtı Marksizm midir? Burada Marksizm'i nasıl anladığınız çok önemli.

— En başta K.Marks ve F. Engels...

— Marks'ın görüşlerinin de, kendi tarihsel metodolojisi içinde yorumlayacak olursanız, 19 yüzyılın koşullarıyla büyük ölçüde bağlı olduğunu görürsünüz. Bundan farklı bir şey düşünmek bence zaten Marks'ın metodolojisine ihanet etmek olur. Bu noktada ben tarihsel determinizme inanmıyorum. Ama Marks'ta böyle bir determinizm var mıydı? Varsa bunun oranı, ağırlığı ne idi, bu ayrı bir sorun olduğu için ayrıca tartışılabilir. Ama bence insan unsurunun olduğu her yerde tahmin edilmezlik, beklenmezlik ve şaşırtıcılık vardır, düz çizgisel bir ilerleme söz konusu değildir. Zaten bunlar Marksizm'in kaba kavrayışları; yani kaba, mutlak bir materyalizm varmış ve mutlaka sonunda şu şu evrelerden geçerek toplum şuraya varacakmış diye bakmak... Aslında bu çok pozitivist bir bakış. 19.yüzyılın pozitivist, bilimci bakışı. O bakış artık geçerli değil. Ama ben gene de şuna inanıyorum. Sizin de dediğiniz gibi 2500 yıllık süreç düşüncenin geliştiği, özgürleştiği, toplumun ve emeğin özgürleştiği bir süreç. Bunun için çaba harcayan güçler etkili oldukça, güçlendikçe bu süreç ilerler. Ama kendiliğinden ilerleyecek ve kendiliğinden günün birinde müthiş bir sınıfsız ütopyaya ulaşacağız diye bir şey de yok. Buna ulaşılabilir diye umut ediyoruz, böyle olmasını düşünüyoruz,istiyoruz o başka. Ama burada insan unsuru çok önemli ve mutlaka bunun için mücadele edilmesi kaydıyla, başka şeyler de olabilir.Tarih hiç öyle düz bir çizgide ilerlemiyor. Ama insan unsuru sözkonusu oldukça mucizeler de gerçekleşebiliyor.

— Meseleyi vülgarize etmek istemem ama yine de sormadan geçemiyorum. Eşitlik, özgürlük idealleri gerçekleşmedi diyoruz, bunun gerçekleşmesi için mücadele edenler var. Bir de bunun önünü kesmek isteyenler, eleştirenler var, bu nasıl oluyor? En insancıl değerlere karşı çıkılmasını anlamak zor, değil mi?

— İnsanlık tarihinde daima hem bir tahakküm, hem de özgürlük damarı var.Sadece birini, tahakkümü görürseniz umutsuzluğa kapılırsınız. Oysa insanlık açısından en karanlık dönemlerde bile bir umut ışığı olabilecek düşüncelere ve eylemlere

rastlarsınız. Bu, sanıyorum insan olmanın bir parçası. Yapılan eleştiriler ise önemli ölçüde bu ideallerin kendilerine değil,gerçekleştirilme biçimlerine. Örneğin Marks'taki sınıf mücadelesi kavramı eleştiriliyor; tamam sınıflar 21. yüzyılda eski bildiğimiz 19.yüzyıldaki sınıflar olmaktan çıktı, ama sınıflar hala varolmaya devam ediyor. Dolayısıyla günümüzde hakikaten Marksizm'in vazettiği "somut koşulların somut tahlili"ni yapmak ve bu yöntemi günümüz koşullarına uygulamak çok önemli.Bugün sadece sınıflar değil, sınıflarla birlikte başka toplumsal aktörler de var. Çok önemli aktörler bunlar. Eğer bunları görmezseniz yani hala 18.,19. yüzyıl sınıfsal bölünmeleri ve kategorileri içinde düşünürseniz varolan toplumu doğru dürüst tahlil edemezsiniz.

— Bu söylediklerinizi Marksizme içinden yapılabilecek eleştiriler. Benim dediğim ise daha çok ona cephe açan düşünceler açısından, mesela liberalizmin, milliyetçiliğin, romantizmin v.s. eleştirileri...

— Evet söylediklerim içeriden eleştiriler. Şimdi karşıtlarını, örneğin yeni muhafazakarları (neo-con'ları) düşünürsek, tekrar Platon'a dönebiliriz.. Bunlar da toplumda farklı sınıfların varolduğunu ve bunun böyle olması gerektiğini savunuyorlar. Yani demokratik eşitlik anlayışına karşılar. Bu toplumda herkesin yeri farklıdır, üstelik bu yere de herkes kendi çabasıyla çalışarak veya tembellik edip çalışmayarak gelmiştir diyorlar. Ve "eşitlik" adına, tembellerin, işsizlerin onların (Neo-conlar'ın yani) çabalayarak elde ettiklerini ellerinden almak istediklerini düşünüyorlar. Mesela Amerika'da muhafazakarlar en ufak bir demokratik eşitlik söylemine ya da sosyal refah önlemlerinin savunulmasına hemen sosyalizm, komünizm damgasını vuruyorlar. Yani bizim buralarda normal olarak demokratik saydığımız görüşler orada inanılmaz "kızıl" görüşler. En azından bir kesim tarafından öyle görülüyor. Bunlar büyük oranda sosyal refah önlemleri dediğimiz anlayışa, mülkiyetin ve kaynakların zenginden alınıp fakire verilmesi olarak ve üstelik hiç çalışmadan tembel ve topluma hiç yararı olmayan insanların çok çalışarak o koşulları elde etmiş olanların sırtından geçinme isteği olarak bakıyorlar. Sonuç olarak yine Platon'da olduğu gibi varolan durum budur, ve bunun değişmemesi gerekir düşüncesi var. Bunu değiştirmek için, biraz daha eşitlik sağlamak için bir şeyler yaparsanız eğer, o zaman onlara göre adaletsizlik yapmış olursunuz, Platon'un dediği gibi. Neden? Çünkü herkese hak ettiğini vermek gerekir. Şimdi siz çalışmadan gidip işsizlik yardımı alırsanız, bu adalet değil, çalışana adaletsizlik anlamına gelir. Yani bu, Platon'un oranlı eşitlik anlayışına benzer hiyerarşik ve anti-demokratik bir düşünce tarzı.

— Sanıyorum liberalizmin tarihine bir göz atmak gerekiyor. Liberalizm deyince hem güncel bir kavramı, hem de siyaset biliminin temel kavramlarından birisini anlıyoruz. Liberalizm deyince hemen J.Locke akla gelse de öyle görünüyor ki sofistler onu da önceliyorlar.

— Evet ilk liberal düşünürleri sofistler diye belirlemek yerinde olabilir, çünkü mutlak hakikat savunuculuğu yapmıyorlar, hakikatin göreli olduğunu savunuyorlar.Tek doğru, tek hakikat savunuculuğu kişiyi başka fikirlere karşı hoşgörüsüzlüğe götürür, oysa örneğin Ortaçağ'da liberal dendiğinde geniş fikirli, cömert ve hoşgörülü insan anlaşılır. Liberalizmin esas etimolojisi bu, ama Türkiye'de neredeyse hiç bilinmeyen ve kullanılmayan anlamı da, bu. Ayrıca liberalizm içindeki farklı gelenekleri de ayırt etmek gerekir. Liberalizm dendiğinde sizin de belirttiğiniz gibi John Locke akla gelir. Yani Lockecu gelenek önemlidir, esas gelenek odur. Tabii kimileri Hobbes'a da götürüyor. Mesela "insan insanın kurdudur" anlayışı vahşi kapitalizmin anlayışı olan bir ideolojidir diye.Bu farklılık, liberal ideoloji içindeki bölünmeye, iki farklı damara işaret eder. Liberalizm 19.yüzyılın en önemli ideolojisidir. Ve aydınlanmanın çocuğudur. Üstelik de içinden iki farklı yönseme çıkıyor. Bir yanda günümüzde muhafazakarlıkla iç içe geçmiş olan Friedmancı, Hayekçi liberalizm var, varolan eşitsizlikleri kutsayan bir anlayış. Ama liberalizm denince bugünkü demokrasilerde akla sosyal liberalizm gelir, normal olarak. Bunun ucu da Locke'a dayanır. Locke'da öne çıkan devletin sınırlandırılması ve bireyin haklarının ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasıdır. Daha sonra 19.yüzyılın ortalarında mesela liberalizmin en iyi temsilcilerinden olan J.Stuart Mill özgürlüğü, bireyin kendini gerçekleştirmesi olarak ele alır.Özgürlüğü,bireyin kendisini gerçekleştirmesi olarak gördüğünüz vakit o zaman devletin bireyin kendisini gerçekleştirebilmesi için bazı pozitif önlemler alması gereği ortaya çıkar. Nitekim Mill'i klasik liberalizm ile sosyal ya da yeni liberalizm arasındaki köprü olarak görebiliriz. Mill ile başlayan o köprü, daha sonra T.H. Green, Hobhouse ve daha başkalarında gerçek anlamda bir sosyal liberalizme dönüşür. Bugünkü sosyal demokrasi aslında köklerini oradan alıyor. Yani Locke, Mill, Green, Hobhouse vb.den.

— Rousseau bu iki çizginin neresinde kaldı?

— Rousseau, çok özel bir yerde, tam bir kavşak noktası. Rousseau'dan pek çok yere gidilebilir. Yani ondan totaliter devlete de, çok özgürlükçü liberter bir topluma da gidilebilir. Rousseau'yu aslında başlı başına, ayrı bir tartışma konusu yapmak gerekir. Bu denli önemlidir. Ama liberal gelenek deyince esas olarak 19. yüzyıl veJ.S. Mill geliyor benim aklıma. Peşinden de sosyal liberal geleneği güç-

lendiren insanlar geliyor. Mesela Keynesçi sosyal refah devleti önlemleri, sosyal liberal geleneğin bir parçasıdır. Ya da bugün İsveç'teki, diğer İskandinav ülkelerindeki sosyal demokrasi böyledir. Ama Türkiye'de liberal diyince hemen akla en klasik anlamdaki en olumsuz liberalizm geliyor. Halbuki liberal geleneğin çok doğru dürüst bir kolu da var. Bugün zaten esas olarak liberal gelenek deyince bunun anlaşılması gerekiyor.

— Machiavelli çok özgün, derslerinizden onu ayrı bir yere koyuyoruz. Hobbes'u da Locke ve Montesguieu'yü de. Ancak erkler ayrılığı noktasında Locke ile Montesguieu'yü ayırmak zor oluyor. Bu konuda bir benzerlikleri mi var yoksa biz mi anlamakta zorluk çekiyoruz?

— Doğrudur. Güçler ayrılığı konusunda benzerdirler. Ama Montesguieu'de her ülkenin kendi koşullarını dikkate alma anlayışı vardır. Her toplumun kendi koşullarını dikkate alma fikri bugün daha da fazla önemsenen bir yaklaşım. *Yasaların Ruhu*, *İran Mektupları* bu açıdan birer örnek. Locke ve Hobbes konusundaki ayrıma gelince, aslında bütünsellik içinde baktığımızda aralarında önemli bir süreklilik olduğunu görürüz. Hobbes iç savaş ve istikrarsızlık içindeki bir İngiltere'de yaşamıştır. Onun derdi aslında iktidarın kimin elinde olacağı değil, istikrarlı ve güçlü olmasıdır. O dönemde bunu monarşinin gerçekleştireceğini düşünüyor ve güçlerin bölünmemesini istiyor. Mutlak egemenliğin kuramcısıdır Hobbes, monarşinin değil.Böylece devlet bir mutlak egemen, bir *Leviathan* olarak karşımıza çıkar. Locke ise Hobbes'dan 70-80 yıl sonra yaşıyor ve yazıyor; İngiltere bağlamında bakarsanız sorun artık devletin egemenliğinin bölünmemesi ve ne pahasına olursa olsun istikrarın korunması olmaktan çıkmış durumda. Burada gene de sınıfsal olarak baktığınızda Hobbes'un Locke'dan çok da farklı olmadığını görürsünüz. Yani o da esas olarak yeni sınıfın bir temsilcisi sonuç olarak ama varolan duruma bakıyor ve iktidar ister kralda isterse mecliste olsun, ama mutlaka tek bir egemende olsun istiyor. Daha doğrusu egemenlik bölünmesin. Locke ise iç savaşın bittiği, şanlı devrimin, yani 1688 devriminin yaşandığı bir dönemin insanı. Artık Locke'un derdi egemenliğin bölünmemesi ve mutlak olması değil, sınırlandırılması. Kuvvetler ayrılığını da iktidarın sınırlandırılması için önemli bir önlem olarak görüyor: İktidarın farklı erklere bölünüp birbirlerini dengelemelerini ve denetlemelerini sağlamak... Devlet iktidarı sınırlandığı zaman bireysel haklar daha kolay korunabilir. Şimdi zaten liberalizm deyince hemen kısa bir tarif isterseniz, sınırlandırılmış yönetim ve bireysel temel haklar teorisidir diyebilirim. Locke'da bu çok belirgindir. Montesguieu'de de kuvvetler ayrılığı iktidarın sınırlandırılması işlevini görüyor. Ama dediğim gibi, bence siyaset teorisyeni olarak Montesguieu daha ilginçtir.

— Bugün de cumhuriyetlerde erkler ayrılığı ilkesi geçerli; yasama, yürütme, yargı var. Erkler ayrılığı, bu anlayış Locke'dan, Montesguieu'den geldiği biçimiyle devam ediyor yani.

— Evet öyle. Locke'un fikirleri ve özellikle kuvvetler ayrılığı ilkesi bugün bütün anayasal anlayışlarda var. Locke'un fikirlerini tabii esas olarak Amerikan Devrimi ve Amerika anayasası fiiliyata uyguladı. Amerika'yı kuranlar, yeni A.B.D.'yi kuranlar büyük ölçüde Locke'un fikirleriyle hareket ediyorlardı. Çok ilginçtir, Amerikan bağımsızlık bildirisinde neredeyse Locke'un kitaplarından doğrudan alınmış cümleler vardır, birebir cümleler yani. ABD anayasasından sonra bütün modern anayasalara da bu fikirler girmiştir.

— Rousseau kavşaktır dedik de, şöyle bir şey var, hem derslerde konu ediliyor, hem de makalelerde rastladığımız bir durum: Marks, Rouseau'nun adını anmasa da ondan çokça yararlanmıştır diye. Gerçi Marks'ın bazı metinlerinde Rousseau'nun adını görebiliyoruz. Yine Marks, etkilendiğim düşünürler diye ad veriyor. Saint-Simon, Charles Feurier, Hegel hatta Kant gibi isimleri anıyor. Ama Rousseau'yu bu şekilde anmıyor. Siz Rousseau ile Marks arasında bir ilişki düşünür müsünüz?

— Rousseau ile K. Marks arasında doğrudan bir ilişki için şu anda bir şey söyleyecek durumda değilim. Ama Rousseau'yla Marks arasında örneğin bir sosyalist demokrasi idesi açısından bir ilişki elbette var. Çünkü her ikisinde de doğrudan demokrasi fikri var. Varolan temsili demokrasiye bir eleştiri var, Rousseau'da da sosyalist demokraside de. Rousseau dolaysız demokrasiyi savunur. Üstelik genel irade fikri dolayımıyla jakoben bir tutumu olduğu da söylenebilir. Genel irade fikrinden çok farklı yerlere, faşizme de, halk demokrasisine de ulaşanlar var. Çoğunluk iradesi her şeyin üzerindedir dediğiniz zaman, azınlığın korunması tehlikeye düşebilir. Üstelik,dolaysız demokrasi ancak çok küçük birimlerde uygulanabilir. Bu küçük birimlerde bile, örneğin Antik Yunan tecrübesinde de temsili kurumlar varolmak zorunda kalıyor..

— Var ve aslında demokratik de değil.

— Burada demokrasi fikrinin ve pratiğinin de bir tür ideolojik işlevi olduğunu hatırlamak gerekir.

— Kadınlar, köylüler, köleler, yabancılar yurttaş değil mesela.

— Sırf o değil, yani sırf yurttaşlığın çok dar olması değil sorun. Tabii o konu çok önemli ama, aynı zamanda örneğin halk meclislerinin de bütün üyeleri aynı derecede etkili değildir. Yani aslında halk meclisini oluşturanların tümü toplumu yöneti-

yo değil. onun içinden çıkan daha etkili olan bir kesim var, onlar yönetiyorlar. Yani eski Yunan'da bile doğrudan demokrasi tam olarak uygulanmadı. Dolayısıyla toplumların şu ana kadar oluşturduğu ya da yaratabildiği demokrasiye en fazla yaklaşan kurum, temsili demokrasi. Temsili demokrasiyi küçümsememeli, ama elbette daha demokratikleştirmek gerekiyor. Bugünün sorunu zaten demokrasiyi daha fazla demokratikleştirmek, daha katılımcı olmasını sağlamak. Örneğin Norberto Bobbio gibi önemli demokrasi teorisyenleri, doğrudan demokrasi ile dolaylı demokrasi arasında, başka bir deyişle doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi arasında bir seçim yapmaktan değil,bu ikisinin çeşitli yönlerini bir araya getiren bir temsili demokrasi pratiğinin geliştirilmesinden söz ediyorlar, ben de bu görüşe katılıyorum. Bobbio'nun bir diğer katıldığım görüşü de, demokrasiyi salt siyasal alandan çıkarıp toplumun her alanına yayma gereği. Yani bugün aslında derdimiz büyük ölçüde siyasal kurumlarımızı daha doğrudan demokratik hale getirmek değil, bunun ötesinde siyasal ve toplumsal kültürümüzü ilişkilerimizi demokratikleştirmek. Ve bunu gerçekleştirdiğiniz ölçüde, yani sivil toplumu demokratikleştirdiğiniz ölçüde bunun siyasi topluma da yansıyacağını söyleyebiliriz. Çünkü her ikisi arasında ikı yönlü bir etkileşim vardır, tek yönlü değil.

— Sizin doğrudan demokrasiyi çokça sahiplenmemenizin nedeni doğrudan demokrasi uygulanamaz diye mi, yoksa toplum ve insanlık için yararlı değil diye mi?

— Bence ikisinin de payı var. Ayrıca, elbette çoğunluk diktatörlüğüne yol açma tehlikesi de var, her zaman.

— Temsili demokraside de bir çeşit çoğunluk diktatörlüğü var ama.

-- Doğru, öyle bir tehlike temsili demokraside de var. Fakat temsili demokrasi bu tehlikeyi farklı kurumları bir arada kullanarak dengeleyebilir, telafi edebilir. Mesela doğrudan demokrasinin bazı kurumlarını getirebilirsiniz, ama özellikle doğrudan demokraside zaten çoğunluk tiranlığı kimi zaman kendi başına bir amaç olabiliyor. Nitekim Doğu Avrupa demokrasileri sosyalist demokrasiyi, süreç içinde, çoğunluğu temsil ettiğini öne süren bürokratik bir azınlığın tiranlığına dönüştürdüler. Komünist partilerdeki demokratik merkeziyetçilik ve hiziplere hayat hakkı tanımama uygulaması, totalitarizme yol açacak bir potansiyel taşır.

— Demokratik merkeziyetçilik, "parti disiplinine uyun ama eleştirilerinizi de yapabilirsiniz" anlamında değil mi?

— Doğru, öyle söylüyorlar, ama o eleştirileri yapacağınız kanalları, kurumları örgütlemiş ve o örgütlerin özgürlüğünü de güvence altına almış olmanız gerekir. Yani eleştirisini yapan kendini Sibirya'da bulursa burada demokrasi yok demektir, söylemek istediğim bu. Demokrasi dediğiniz şey, misilleme korkusu olmadan muhalefet etme hakkının bulunması demektir!

— Sosyalist demokrasi yerine doğrudan demokrasi mi diyorsunuz?

— İlk başta Sovyet deneyiminde büyük oranda doğrudan demokrasi çabası olarak ortaya çıktı, ama çok çabuk bu içeriğini yitirdi. Mesela Sovyet şuralarının kurulması bir doğrudan demokrasi girişimiydi. Sovyet devriminin ilk yılları en özgürlükçü dönem oldu. Sovyet halkının yönetime katıldığı bir süreçti.

— Marks ve Engels kuramlarını koydular ama bu kuramlar uygulama olanaklarını 20. yüzyılın başlarında buldu. Bu uygulamalardan en tipik olanları sanıyorum Lenin, Stalin, Mao oldular. Ama bunlara büyük eleştiriler de yapıldı, halen de yapılıyor. Yani tüm dünya aydınları değilse bile bir kesimi bu eleştiriyi sürdürüyor. Yani bu üç uygulamacı (elbet kuramcı yanları da vardı) eleştirilirken esasen ne söyleniyor? Yani Marksizm uygulanma düzeyinde ortaya konmasa daha iyi mi olurdu diyorlar? Yoksa bunu bir katkı olarak mı almalı ve sizin görüşünüz ne yönde? Bir kazanım, bir deneyim mi oldu? Yoksa keşke olmasa mıydı?

— Ben bunun bir deneyim olduğunu düşünüyorum, en azından üzerinde düşünmeyi, bu konularda tartışmamızı sağlıyor. Bir de bunlar acaba Marksizmin yeni bir anlayışla uygulanması mıydı? Yoksa modernleşmeye biraz farklı, kısa bir yoldan geçiş miydi? Bu da tartışılıyor. Ben bu sosyalist adı verilen tecrübelerin, farklı ülkelerin kendilerine özgü koşullarıyla modernleşmeye geçiş tecrübeleri olduğunu düşünüyorum. Özellikle Rusya ve Çin örneğinde bence bu açık. Ama bir yandan da farklı bir toplum, farklı ilişkiler yaratmanın da deneyimini oluşturdular. Bu yönü de göz ardı edemeyiz, yani başka bir dünyayı mümkün kılma çabasını...Ayrıca tarih spekülasyon kaldırmaz, yani keşke öyle değil de böyle olsaydı diyemeyiz, olan olmuştur. Üstelik bir kapitalizmin tarihini düşünün, bunun ne kadar uzun olduğunu biliyoruz, ta Kuzey İtalya şehir devletlerine, 12.yüzyıla kadar geri götürebiliriz. Dolayısıyla ona rakip bir sistemin henüz çok başlarında olduğumuzu ve daha nice deneyimler, inişler çıkışlar yaşanacağını varsayabiliriz. Demek ki, uzun erimli bir tarihsel perspektiften baktığımızda başka türlü de değerlendirmek mümkün. Ben özellikle totalitarizme kayma tehlikesine düşmenin ne kadar kolay olduğunu göstermesi açısından da çok önemli bir deneyim olduğunu düşünüyorum Sovyet uygulamasının.

— Yani diyorsunuz ki bu pratikler Marksizme bir katkı oldu, tüm bu eleştirilere rağmen.

— Evet, hiç uygulanmamış, pratiğe geçirilmemiş bir düşünce sisteminin gerçek anlamda eleştirisi de doğrusu mümkün değildir.

— Şimdi de Marksizmin kuramsal yanıyla ilgili bir soru: Marks'ın ve Engels'in görüşlerine 20. yüzyılda bir takım okumalar, yorumlar yapıldı. Lukacs, Gramsci ve Althuser bunlardan sadece üçü. Bu yeni düşünürler Marksizme katkı mı oldu yaksa onu yanlış noktalara götürme, revize etme yoluna mı soktular?

— Bence olumlu katkıları oldu, söylediğiniz bu üç düşünürün. Yani Marksizm benim için donmuş, bir kez söylenmiş ve bitmiş "Allah kelamı" değil. Bu zaten Marks'ın metoduna da aykırı bir tutum olur. Marksizm'in farklı okumaları elbette yapılabilir, nitekim yapılıyor. Althusser'in üstyapıya, ideolojinin göreli özerkliğine vb. dikkat çekmesi önemliydi. Aslında bunlar Marksizmin kendisinde olmayan şeyler değil, ama kaba maddeci "okuma"lar çok yaygın. Ona karşı dikkat çekmek açısından Althusser'in önemli bir katkısı olduğunu düşünüyorum. Keza Gramsci'nin özellikle siyaset ve hegemonya konusundaki katkılarını önemsiyorum. Bence çok önemli bir siyaset teorisyeni. Ama zaten sonuç olarak herkes kendi "okuması"nı yapıyor: Yani Lenin de, Stalin de Troçki de Marks'ı kendilerince "okudular" Bunların doğruluğu yanlışlığı daha çok pratikte sınanarak ve etkilerinin ne kadar kalıcı olduğuna bağlı olarak ortaya çıkıyor. Ama fikir gelişmesi açısından sözünü ettiğimiz üç düşünürün de farklı açılardan okunmaya değer, insanın ufkunu açan yönlerinin olduğunu düşünüyorum. Söyledikleri, yazdıkları her şey ile aynı fikirde olmayabilirsiniz, bu ayrı. Şimdi aklıma geldi, özellikle de Frankfurt Okulu'nun çok önemli bir tecrübe ve aynı zamanda düşünce birikimi getirdiğini düşünüyorum ve bugün neden Frankfurt Okulu çok gündemde değil diye hep şaşırıyorum.

— Ben felsefe çevrelerinde sıkça söz konusu edildiğine rastlıyorum. Maltepe Üniversitesi'nde (bu yılki Siyaset Sempozyumunda Frankfurt Okulu da ele alındı), Mimar Sinan Üniversitesi'nde hocaların üzerinde durduğuna tanık oldum; Adorno, Marcuse başta olmak üzere...

— Öyle mi, çok iyi; ama ben bazen bizim talebelerin bir tek Frankfurt Okulu filozofunun adını, kitaplarının adlarını bile bilmediklerini görünce çok şaşırıyorum. Halbuki bize daha birinci sınıftayken Ankara Siyasal Bilgiler'de *Tek Boyutlu İnsan*'ı (Marcuse) okutmuşlardı. Şimdi günümüz toplumunu anlamak için, Marksizm'i tartışmak için bu kadar önemli olan bir okulu insanların bilmediğini görünce hayret ediyorum. Belki hakikaten düşünce olarak Marksizm'e karşı toptancı bir tutum var. Ya kabaca tümden savunuluyor ki, bu eleştirel düşünceyi içinde çok fazla barındırmadığı için Marksizm'e bir katkı sağlamıyor ve onun gerçek anlamda anlaşılmasına yol açmıyor, ya da Marksizm'i tümden reddetme, yok sayma anlayışıyla ondan haberdar bile olmama durumu var. Bence şu anda dünyada da, içinde bulunduğumuz toplumda da Marksizm'e ve de Marsizm'in farklı, özgürleşmeci okunma biçimlerine ihtiyacımız var.

— Marksizm'in uygulama düzeyinde ve kuramsal düzeydeki katkılarını andık. Frankfurt Okulu'nu da yad ettik, bu arada Marksizm'le sosyal demokrasi arasındaki ilişkiyi de konu etmek gerekecek. Sosyal demokratlar Bernstein, Kaustky ve benzeri kişilerin getirdikleri, Marksizm'i gerçekten geliştiren görüşler mi oldu, yoksa bunlarınki bir "döneklik" olarak mı görülmeli? Sosyalizmin kurulmasını, gelişmesini engellemek... Bu arada yani sosyal demokrasi ne getirdi, birey, özgürlük, insan dayanışması vs., son olarak bu konulara da girebilirsek...

— Ben öbür sorularınıza da verdiğim yanıtlarda olduğu gibi, sosyal demokrasi teorisinin Marksizm'e dolaylı da olsa katkı yaptığı kanısındayım Yani özellikle bireye ve bireyin özgürlüğüne verdiği önem açısından... Çünkü Marksizm'in tartışıldığı bağlamlar genellikle özgürlük problemini dışlayan bağlamlar oluyor.Oysa öyle olmak zorunda değil. Yani Marksizm'in ya da genel olarak sosyalizmin dayanışmacı, toplulukçu yanı çok fazla vurgulanıyor. Ama o dayanışma ve toplulukçuluğun aslında gerçek anlamda özgür birey temelinde gerçekleşebileceği unutuluyor. Bu kavrayış, özellikle de görece geri kalmış ya da gelişmekte olan toplumlarda yaygınlaşmaya çok müsait. Çünkü bunlar hala cemaatçiliğin yaygın olduğu toplumlar. Türkiye'de de dayanışma dendiğinde daha ziyade cemaatçilik anlaşılıyor. Ama benim anladığım anlamda Marksizm'in dayanışma derken, toplulukçuluk derken kastettiği böyle bir nevi Ortaçağ cemaatçiliği değil. Buradaki farkı bilmem anlatabiliyor muyum? Bence gerçek anlamda kardeşlik ve dayanışma, özgür bireyler arasında ve bilinç temelinde gerçekleşebilir. Siz özgür bireyi yaratamamış cemaatçi bir toplumda evrensel ilkelere ulaşamazsınız -çünkü cemaatçilikle partikülarizm daima elele gider. Türkiye'de Aydınlanma ilkeleri ve Kantçı anlamda bireysel özerklik yerleşmedi derken aslında bundan yakınıyoruz. Çünkü bizim toplumumuz bireylere değil, esas olarak hala cemaatlere dayanan bir toplum. Hemşehrilik ilişkisinde görürsünüz, mahalleli ilişkisinde, ailenin ataerkil yapısında görürsünüz bunu, herkes mutlaka bir taraftır, bir tarafa mensuptur ve sonuna dek o "taraf"ı savunur. Yani düşünmeden, tartışmadan, eleştirmeden taraf tutmak... Bir futbol

DUVARSIZ...

Duvar örücüler
Yeni duvarlar örüyorlar içimize
Damla damla...
Her duvarda bir renk daha yanıyor
Unutuyorum umudun anlamını.

Duvar örücüler
Boyuyorlar kara duvarları
Bu renkte birbirini göremiyor insanlar
Gözle görünmez yalanlar...

Yıkacağız duvarları
Bir
Bir...
Değişecek insanın sevinçleri, üzüntüleri.
İşte o zaman
Elinde beyaz bayrak
Teslim olacak
İçimizdeki karanlığın
Sesi...

Serkan KORDU

kulübünün taraftarı olunurken ortaya çıkan durum, diğer toplumsal ilişkilerde de egemen. Düşünmeden.futbol takımı tutar gibi "doğal olarak" bir yere mensup olmak ve mensup olunan tarafı sonuna kadar, mutlak olarak savunmak aslında Ortaçağ'a özgü bir tutumdur. Johan Huizinga, *Ortaçağ'ın Yaprak Dökümü* (Ayrıntı yayınları) adlı harikulade kitabında bunu çok güzel anlatır. Halbuki gerçek anlamda evrensel dayanışma ve kardeşlik, özgürleşmiş birey temelinde gerçekleşecek bir şeydir. Türkiye'de de özgürleşme ve bireyleşme tartışmaları oluyor. Ama biz genelde bu tartışmalarda bireyleşmeyi ve özgürleşmeyi bencilleşmek olarak damgalamayı tercih ediyoruz.Buna karşılık, "her koyun kendi bacağından asılır" anlayışı çok yaygın. Bu aslında bireysellik değil, bireycilik. İkisi arasındaki fark hep kayboluyor. Bireycilik ile partikülarizmin ve cemaatçiliğin elele gittiğini söylemiştim. Oysa evrensellik, bireysellik ve bireysel özerklik ile elele gider. Toplum olarak bireyselleşmeyi pek sevmiyoruz. Bu, sürüden ayrı davranmayı sevmemekle aynı anlama gelir. Benim anladığım Marksist dayanışma, bir sürü dayanışması değildir. Kendi özerkliğine sahip olan, rasyonel, kendi seçimini kendisi yapan ve sonuç olarak kendisini gerçekleştiren bireylerin bilinçli dayanışmasıdır. Onlar zorunluluk nedeniyle değil, bilinçli olarak dayanışmayı ve kardeşliği seçerler. Bu yüzden birey özgürlüğüne, özerliğine vurgu yapan fikir tartışmalarını çok önemli buluyorum. Şu anda da Türkiye'nin en önemli problemlerinden bir tanesinin özgürlük problemi olduğunu düşünüyorum. Ama ne yazık ki, izlediğim kadarıyla bu toplumun özgürlük diye gerçek ve yaygın bir kaygısı yok. Bunu örneğin öğrencilerimizde de izleyebiliyorum; Özgürlük ile ilgili bir soru sorulduğunda, çok ilginç bir biçimde, hemen eşitlikle ilgili bir yanıt veriyorlar. Eşitlik ile özgürlüğü aynı şey sanıyorlar .Elbette bu iki kavram arasında önemli bir ilişki vardır, ama kesinlikle aynı şeye indirgenemezler.

(Bitti)

Öykü

FABRİKADA AŞK

Haydar DEMİR

Karşılaştıklarında göz göze geldiler. Belki daha önce birbirlerini görmüşlerdi. Ama hatırlamıyorlardı. Ayten bakışlarını kaçırdı. Yüzündeki sıcaklık hissi terlemeye dönüştü. Başını kapıya çevirdi. Ali bakışlarını kaçırmadı. Baktıkça yutkunması arttı. Yüreğindeki duygunun heyecan mı, sızı mı olduğuna bir an karar veremedi. Hiç konuşmadılar. Ali, yük arabasıyla getirdiği metal parçalarını teslim edip, makineye doğru yürüdü.

Ayten'in ne boyu uzundu, ne de dillere destan bir güzelliği vardı. Esmerdi. Saçları dalgalıydı. Yüzüne kim baksa, dikkatini öncelikle, uzun siyah kirpikleri çekerdi. Yaşı yirmi beşten fazla göstermiyordu.

İmalathanenin kapısından girdiğinizde, hemen sol yanda kadın işçilerin çalıştığı paketleme ve sayım bölümü vardı. Ayrı bir oda halinde değildi. Bütün işçiler aynı büyük mekanda çalışıyorlardı. Ayten de bu paketleme bölümündeydi.

Ali, aynı yaşlarda uzun boylu birisiydi. Yüzünün çizgileri belirgindi. Elmacık kemiklerinin görünümü, yüzünü daha bir güzelleştiriyordu.

Ali'yle Ayten bir ay boyunca sıkça karşılaşmaya başlamışlardı. Her ikisi de karşılaştıklarında konuşmuyor, tedirgin de olsalar, bu duyguyu yaşamaktan kendilerini alıkoyamıyorlardı. İş arkadaşlığı çerçevesinde bile olsa işçiler birbirleriyle konuşur, bilgi alışverişinde bulunurlar:

- Kaç para?

- Hatalıları geri gönderiyoruz.

- Hayır, oraya değil, masanın yanına bırak... vs. vs.

Ama Ali'yle Ayten bunu bile yapmıyorlardı. Korku muydu? Duygularının alevlenmesini istemeyişleri miydi? Yoksa, bu büyünün bozulmasını, insanlaşmasını, ete kemiğe bürünmesini istemeyişleri miydi? Bilinmez!

Ali, sürekli onu görmek, dokunmasa da görmeyle yetinmek istiyordu. Duygularını Ayten'e fark ettirmekten kaçındığı gibi, Ayten'in duygularından habersiz olduğunu düşünüyordu. Ayten de öylel Kendisine sakladığı duyguları yaşıyordu. Onu görünce ayakları yerden kesiliyordu. Her ikisi birbirinden habersiz, sürekli birbirlerini düşünüyor, el ele dolaşıyor, saçlarını kokluyor, öpüşüyor, birbirlerine sarılarak mutluluk gözyaşları döküyorlardı...

Ali'yle Ayten bu bir ay içinde durgunlaşmış, kederli iki insan olmuştu. Kimseye açılmamaları sıkıntılarını arttırıyordu.

Her ikisinin bu durumu eşlerinin dikkatlerini çekmişti. Ayten'in eşi bir gün sordu:

- Canım benim... Bu aralar pek keyfin yok gibi. Dalıp dalıp gidiyorsun. Suskunlaştın iyice.

Ayten'in sesi gergindi:

- Yok... Nerden çıkardın? Yorgunluktandır. Başka ne olacak...

Ali'nin evinde de benzer konuşmalar oluyordu.

Her ikisi de eşlerini seviyorlardı. Heyecanlarını tüketmemişlerdi. Birbirlerini merak eder, ölesiye sevdiklerine yemin ederlerdi. Ali'yle Ayten, bu duygularında samimiydiler.

Öyleyse Ayten niye Ali'yi aklından çıkaramıyordu? Hem de tek bir kez bile konuşmamışken. Kimdir, nedir tanımadan. Huyunu suyunu bilmeden! Basbayağı aşıktı. Bu duygudan utanıyor, sıkılıyor, ahlaki yönden onaylamıyordu. Ama engel de olamıyordu. Kaçmaya, silmeye, unutmaya çalışmıyor da değildi. Böyle anlarda eşine daha fazla sokuluyor, rahatlamaya çalışıyordu Ama sabah olduğunda fabrikaya giderken, Ali'yi yeniden görmenin buruk sevincini yaşıyordu.

Ali farklı mıydı sanki? Hayır! Aynı duygularla yanıp tutuşuyor, utanıyor, kızarıyor, duygularına gem vurmaya çalışıyordu.

Her ikisi de acı çekiyordu. Çekmeyen bilmez! Aradan üç ay geçmişti. Birbirlerinden habersiz birbirlerini görmeme kararı almışlardı. Fakat bu kez de kendi kaçışlarını unutup, *"Niye benden uzak duruyor?"* diye hayıflanıyorlardı.

Belki duygularını külleyerek çektikleri acıyı bir derece olsun hafifletebilirlerdi. Ama öyle olmadı. Görmemek duygularını iyice kamçılamıştı. Ali, onu görmek için sık sık önünden geçiyor, metal parçalarını onun tezgahına getiriyordu. Yemekhanede birbirlerini görmek için mutlaka uygun yerlere oturuyorlardı.

Ali, *"Bu böyle olmayacak."* diye düşündü. *"Konuşsam mı? Ama niye konuşacağım? Ne diyeceğim? Tersler, küfrederse... Hayır, yapmaz öyle şey. Belki konuşursam duygularımdan kurtulur, rahat ederim. Konuşunca duygularımdan kurtulacakmı-*

şım! Kendini kandırma Ali. Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık. Başka bir fabrikaya gitsem. Yaa, ortalık iş kaynıyor. 'Buyur işin hazır' derler hemen. İş değiştirince unutacağım ne malum. Bu kez de servis yerinde beklerim. Mahallesinde bekçi olurum."

Ayten bu işin sonunun nereye varacağını bilmiyordu.

"Konuşmak mı? Rezil olurum. Sonra böyle bir şeyi bir duyan olsa... Çıksam karşısına desem ki 'Seni seviyorum, tamam mı?' O da bana dese ki, 'İyi de ben seni sevmiyorum...' Daha iyi ya. Böylece vazgeçerim. Sen öyle san. O kaçtıkça kovalarsam!... Konuşmak mı?"

Çalışırken böyle düşünüyordu. Böyle bir şey dünyanın sonu gibiydi.

Ali artık kendine hakim olamıyordu. Konuşmaya karar vedi. Caydı, yeniden karar verdi. Prova yaptı, yüzü kızardı.

Yemekhane üst kattaydı. Ayten önde, Ali bir basamak arkasındaydı. Çevresine bakındı, kimse yoktu.

- Şeyy... Affedersiniz, dedi.

Bu ses kendisinin miydi? Ayten ensesinde soluğunu hissetmiş gibi ürperdi. Yüzünü Ali'ye dönmedi. Yarım adım önünde yürüyordu.

Yemekten sonra bahçede biraz konuşabilir miyiz?

Ayten cevap vermedi. İkisi de kalp atışlarının duyulacağından korkuyor gibiydiler. Yüzleri kızardı, yutkundular.

Haydi gel de yemek ye şimdi! Olacak şey mi bu? Lokmalar boğazında diziliyordu. Ne olacaktı, nasıl olacaktı? Aman yarabbi!...

Ali birkaç lokmadan sonra fabrikanın bahçesinde gezmeye çıktı. Birkaç arkadaşı,

Ali gel turlayalım, dediyse de aldırmadı.

Ayten gelecek miydi? Gelir miydi?

"Keşke söylemeseydim. Rezil oldum. Yanlış anlayacak şimdi..."

Ayten başı yerde, utangaç, kendi başına geziyormuş gibi yürümeye başladı. Ali yavaşladı, o da yetişti. Her ikisi de birbirlerine bakmıyorlardı. Ali böyle bir durumda sesini akort edemeyeceğini biliyordu.

- Niye konuşmak istediğimi biliyor musun, dedi.

Ayten:

- Bil... Bil... miyorum, dedi.

Ali içinden hayıflandı. *"Allah kahretsin. Bak bilmiyormuş. Ben de kendi kendime gelin güvey oluyorum."*

Ama artık ok yaydan çıkmıştı.

- Nasıl anlatacağımı bilmiyorum. Aç... Açıkçası ben istemeden oldu. Kendime hakim olamadım. Acı çekiyorum. Yaptığımın doğru olmadığını biliyorum. Ama ne yapayım. Se... Seni seviyorum. Bir karşılık beklemiyorum. Belkl bu duygudan kurtulmak için... ne bileyim işte...

Sessizce biraz daha yürüdüler. Bir anlık cesaretle göz göze geldiler. Her ikisinin de gözleri dolmuştu. Dudakları ağlamaklıydı.

Alyanslarını birbirlerinden gizlemek için parmaklarını yummuşlardı...

GÖRMEK DAHA FAZLASINI

Uzaktaydın gökyüzünden
Bulutları bilmezdin
Rüzgarda salınan dallarını ağaçların
Belki bir
Belki ikiydi sayısı gördüğün martıların

Bilmezdin nereden gelir bunca ışık
Neden soğuk olur bunca kış akşamları
Kim dağıtır sepetinden beyaz kar tanelerini
Kim eritir aynı günün gecesi

Altında ezildiğin yük kimin
Neden döversin aylarca kaldırımları
Neden artar günden güne gördüğün
çıplak ayaklar
bilmezdin

Ölü kuşlardı gördüğün
Ölü insan kokan toprak
Yapraklar gibi yerlerde sürüklenen
susuz insanlar
Bir parça ekmek için kavga eden
aç kedilerdi gördüğün

Bilirdin nereden gelir her yağmurda
evleri basan çamurlu su
Çocuklar neyle oynar
sokakların kuytulaşmış sokaklarında
Günle gelen ışıltılı yeşili çimlerin
nasıl başverir kaldırım taşları arasından
bilirdin

Görüp bildiklerin azdı
Korktuğundan mıdır bilinmez
görmekten daha fazlasını
sıyrıldın günün birinde
altında taşıdığın yükten

Burcu UPRAK

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Kasım Salı

Kimi gazetelerin pazar günü verdiği eklerden biri de İnsan Kaynakları... Berrin Taş bu konuda uyardı beni, *"Sen bu eke bakmıyorsun, ama ilginç haberler var"* dedi.

Hürriyet'in İnsan Kaynakları ekini ayırdım, ancak bugün bakabildim. Gördüğüm şu. Burjuvazi, mal satmak için nasıl ince hesaplar yapıyor, insanı çalıştırmak için nasıl ince yollar buluyor.

Şimdi bunları görelim.

Hanife Baş şöyle diyor, *"Dr. Clotaire Rapaille müşteri davranışlarının bilinçaltı şifrelerini çözen bir otorite. Psikiyatri ve kültürel antropoloji uzmanlığını iş dünyasına uyguluyor."*

Bu "otorite"ye göre satışları arttırmak için insan beyninin sürüngen yanını işlemek gerekirmiş. Bu işi öğretiyor burjuva dünyasına.

Yine Hanife Baş'tan öğreniyorum. İnsanı marka yapan bir kuruluş varmış İstanbul'da. Oraya başvuruyorsun, marka yapıyorlar seni.

Bir yönetici, insanları nasıl çalıştırdığını anlatıyor. *"Son derece rekabetçi ve çalışanların da birbirini takip ettiği sürükleyici bir sistem"* uyguluyorlarmış.

Kırankırana bir sistem anlaşılan.

Didem Tekin, iş arayanlara öneriler sıralıyor. Önerilerden biri şöyle, *"Özgeçmişlerinizi ne kadar sıklıkla güncelleştiriyorsunuz? 'Hiç' ise şansınız düşük."*

Özgeçmiş her gün güncellenmeli. Özgeçmişinizde bir değişiklik olmasa bile.

Cüneyt Ülsever, adını vermediği bir çalışanın mektubunu yayımlamış. Mektubun başlığı şöyle. *Modern Kölelik ya da Plaza Yaşamı.*

Mektupta, bir kişinin, iki kişinin yapması gereken işe zorlandığı söyleniyor. Bunun nedenini şöyle açıklıyor mektubun yazarı, *"... büyük şirketlerin eleman tasarrufu adına çalışanları bir şekilde sömürmeleri söz konusu aslında."*

"Plaza çalışanları için bazen öğle yemeğine çıkıp temiz hava alabilmek ya da yazları sabah ofise gelmeden sahilde bir bardak çay içebilmek bile büyük bir keyif, hatta lüks, çünkü canımız istediğinde yapabildiğimiz şeyler değil bunlar."

"İş hayatı" diyor, mektup yazarı, *"insanın duygularını yaşamasına izin vermiyor."*

Canın istediği zaman bir yerde oturup çay içemiyorsan, duygularını yaşayamıyorsan, ne işin var orda.

Mektubun yazarı, bakın ne diyor, *yaptığınız fedakarlıklar da size toplumda iyi bir imaja sahip, güçlü bir şirkette çalışıyor olmak, kişisel tatmin ya da kariyer imkanlarının zenginliği ya da daha fazla maaş olarak dönüyor olabilir."*

Platon *Devlet*'te aldatılmış, bilgisiz insanın yalanına gerçek yalan der. Gerçeğin ta kendisi gibi görünür böylesi yalan. (Platon, *Devlet* (382-b-c) Çev. Hüseyin Demirhan, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2002)

Mektubun yazarı, özverili davrandığına, iyi bir imaja, güçlü bir kuruluşta çalışmanın önemine, kariyere nasıl da inanmış.

Arkadaş, senin posanı çıkarıyorlar, posanı, Gerçek yalanla yaşadığı için göremiyor bunu.

Aldatılmış, inandırılmış kişinin yalanıdır, gerçek yalan.

İnsan kendini sık sık sorgulamalı. Düşündüğü. eylediği gerçek yalan mı, değil mi.

Felsefeyle sarmaş dolaş yaşamak yürek ister derim. İnsanı, kendiyle yüzyüze getirir felsefe...

Hadi bakalım, düşün. Söylediklerin gerçek yalan mı. Yüzyüze gel kendinle.

Seviyorum, ya da sevmiyorum, kızıyorum ya da kızmıyorum derken belki de gerçek yalan söylüyorsun.

Sıkı sıkı savunduğun bir görüş var. Belki de gerçek yalanı savunuyorsun. Kandırdılar seni, inandırdılar o görüşün doğru olduğuna. Üstelik gerçek yalan söyleyen biri yaptı bu işi...

Plazalarda modern kölelik yapıyor. Derisini yüzdürüyor, sesi çıkmıyor, özveri diyor buna. Öbürü gidiyor, "Beni marka yap" diyor.

Marka olmak, insanın kendini satışa... pazara çıkarmasıdır...

Gerçek yalanın gücünü görüyorsunuz değil mi.

2 Kasım Çarşamba

Beklemiyordum bu kadarını... Montesquieu konusunda telefonlar geliyor. Althusser'e dayanarak Montesquieu'de güçlerin ayrılığı olmadığını söylemiştim ya... bundan ötürü geliyor telefonlar.

"N'olacak şimdi" deniyor.

Türkiye'de "Yanılmışız, düzeltelim bunu" denmez. Evrilir, çevrilir, devrilir, bunun yanılgı olmadığı söylenir.

Yanılgı utandırıcıdır. Öyle sanılır. Bundan ötürü [illegible] örtülür yanılgının.

Bakın, "dedesi Ermeni'dir" diyenlerin yanlış yaptım, yanıldım dediğini gördünüz mü...

Ermeni sayrıevinin güzel bir çay içme, kahve içme yeri var... Berrin Taş'ın bir rahatsızlıktan ötürü hekime görünmesi gerekiyordu. Hekim Figen'de oraya, Ermeni sayrıevine götürdü.

Bekleme yerinde çayımı içerken "dedesi Ermeni" diyenlerden biri, gelir mi buraya acaba dedim.

Gelse ne düşünür... Belki de gelmez... ölür de gelmez.

Hadi sayrıevine gitmediler... peki Ermeni besteciler var. Belki bilmeden Ermeni bestecilerin şarkılarını dinliyordur...

"Senin deden Ermeni..." demek kolay da, ondan sonrası zor.

7 Kasım Pazartesi

Özgen Seçkin'e bir mektup yazmış, bunu da *İnsancıl*'da yayımlamıştım. Kimi konuların üstünde düşünülmesini istemiştim. Yanıtlanması gereken bir mektup değildi. Ama Özgen Seçkin yanıtladı mektubumu. Yanıttan şunu anladım. Mektubumun üstünde düşünülmeye değer bulunmamış.

Değerlendirme için okunmamış mektubum, yanıtlanmak için okunmuş.

Kimi konularda düşüncemi söylemek istiyorum. Ama sevgideğer Özgen yanıt değil bu. Üstünde düşünülmesini istiyorum.

Önce şu geri zekalılık üstüne. Ben, 1978'de de karşı çıkmıştım buna, *Yanlış Gülmece* adlı yazımla Aziz Nesin'in dayanak alınmasını da doğru bulmuyorum.

Ben *İnsancıl* okuru birçok ailenin, özürlü çocuklarını en yakınlarından sakladığını biliyorum.

Bu konuda duyarlıyım.

Beni tanıyanlar bilir. *"Senin anladığın gibi... anladınız mı"* gibi kullanımları da benimsemem. Uyarırım, *"Anlatabildim mi demen gerekir"* derim.

"Senin anladığın gibi, anladınız mı" sözleri küçültücüdür. Kullanılmaması gerekir.

Düzeysizlik Abidesi'ni yazan kişinin bir sözünü kullanmamıştım. Erkeklik organı demiştim. Anlatamamıştım. Bakın ne diyor *Düzeysizlik Abidesi*'nde, *"Bana saldıranın kıymeti harbiyesi yok. Gerçekten... 'Siktir et gitsin', derim."*

Şimdi bu ince ironi mi oluyor.

Özgen Seçkin'in ironi var uyarısından sonra bir kez daha okudum o yazıyı. Ben o yazıda bir ironi, beni gülümseten bir öğe bulamadım. Ama Özgen Seçkin'e de inanırım ben. Özgen Seçkin ironi var diyorsa, ironi olmalı orda. Ama ben göremiyorum. Biri çıkıp, *"Sen geri zekalısın, beynin çürümüş, beyin özürlü, ruhsuz, beyinsiz, senin kafanı siktiretmeli"* biçiminde "ironik" bir eleştiri getirebilir. Bu durumda ben, kendimi söyle sayıyorum. Belki de Özgen Seçkin'le ironi anlayışımız farklı.

Böyle durumlara sık sık rastlıyorum.

Bir gün, Laleli'de Ordu Caddesi'nde yürüyorum. Adamın biri, önümde yürüyen birisinin ensesine, sövgüyle bir tokat patlattı. Tokadı yiyen sarsıldı. Yere yuvarlandı.

Ben içimden, *"Tamam"* dedim, kavga başlıyor. Çevredekilerle birlikte ben de kaçındım. Yere düşen, ensesine tokat atana baktı, *"Vay anam sülaleni "* diye adama bir tekme attı.

Bu arada kahkahalarla gülüyorlar. Sonra anladık. Bunlar iki arkadaşmış, aylardır görüşememişlermiş. Tokatlar, tekmeler, sövgüler özlem belirtisiymiş.

Bu, bir arkadaşlık biçimi... ne denir.

Özgen Seçkin'in felsefe seminerleriyle ilgili bir kaygısı var. Seminerler "eleştirel kafayla" veriliyor. Bu konuda hiç kaygılanma Özgen Seçkin. Aslında bunu bile söylemem gereksiz. Çünkü üstünde düşünülmesini istediğim sorun şu. Birine yanıt verirken nasıl bir dil kullanacağız. En yalınından başlayalım. Karışımızdakine "Senin anlayacağın" diyecek miyiz, demeyecek miyiz.

"Senin anlayacağın" diyeni, uyarırım. "Öyle deme, anlatabildim mi de" derim. Çoğunlukla şöyle derler, "Ama herkes böyle diyor." "Ben demiyorum, sen de deme, biz çoğunluk olalım."

Böyle diyorum ya, bir yandan da bırak, söven sövsün, aşağılayan aşağılasın diyorum. Tek umudum, burda söylediklerimin üstünde düşünülmeye değer görülmemesi. "Siktir et, protez ağızlı, kenefçinin söyediklerin" diye ironiyle çelmelenmesi.

Şöyle düşünüyorum. Kalıcı olacağım. Belki yüzyıl sonra çok söz edilecek adımdan. Düşüncelerimden ötürü mü... Yok, yok. "Sövmeden, aşağılamadan eleştiren biri var mıydı edebiyat dünyasında" diye bir araştırma yapılacak. Beni bulacaklar. Bu açıdan çok söz edilecek benden.

"Fakirin umudu" mu dersiniz, n'apayım, elden gelen bu kadar.

9 Kasım Çarşamba

Bir süre önce, *Akköy* dergisinin yönetmeni Güven Pamukçu telefon etti. Edebiyatta yarışmalarla, ödüllerle ilgili özel bir sayı yapacaklarını, bu konuda benden yazı istediklerini söyledi.

Benden bir konuyla ilgili yazı istendikte, yönetmeni zor durumda bırakmamak için, baştan o konuyla ilgili düşüncemi söylerim. *"Biz böyle düşünmüyoruz"* denirse, dendi de, kırılmam.

Güven Pamukçu'ya da söyledim. *"Ben ödüllere, yarışmalara karşıyım"* dedim. *"Onun için istiyoruz"* dedi Güven Pamukçu.

Berrin Taş'tan da yazı istediler. Yazdık, gönderdik.

Akköy'ün *Edebiyat Yarışmaları ve Ödül Dağıtıcıları* başlıklı özel sayısı dün geldi. Büyük çoğunluk, edebiyatta ödüllere, yarışmalara karşı.

Güven Pamukçu şöyle diyor, *"Bunca yarıştırıcı, bunca yarışıcı, bunda ödül dağıtıcı, Türkiye'den başka nerde? Bu edebiyata 'ahlaksız bir katkı'dır."*

Afşar Timuçin'in görüşleri şöyle, *"... ödüllerin dağılımını belirleyen koşulların da bu çevrede değerlendirilmesi doğru olur. Dıştan bakıldığında her şey kurallar açısından sağlama alınmış, buna bağlı olarak ahlak açısından sarsılmaz temellere oturtulmuş gibidir. Oysa çeteler vardır ve ayrımcı tutumları gerektiren çete anlayışının ahlakdışı bir anlayış olduğu kesindir. (...) ödüllendirilen değer değil, yalnızca ve yalnızca ilişkidir."*

Güngör Gençay, *"Ulaşabildiğim dergilerde üstünkörü yaptığım bir taramada, yirmi dört tanesi edebiyatçı kişiler olmak üzere toplam otuz iki adet yarışmaya rastladım. Her şeyden önce bu yarışmaların, hangi ihtiyacın karşılığı olarak var olduklarını sorgulamak gerekir bence"* diyor.

Güngör Gençay, yazısını şöyle bitiriyor, *"Önemli olan yüzyıllardır sürüp giden insanlığın kültür birikimine birkaç ter damlacığı kadar da olsa katkı sunabilmektir. Bunun yolu da memleketimizde cılkı çıkmış olan yarışmalardan geçmez."*

Attila Aşut, *"Çoğu ödüllerin o yıl kime verileceği önceden biliniyor. Bunun için kulağı delik 'kültürazi' olmanızda gerekmiyor. Yazın dünyasını az çok izleyen biriyseniz, bir zamanların 'demirbaş bilirkişileri' gibi çalışan seçici kurulların kafakol ilişkileri ve değerlendirme yöntemleri konusunda yeterli bilgiye sahipsiniz demektir."* diyor.

Alıntı yapamadığım birçok yazı var daha. Ödüllendirmeden yana olanlar bile, ödüllendirmelere çeki düzen verilmesi gerektiğini söylüyorlar.

Güven Pamukçu'yu kutluyorum böyle bir sayı düzenlediği için.

11 Kasım Cuma

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın düzenlediği *Türkiye İnsan Hakları Raporu*'nu inceliyorum.

Büyük boy, kalın bir kitap Rapor. Bundan ötürü, hiçbir inceleme yapmadan anlaşılıyor; Türkiye'de insan hakları istenen, özlenen düzeyde değil.

Vakıf Başkanı Yavuz Önen, bakın ne diyor, *"İşkence 2004 yılında da yaygın, sürekli ve belirli bir amaca yönelik olarak, sistematik bir biçimde, polis, jandarma ve özel timler tarafından sorgulama merkezlerinde ve diğer alanlarda uygulandı. / Yapılan yasal düzenlemelerle düşünce ve ifade özgürlüğü önündeki engeller kısıtlanmış gibi gözükse de yapılan 'suç' tanımlarıyla aslında sadece tarifler değiştirilmiştir."*

Yavuz Önen'in yaptığı saptamalardan bu ikisi bile Türkiye'de insan hakları bilincinin yerleşmediğini gösteriyor.

Kendimi bildim bileli bu sorunu çözmek için verilen uğraşlar, sonuçsuz kalıyor. Daha biz, mahkemece belirlenmedikçe sanığa suçlu denmeyecek noktasını aşamadık.

İşkenceyi, özgürlüklerin kısıtlanmasını tek bir nedene bağlamak doğru olmaz. Bu işin içinde devlet felsefesi var, tür bilinci eksikliği var, sınıfsal kaygılar var, düşünce özgürlüğünü kavrayamamak var. Bütün bunlara toplumsal duyarsızlığı da eklemek gerekiyor. Ayağına basılmayan, ayağına basılana ilgi göstermiyor.

Toplumsal duyarsızlık kendiliğinden oluşmadı. 12 Eylül faşist darbesinin saldığı korku var.

İşkenceyi engellemek, özgür bir ortamı yaratmak, bu işe başını koymuş kümelerin başaracağı iş değildir.

Sınıfsal bir sorun var karşımızda. Türkiye işçi sınıfı bu açıdan bilinçli değil. Bundan ötürü Türkiye'de olup bitenlerden sorumlu saymıyor kendini.

İşçi sınıfı, özelleştirmeye karşı tepki gösteriyor, ama bu tepki saman alevi gibi.

Tatsız olaylar önünde sonunda bireysel niteliğe dönüştürülüyor, daha sonra unutturuluyor.

Kanlı 1 Mayıs'tan bu yana kimseden hesap sorulamadı bu ülkede. Türkiye'nin "içi" bu hesabı sorduracak güçte değil.

Dışa geldikte... Avrupa Birliği'nin hesabı demokrasi, özgürlük değil bence. Ekonomik paylaşım peşinde onlar. Ama işkencenin de göz göre göre yapılmasını istemezler. Usturuplu, sessizce yapılmalı bunlar.

ABD'nin dünyanın çeşitli ülkelerinde gizli hapishaneleri olduğu ortaya çıktı. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler bu hapishaneleri bulmak için harekete geçti mi. Geçmedi.

Kapitalizm insanlığı kaçguna götürdü.

Şimdi kaçgunda yaşıyoruz.

12 Kasım Cumartesi

"Şemdinli'yi karıştıran bombalamada ciddi ipuçlarına ulaşıldı" diyor bugünkü *Radikal*. Ben, bunu okudukta, Türkiye. *"ciddi ipuçlarına ulaşıldığını çok gördü"* dedim içimden. O ipuçları ya yok edildi daha sonra, ya da birkaç kişinin ayağına dolandı. Ama birçok yeri karıştıranlar, kökten ortaya çıkarılmadı.

İstediği zaman, istediği yeri cehenneme çeviren bu güce, hiçbir siyasal erk ulaşamadı. Bu iş kökten

çözülmediği için hiç kimse, hiç kimseye güvenmiyor.

Yurt, insanın evidir. Evde bile rahat edemiyorsan... işte Türkiye bu durumda.

Derinlemesine bir soruşturmayla bu işin kökten çözüleceğini sanmıyorum. "Bireysel-duygusal tepki" diye olay kişileştirilir.

İşimize gelmedi mi, yargı kararlarının bile dinlenmediği bir ülkenin çocuklarıyız biz. Sonra dirlik-düzenlik bekliyoruz.

Neden kökten bir kazıma yapılamıyor.

Kanlı 1 Mayıs'ı düşünüyorum. Kemal Türkler kürsüde konuşuyordu Konuşması bittikten sonra dağılacaktık. Birden ordan burdan ateş açıldı.

Bireysel bir kararla kim yapabilir bunu. Kimse yapamaz. Kazıma başlarsa, iş kanlı 1 Mayıs'a kadar uzanır.

Kökten bir kazıma için devlet yapısının, devlet felsefesinin kökten değişmesi gerekir. Bundan ötürü Şemdinli'de olup bitenler bölgesel kalacak, bireysel kalacak.

Üstü kazınarak, kökene, çekirdeğe ulaşılamayacak...

İşte Sivas kırımı... Binlerce kişiyi oraya bir kişi, on kişi getirebilir mi... O kişiler oteli yakabilir mi.

Binlerce kişi getirilir, otel yakılır, 37 insan katledilir. Sonra beş on kişi yargılanır.

Çorum, Kahramanmaraş, Gazi olayları... Sağda solda katledilenler...

Gün Sazak'ı, Uğur Mumcu'yu bir kişi katledebilir mi.

Şemdinli'yi kazırsan buralara kadar gelirsin. Yer yerinden oynar Türkiye'de.

Kitleyı harekete geçirmek, kitleyi kurşunlamak, yazarları katletmek kişisel değildir. Örgütlü güçler yapar bu işleri...

Bu yapı içinde derin kazıyamazsın.

15 Kasım Salı

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin genel sekreter yardımcısı Enver Arpalı, hapisteyken kendini öldürdü.

Enver Arpalı, yolsuzluk yapmak savıyla dört ay önce tutuklanmış. Bu süre içinde dava açılmamış. Bu üniversitenin rektörü de aynı savla bir süre önce tutuklanmıştı.

Enver Araplı'nın kendini öldürmesi rektör Yücel Aşkın'ı etkilemiş. Bundan ötürü rahatsızlanmış, sayrıevine kaldırılmış.

Yücel Aşkın'a üniversitedeki eylemlerinden dolayı kızanlar var. Kızanların gazeteleri haberleri vermekle yetiniyor. Öbürleri adalet üstüne yazılarla dolu. Sözgelimi, Altan Öymen bugün *Radikal*'de şöyle diyor, *tutuklamalarla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilkelerinin gerçekleşmesi için Ceza Muhakemesi Kanunu'muzda da yeterli hükümler var. Ama bunların uygulanması nasıl oluyor?"*

Bu sorunun yanıtını vermiyor Altan Öymen. Ama *"tereddütler"* olduğunu daha önce anlattım diyor.

Hani bizim bir sözümüz vardır, *"un var, şeker var, su var, niye helva yapamıyoruz."*

Enver Arpalı kendini öldürdü ya, avukatı *"Biz dosyayı bile göremedik"* diyor.

Sorun adaletle ilgili olduğu için, o açıdan bakıyoruz soruna. Adalet niye gelmiyor diye düşünüyoruz. Yasa yapıyoruz, adalet yine gelmiyor.

Saçımızı başımızı yoluyoruz, adalet gelmiyor bir türlü.

Şimdi benim birkaç soru sormam gerekiyor. Kırmızı bir biber yapıp, satan birinin, bu biberi sağlıklı üretmesi için yasa gerekir mi.

Bence gerekmez. Ama gerekiyor. Kırmızı biberi sağlıklı üretmemeye ceza var. Yine de kırmızı biberler sağlığa uygun değil.

Yollara, karşıdan karşıya geçilmemesi için demir korunaklar yapılıyor. Adam demir korunaklardan atlıyor.

Evlerin depreme dayanaklı yapılması yasal zorunluluk. Ama bu yasaya uyulmuyor.

Yine söylüyorum. Bütün bunlar için yasa gerekmez. Ama gerekiyor. Yine uyulmuyor yasaya.

Bizim üretim biçimimiz, yaşayış biçimimizin adaleti bu. Adalet var Türkiye'de. Kimileri başka bir yaşayış biçiminin adaletini getirmek için yasa koyuyor. Bu yasalarla bizim yaşayış biçimimiz çatışıyor.

Cigara paketini buruşturup sokağa atıyor adam.

Cigara paketinin buruşturulup sokağa atılmasıyla, bir insanı tutuklayıp, kimileyin beş ay, kimileyin yıllarca mahkemeye çıkarmamanın ilişkisi var.

Biri olursa, öbürü de olur. Biri olmazsa, öbürü de olmaz.

21 Kasım Pazartesi

Dergilerde, gazetelerde dönemin modası şöyle. Bol resim, az yazı... *İnsancıl* bu modaya uymadı. Uymayacak da. Zorunlu olmadıkça yazıyı, öyküyü, şiiri süslemek için resim yok *İnsancıl*'da.

İnsancıl'ın ilkesi, çok yazı. Buna karşın aylarca bekletilen ürünler var elimizde.

Bir yandan resimli, süslü olmadığımız için eleştiriliriz, bir yandan ürünü bekleyenlerce eleştiriliriz.

Süslü çıkmadığımız için eleştirenleri, dikkate almıyorum. Bizim seçimimiz bu çünkü... Ürünü bekleyenlerce eleştirileri anlıyorum.

Peki, çözüm için sayfa attıramaz mıyız.

Hayır. Arttıramayız. *İnsancıl*'ın maddi durumu buna elverişli değil. Ayağımızı, yorganımıza göre uzatmak zorundayız.

Ayağımızı yorgandan çıkardığımız günlerin acısını unutmamız olası değil. Üstelik, kendimiz için çıkarmadık ayağımızı.

Ayağımızı yorgandan bir çıkardık, acısı yıllarca sürdü. Yorgansız kalacaktık nerdeyse.

Şu unutulmamalı. *İnsancıl* bir kurumun, bir örgütün dergisi değil. *İnsancıl*'ın, okuru dışında bir dayanağı yok. Duyuyorum, kimileri, *İnsancıl*'ı bir partinin organı sanıyor. Hayır. Hiçbir partinin organı değil *İnsancıl*.

Bir partinin, bir kurumun, bir örgütün organlarını eleştiriyor muyum, bunu doğru mu bulmuyorum. Hayır. Eleştirmiyorum, yanlış da bulmuyorum. *İnsancıl*'ın böyle olmadığını söylüyorum yalnızca.

Yorgan kısa gelirse, yorganı uzatacak bir örgütümüz yok, bunu söylüyorum. Bundan ötürü tetikte durmalıyız. Dikkatli olmalıyız. Coşkuyla ayağa kalkıp *İnsancıl*'ı 64 sayfaya çıkartmamalıyız.

Böyle yapmadık mı, coşkuyla ayağa kalkmadık mı ona buna güvenip. Kalktık eskiden. N'oldu sonra. *"Eğreti ata binen, tez iner"* derler. Eğreti bindik ata, tez düştük. Toz toprak içinde kaldık, yaralandık... acı çektik.

Bir nedenle söylemiyorum bunları... Kar serpiştiriyor İstanbul'da... Soğuk bir havada içimi açıyorum yolarkadaşlarıma... 160 sayfa olursak, süslerim ürünleri... 48 sayfalık, 64 sayfalık, 80 sayfalık *İnsancıl*'da süs uğruna ürün bekletilemez. Çünkü, dizilmesine *karşın "O kalsın, gelecek sayıya"* dedikte o ürünün küskün bakışının verdiği acıyı ta içimde duyumsarım.

Peki, "O kalsın"ın ölçütü nedir. Güncel değilse, ya da n'aparsak yapalım sayfayı aşıyorsa, o ürün gelecek sayıya kalır. Bana acı veren, zorunlu bir işlemdir bu.

Sayfa süslensin diye foto ya da resim yüzünden ürün gelecek sayıya kalırsa, biliyorum, ben bu acıya katlanamam.

Bizler, insanı hesaba katmayan, kurtlaşmış yöneticiler değiliz. Kanımızla, canımızla duyumsarız *İnsancıl*'a ürün göndereni...

Yıllar yıllar önce *Yeni Ufuklar*'da yazımın yayımlanacağı söylenmişti. Ayın başında her yarım saatte bir gazete satıcısına gittim, *Yeni Ufuklar*'ı almak için. Gazete satıcısı, beni uzaktan gördükte eliyle, *"çıkmadı, gelme"* demeye başlamıştı. Akşamüstü, eliyle *"gel"* deyince bir koşu tutturmuştum.

Bunu unutmuş değilim.

23 Kasım Çarşamba

Dün *Radikal*'de üstünde dikkatle durulması gereken bir yazı çıktı. Lübnan'da yayımlanan *The Daily Star* gazetesinde yayınlanmış. Yazarı Mahathir Bin Mohammad. Yazının başlığı *İslam Muska Değildir.*

Yazar şöyle diyor, *"Muhammed, sadece bir din getirmiştir. Ancak bugün, hepsi de İslam olduğunu savunan belki de 1000 din vardır."*

Bu bölünmenin sonucu şu. Hiçbir küme öbürünü müslüman saymıyor. Yazar şöyle diyor, *"Diğerinin dininin İslam olmadığı ve dolayısıyla da takipçilerinin Müslüman olmadıkları şeklindeki düşünce milyonlarca insanı yok eden savaşlara yol açtı ve bu sebeple de insanlar hâlâ ölmeye devam ediyor."*

Yazar, 15. yüzyılda İslam dünyasının gerilemeye başladığını söylüyor. Peki neden böyle oldu, gerilemenin nedeni ne. Bunun nedenini şöyle anlatıyor yazar, *"Kuran'ı yorumlayanların, kanunları ve uygulamalarıyla sadece dini öğrenmiş kişiler olmaları."*

Daha sonra şöyle diyor yazar, *"Kuran'ın gerçek mesajını anlayamamak Müslümanlara yalnızca felaket getirdi. Okumalarımızı sadece din ile sınırlamak ve modern bilimi ihmal etmekle İslam medeniyetine zarar verdik ve dünyada yolumuzu kaybettik."*

Önemli nokta şu. Okumaları yalnızca dinle sınırlamak... Ben İslami basını izliyorum. Bütün yazarlar okumalarını dinle sınırlamışlar. En azından Türkiye'de bunun aşılması beklenirdi.

Okumayı tek alanla sınırlamak, o alan n'olursa olsun, zihni gelişmeye engeller. Okumanın geniş bir alana yayılması gerekir.

Türkiye'de yalnızca dinle sınırlama aşılmalı.

Peki, ama bu nasıl olacak. İlk elde Mohammad benzeri yürekli yazarlar gerekiyor. Ama görünürde böyle bir yazar yok. Şimdi içkiyle uğraşıyorlar.

Mohammad'ın önemli bir saptaması daha var. Bakın ne diyor, *"Pek çok müslüman, ülkesini modernleştirmeye çalıştığı için hâlâ modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü suçluyor. Ancak ileri görüşlülüğüyle Türkiye'deki İslam'ı ve İslam için de Türkiye gibi bir ülkeye koruyan Atatürk olmasaydı, Türkiye bugün Müslüman olur muydu."*

Mohammad bilmez, Türkiye'de kimi müslüman yazarlar, Mustafa Kemal'ın gittiği okulu gizemli bir biçimde sorgularlar. Şemsi Efendi kimdi. Bir açıklansa da bilsek yollu, tarihimizle barışmak isterler

Tarihle pek ilgileri varmış gibi...

Bu tarihle barışmak beni hep gülümsetir... Cumhuriyetle sorunu olan, tarihi 1923'le başlatır. Ermeni sorunu olan 1915'e gider. İttihat Terakki'yle sorunu olan 1908'e gider.

Tarihle barışacaksak daha gerilere. 2000, 3000 yıl gerilere gitsek, olmaz mı.

24 Kasım Perşembe

"Ateşten fragmanlar ve Herakleitos'un dile gelişi" diyor Çiğdem Dürüşken Heraklietos'un frag-

manları için. (*Herakleitos, Fragmanlar*, Yunanca-Türkçe, Çeviri ve Yorumlar Cengiz Çakmak, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005).

Çiğdem Dürüşken'in belirlemesi doğru. Ateşten fragmanlar... Cengiz Çakmak, güzel... çok güzel bir iş yapmış bu zorlu işe girişmekle.

Bizden yaklaşık 2500 yıl önce yaşamış Herakleitos'un sözleri dipdiri duruyor önümüzde... Pek sevdiğim Herekleitos'un eserini gördükte, heyecanlandım. Gerçi çeşitli eserlerden okuyordum Herakleitos'un sözlerini... Ama bu biçimde değil.

Cengiz Çakmak Diels'in sahte kabul ettiği fragmanları da çevirmiş. Bu daha çok heyecanlandırdı beni. Sevdiğim fragmanlar acaba sahte mi dedim. İşte biri, *"İnsanın karakteri kaderidir."*

Cengiz Çakmak bu fragmanı şöyle yorumlamış. *"Herakleitos açısından bakıldığında, insanın kaderini belirleyen kendi yaşam tarzıdır."*

Bir başka fragman, *"Güneş her gün yenidir."* Cengiz Çakmak şöyle diyor, *"Doksografi geleneğine göre, Herakleitos güneşin (helins) bir çanak biçiminde olduğunu ve denizden yükselen buharla beslendiğini söylemiştir."*

Geleneğe göre yorum böyle. Ama Herakleitos'un felsefesine bakarsak, bunu, şöyle yorumlamak gerekir. Cengiz Çakmak da öyle düşünmüş, ence, doğru yorumlamış. Bakın ne diyor Cengiz akmak, *"Bizce Herakleitos bu fragmanda değişim lgusunu vurgulayarak her şeyin her gün yenilenğini vurgulamak istemiştir."*

Herakleitos şöyle diyor, *"Altın arayanlar çok fazoprak kazarlar ve çok az bulurlar."* Bugün için n derece önemli bir söz. Bakın, bu sözü nasıl yomlamış Cengiz Çakmak, *"Altın (khryson) eşeklen tercih etmediği bir şeydir. Ama hakikatı bulmak keşfetmek isteyenler için bulunması çok acı ve hmetli madendir. (...) Altın, Herakleitos'a göre kikatın simgesidir. O derindedir ve öyle kolaylıkkendini ele vermez. Hakikate ulaşmak için derinşmek ve üzerini örten önyargılardan kurtulmak rekir. Bu sıradan insan için çok zor bir uğraştır. inkü bu tür insanlar çerçöpü bilgiye tercih eder."*

Çiğdem Dürüşken, Herakleitos'un fragmanları n *"kıpır kıpır, canlı, soluk alıyor, eğilip bükülebilir"* diyor.

Fragmanların kıpır kıpırlığı, canlılığı, soluk alışı, güne uzanıyor. Cengiz Çakmak bu kıpırlığı, canğı, soluk alınışı günümüze taşıyor, sıradan inları tokatlıyor, *"çerçöpü, bilgiye tercih ederler"* or.

Yine sevdiğim bir söz, *"Uykuda olmayanlar için ve ortak bir kosmos vardır. Uykuda olanlar ise ndi özel dünyalarına kapanırlar."*

Cengiz Çakmak şöyle yorumlamış, *"Bu fragn Plutharkos'un eklemeler yaptığı bir fragman-Herakleitos'a göre uyanık olmak, bilinçli olmak ve olup bitenin farkına varmaktır. Uyanık olanlar ortak olana uygun hareket ederler. Uyuyanlar ise olup biteni anlamayan, ortak Logos'u kavramayan insanlardır. Bu insanlar öznel ilgileriyle yaşarlar ve özel dünyalarına (idion kosmos) kapanırlar."*

Cengiz Çakmak son derece güzel yorumlamış. Özneline kapanma, her alanda, insan türüne karşıt bir yaşamdır.

Sevdiğim bir söz ne yazık ki sahteymiş, *"Eğitilmiş olana eğitim ikinci güneştir."*

Cengiz Çakmak'ı tanımıyorum. Ama taşı gediğine koyan bir felsefeci.

Şu söz sahteymiş, *"Zaten gülünçken, bu denli gülünç olmak hiç hoş değil."* Bakın ne diyor Cengiz Çakmak, *"Calcilius Balbus'un De Nugis Philosophorum adlı eserinden aktarılan bu (1.19) sahte fragman günümüze çok uygun düştüğünü düşünüyor ve açıklama yapma gereğini duymuyoruz."*

Cengiz Çakmak, Herakleitos için şöyle diyor, *"Herakleitos uzun uzadıya konuşmak ve gevezelik etmek yerine derdini birkaç sözcükle anlatabilen filozoflardandır."*

Cengiz Çakmak, fragmanları Herakleitos'a uygun yorumlamış. Eskilerin deyişiyle lügat paralamamış. Süslememiş. Yalın bir dille yorumlamış. Anlatım açısından fragman bir yerde, yorum bir yerde değil. Fragmanla yorum bütünleşmiş. Bundan ötürü düşünsel hazla estetik haz birleşiyor.

Cengiz Çakmak yalın diliyle, yorum ustalığıyla ışıl ışıl ışıldıyor.

Ben şöyle bir izlenim edindim. Herakleitos'la Cengiz Çakmak, altını bulmak için toprağı derinlemesine kazıyorlar. Uyumayanlar da onları izliyor. İzleyiciler de kendilerini keşfetme isteği uyandırıyor Herakleitos'la Cengiz Çakmak'ın eylemi.

Sen nerdesin, uyuyor musun yoksa.

28 Kasım Pazartesi

Daha önce birkaç kez değinmiştim güven sorununa. Her türlü ilişkide güven temeldir. Bir ilişkide güven yitimi oldu mu, sarsıntı başlar... Bu, birey, birey ilişkisinde böyledir. Birey devlet ilişkisinde de böyledir.

Şimdi güven işine nerden geldim. Bugün *Radikal*'de Neşe Düzel, Hakkari Belediye Başkanı Metin Tekçe'yle konuşmuş.

Hakkari'de halkın devlete güvenmediğini açıkseçik söylüyor Metin Tekçe.

Neşe Düzel soruyor, *"Şemdinli'deki bombacıların yakalanıp yargılanacağına inanıyor musunuz peki?"* diyor. Metin Tekçe, *"Hayır"* diyor.

Yalnız Hakkari'de değil güvensizlik. Bütün Türkiye'de bu güvensizlik var.

Birilerinin, *"Bana güveniniz, bize güveniniz"* demesiyle güven sağlanmaz. Bakın ne diyor Metin

Tekçe, *"... Yüksekova çetesi tam da Şemdinli olayı yaşandığında beraat etti. Yargıtay'ın bu kararı, bu dönemde vermesi o çetelerden, kirli ilişkiler içindeki insanlardan hiçbir şekilde hesap sorulamayacağı görüntüsünü veriyor. Bu kararla birlikte, Şemdinli olayının aydınlanmasına ilişkin umutlar da söndü. Bu ülkede eroin ticareti çatışma ortamını besliyor. Çatışma ortamından da sadece eroin kaçakçılığı, çeteler beslenmiyor. Bu ortamdan ağası, korucusu, ihbarcısı da besleniyor."*

Bunlar halkın gözü önünde oluyor. Halkın devlete güvenmesi için, bu olayların sorumluları yakalanmalıdır. Çetelerin kökü kazınmalıdır.

Yurttaş, suç işleyenin cezasız kalmayacağını kesinlikle bilmelidir.

Sorun yalnız çetelerle ilgili değil. Geçenlerde bir trafik kazasında yakınlarını yitirenlerin, davadan caydıklarını okudum. Daha önce kocasını trafik kazasında yitiren bir kadın, *"Dört yıl uğraştım, sonuç alamadım"* diyordu. Bu yüzden, trafik kazasında yakınını yitiren, para alıyor, yargıya gitmiyor.

İnsan neden suç işlemez, yolsuzluk yapmaz, onun bunun hakkını yemez.

Tanrı'ya inanır. Doğru dürüst yaşar. Tanrı'ya inanmaz, doğru dürüst yaşamak için insani bir temel bulur. Ne Tanrı'ya inanır, ne insani temeli vardır, ama yasalardan korkar.

Şimdi bu üç temel de yıkıldı Türkiye'de. Ne Tanrı'dan korkar, ne insani temeli var, ne yasalardan korkar.

Yirmi yıl önce Cevdet Kudret'le bir söyleşi yapmıştım. Söyleşi bittikten sonra Cevdet Kudret bana baktı baktı, birden, *"Size acıyorum"* dedi. Şaşırdım. *"Bana niye acıyorsunuz. Ben amacıma ulaşmış, yeni amaçlar için mücadele eden biriyim"* dedim.

"Sana acımamın nedeni şu" dedi Cevdet Kudret, *"ben yakında ölürüm. Ama siz, uzun süre yaşayacaksınız bu ülkede. Ben bu ülkenin geleceğini düşünüyorum. Onun için acıyorum size."* dedi.

Cevdet Kudret'in bu sözü beni çok düşündürdü. Kendi kendime hep, "Umarım haklı çıkmaz Cevdet Kudret" dedim.

Acınası bir durum, ama haklı çıktı Cevdet Kudret.

Yolda biri yanımıza yaklaşsa, dikiliyoruz hemen, kapkaççı olabilir diye. Birey bireye, birey devlete, devlet bireye güvenmiyor.

Cevdet Kudret'i anımsıyorum. Cevdet Kudret'in sözleri, ezim ezim eziyor yüreğimi.

30 Haziran Çarşamba

Dün *Cumhuriyet*'de Özgen Acar'ın güzel bir yazısı yayımlandı, *Petrolün Yedi Kızkardeşi*. Özgen Acar, emperyalist ABD'nin, bizim paramızla, benim paramla, senin paranla savaş çıkarttığını, yalın bir dille sayılara boğmadan gösteriyor. Şöyle diyor Özgen Acar, *"1991 Körfez Savaşı'nın sonuçları ortadaydı. O petrol savaşının maliyeti 40 milyar dolardı. Bunun yüzde 25'i olan 10 milyar doları ABD, gerisini işgal altındaki Kuveyt, tehdit altındaki Suudi Arabistan ve öteki petrol zengini Körfez ülkeleri karşılamışlardı. Savaş öncesinde petrolün varili 15 dolardı. Savaşın ardından petrolün varili 42 dolara çıktı."*

ABD, bu savaştan 20 milyar dolar kazançlı çıkmış. Savaşa destek çıkan Körfez ülkeleri verdikleri parayı çıkarmışlar.

Özgen Acar, şöyle diyor, *"Savaşı ne ABD ve Araplar finanse etmiş, biz tüketiciler ödemekle kalmamış, ABD'nin cebine 20 milyar dolar da koymuştuk."*

Düşünebiliyor musunuz, emperyalist ABD savaş çıkartıyor, bu savaşın giderlerini bizden alıyor üstelik cebine 20 milyar dolar koyuyor.

Savaş karşıtı eylemler, savaş karşıtı düşünceler, kızgın ateşe düşen kar gibi eriyor. Sen, bu düzen içinde n'aparsan yap, her savaştan ABD kazançlı çıkıyor. Petrolde kurduğu düzenin zorunlu sonucu bu.

ABD'nin kurduğu düzen böyle işliyor. Petrole ödediğin her kuruş, savaşın giderini karşılıyor.

Peki tekeller nerde, tekeller n'apıyor. Yedi petrol şirketinden oluşan tekel Körfez savaşından 60 milyar kâr etmiş.

Şimdi burda Lenin'i anımsamak zorunlu. Biliyorum, Lenin dedikte kimilerinin "Ooo, sen Lenin'de kalmışsın. Dünya çok değişti. Bırak Lenin'i" diyeceklerini biliyorum.

Ben de biliyorum dünyada nice değişiklerin olduğunu. Ama pazar için meta üretimi değişmedi. Nitelik değişmedi, nicelikler değişti demektir bu.

Oraya buraya saldıran ABD ne diyor, *"Ben demokrasi götürüyorum, özgürlük götürüyorum."*

Peki Lenin ne diyor acaba. Bakın ne diyor Lenin, *"Emperyalizm, her yere özgürlük değil, egemenlik tutkusu götüren mali sermaye ve tekellerin çağıdır."* (V.İ. Lenin, *Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Emperyalizm*, Çev. Olcay Geridönmez, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2001)

Lenin'in derin bir çözümlemeyle gösterdiği emperyalizm çağındayız. Bilişim, ya da bilgi çağı değil, emperyalizm çağını yaşıyoruz.

Doğal gereksinmelerimiz için harcadığımız her kuruş, kâr diye tekellerin kasasına gidiyor.

Emperyalizm çağını, bilişim ya da bilgi çağı diye göstermeyi de, emperyalizmi perdelemeyi de kesinlikle doğru bulmuyorum.

Bizi kuşatan gerçeklik bu. Kültüre de burdan bakmak zorunlu... Emperyalizm çağında "anı yaşa" kültürü dayatılıyor. İnsan tarih dışına çıkartılıyor.

AĞLAYAN YÜZ

utangaç bir özür için ayrılmalı
silmeli yüzünden pişmanlığı
sahte gözyaşları neyse

öyle olmalı yargılanmalı toplumsal
cinnet paylaşılmalı
birbirine karışan ırmaklar

bırakmalı yaşlanan sözcükleri akıntıya
yeniden açılmalı gökyüzü
görünen farklı/yüzü çiçeğe açmış

bütün yanılmalar saçma yanılma
çığlıkları doğuran uyumlu iyimserlik
eski fotoğrafta saklanan fotoğraf

rüzgarı utandırır orda insanlar
savrulan etekleri rüzgarda etekler
bir senfoni önünde utangaç senfoni

gümüş bir renk gözlerinde / yokluk eskiyen yokluk

upuzun bir gölge gözlerini karartan neye benzer
gözümde gezinen acı/kurumuş otlar gibi yüzün
öpüştüğümüz gün açlık neye benzer hayat gözümde

uçuruma yıkılan beden bir gürültü

yaşamla aşk ölçeksiz bir coğrafya
katlan/yaşlanan yıl yara derin
bin yıl öte taşırım adım genç olur

sevinci taşır kuş sesleri birileri karanlık
gece kaç saat sevişir yalnızlık nasıl bozulur

yitip giden çöle benzer bir yüz olur
ben yitince ağlamam
sesin duyulur alacakaranlığı akşamın

artık ben
ağlayan yüz değilim
görünen ama göze gelmeyen geceyim

İbrahim İSPİR

Bu kültür içinde edebiyat gerçekçilikten uzaklaştırılıyor. Yazarların eserleri değil, "aşkları", aşıkların gamzeleri tartışılıyor.

Tam bu noktada yazarın, şairin gerçekçilikte direnmesi gerekiyor. Kalem, bunalmış bir özneli yansıtmamalı. Kalem umut dolu, güzellik dolu bir geleceğin açısından bugünü açımlamalı.

Umutsuzluk erdem yoksunluğudur.

ASİ BİR ÇİÇEĞE

Bir meltem esintisi
kasıp kavuran ömrümü.
Bu sessiz fırtınada
hiç de iyimser değilim
ey sevgili!

Kış akşamlarında kim söyler şarkısını
böyle asi hayatların?
Kim dokunur bam teline,
ekmek ve su aşkına?

Kim yıkacak bu zulmün kalelerini
düşleri hapis sevgilim?
Sen çıkarmadıkça yüreğini
almadıkça avucuna
Biter mi sanıyorsun bu fırtına?

Ekilmiş bir kez
ülkemin humuslu toprağına.
Şimdi... Sen sus...
Bırak konuşsun yüreğin
kendi bildiğince.

Kapatma yollarını
sevgi seli gelince.
Bir deli çırpınıştır
tik-taklarında zamanın,
Bil ki bendini yıkacak yüreğim,
Tutulacak bir kez daha
menekşe renginde,
Asi çiçeğine yaşamın.

Rahime HENDEN

9 YTL.

9 YTL.

9 YTL.

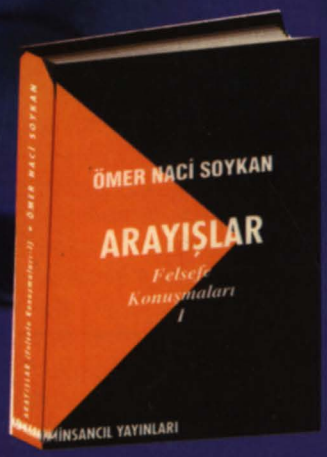

10 YTL.

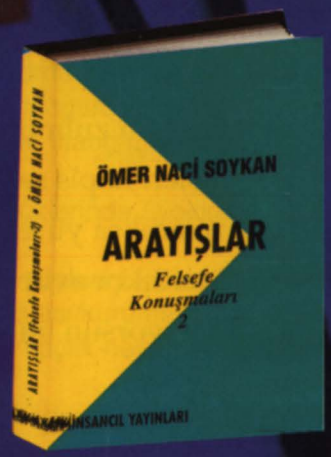

10 YTL.

9 YTL.

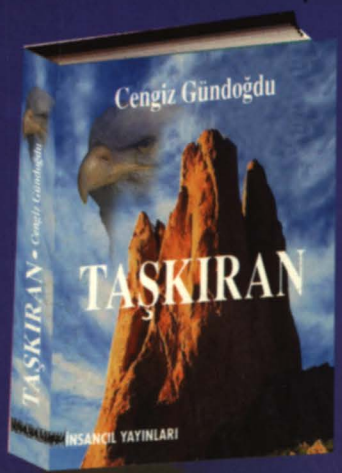

20 YTL.

İNSANCIL YAYINLARI